

ანა დოლიძე

უცნობი პორტისკენ

გამომცემლობა არტანუჯი

ծածակ

რედაქტორი
ზვიად კვარაცხელია

დამკაბადონებელი
ლიკა სხირიტლაძე

გარეკანის დიზაინერი
თეონა ჭანიშვილი

გარეკანის ფოტო
დეა სოსელია

ნიგნში შესული მასალები 2006-2016 წლებში ქვეყნდებოდა
ყოველწლიურ გამოცემაში „თავისუფლების დღიურები“,
ჟურნალებში – „ცხელი შოკოლადი“, „ლიბერალი“, „სოლიდარობა“,
გაზეთ „რეზონანსში“, ინტერნეტპორტალებზე –
azrebi.ge, <http://european.ge>

ISBN 978-9941-463-34-1

© ანა დოლიძე, 2016.

© გამომცემლობა „არტანუჯი“, 2016.

წინ, სულელლო მეზღვაურო,

წინ

წინ

წინ

ზღვა დიდია და არ უნდა

ნავთსაყუდარი

ქარი ზღვის მეგობარია და

როცა ილლება მასთან თამაშით,

მასზე ისვენებს თოლიებთან

ერთად

წინ, სულელლო მეზღვაურო

დღე

ღამე

დილა

წინ შეუსვენებლივ

უცნობი პორტისკენ.

გურამ რჩეულიშვილი

თავისუფლების დღიურები

19 მარტი, კვირა, 2006 წელი

კვირაა. ბათუმში ვარ. წვიმიანი ამინდებია. ცოტა ცივა კიდე-
ვაც, მაგრამ მაინც კარგია ჰაერის გამოცვლა. ტელეფონზე
ჩარკვიანის სიმღერა დავაყენე. მგონი, ძალიან გამიგრძელდა
გლოვა. ალბათ იმიტომ, რომ აქ არ ვიყავი, როცა გარდაიცვალა.
არარეალიზებული გლოვა ხომ ყოველთვის უფრო დიდხანს
გრძელდება.

ძალიან მიყვარს ეს სიმღერა – „მე წავალ და სინათლეს
დავტოვებ“. რატომ მიყვარს? იმიტომ, რომ მგონია, ამას მე ვამ-
ბობ. ეს მარტივად ხსნის, მე მგონი, ვინა ვარ. ადვილად ხსნის,
მაგრამ მაინც ძალიან ამბიციურია, გინდოდეს სინათლე და-
ტოვო მას მერე, რაც წახვალ. ალბათ... მაგრამ ეს ისეთი მაქ-
სიმალეობაა, რომელიც ძალიან მომწონს.

ჰო, კიდევ არის აქ ერთი. „იოლად მისაჩვევი, როგორც
თამბაქო“. თავიდან ვერ ვიშორებ. ეს ფრაზაც ძალიან მიყვარს
ამ სიმღერიდან. ძალიან ლამაზი და მარტივია. ისევ მე ვარ.
ოღონდ ამას ორი-სამი ადამიანი იცნობს.

შუქი, როგორც ჩანს, ბათუმში სულ არის. ცნობადობა ნაკ-
ლებია, ეს მათავისუფლებს. თუმცა, ორი ქალი მოვიდა და ჩამე-
ხუტა, კარგ საქმეს აკეთებ, შვილოო, მითხრეს. ასლანის აჭარა
გამახსენდა. დავცინოდი აჭარლებს, როგორ შეიძლება, ასე
გეშინოდეთ, კაცის სახელს ვერ წარმოთქვამდეთ-მეთქი?! მახ-

სოვს, რომ ჩავდიოდი, ჩურჩულებდნენ: პირველია, პირველიო, ამბობდნენ ასლანზე. ახლა შეუძლიათ, ხმამაღლა თქვან, რომ არ არიან კმაყოფილი. აქ აგრესია ნაკლებია, ბევრად ნაკლები, ვიდრე თბილისში. როგორც ჩანს, მინიმალური პირობები არსებობს.

20 მარტი, ორშაბათი, 2006 წელი

დღეს ბავშვთა სახლის დღე მაქვს. ველოდებოდი, ცოტა შიშითაც. წარმოდგენა არ მქონდა, რა დამხვდებოდა. თუმცა, რაც დამხვდა, ბევრად მეტი იყო, ვიდრე რაიმეს მოლოდინი.

ბევრნი არიან, რამდენი იქნება, ვერ მოთვლი. ერთი ორ-მოცდაათი მაინც ვნახე. ლამაზებიც არიან და ნაკლებად მიმზიდველებიც. სულ პატარები, ზოგი საწოლიდან იცინის. დიდი ბიჭებიც არიან, 13-14 წლის. დაფაცურდნენ, რომ მივედით, ფილმს უნდა უყურონ სალამოს და ამიტომ ერთად არიან. ოთახებს ვათვალიერებთ. არ მჯერა, რომ უპატრონო ბავშვები შეიძლება ასეთი პირობებში იყვნენ. ასეთი პირობები მეც კი არ მქონდა. სამაგიეროდ, როგორ მშვიდად ვარ, რომ მამა მყავდა და დედა. ჩემი გულისთვის ისინი მთას გადადგამდნენ. ამათ კი ეს არა აქვთ, ზოგიერთის დედა თვეში ერთხელ მოჰყავთ, ისიც ძალით. ესენი კი მაინც ყოველ ორ სიტყვაში დედას ახსენებენ! ამათთან შედარებით, ღმერთო, რა უმადური ვარ...

მარი ფალავა. მამა არა ჰყავს, დედა ციხეშია – საყვარელი მოკლა. 3 წლისაა და ისე მსჯელობს, 10 წლის გეგონება. თან საოცარი მსახიობია, მაშინვე გხსნის. იმდენად აღტაცებული ვარ, რომ უკვე მეთუ ვიმეორებ, ამათ განათლება სჭირდებათ-მეთქი. მარის რომ კარგი განათლება მისცე, საოცარი ვინმე გაიზრდება. არ ვიცი, გამოუვა თუ არა. რაც მთავარია, ვრწმუნდები, რომ ცხოვრებაში რაღაც ბალანსი მაინც არის დაცული. აბა, საიდან უნდა ჰქონდეს ამ ბავშვს ამხელა ნიჭი? წესით, ყველაფერი უნდა გამოუვიდეს. ჩემი წესით.

საოცარია, რომ ასეთი ხალხი არსებობს, ვინც ამას აკეთებს, ამ ბავშვებს უელის. საეჭვოა, აქ ჩემი ბუნება აქ დავინახო. იქნებ არის ისეთი რამე, რაც გამოაველენს, რომ ეს ყველაფერი ფასადია, რაღაც საჩვენებელი აქციაა, და სინამდვილეში, რომ ნავალთ, უფლისწული ისევ გომბეშოდ გადაიქცევა. ვაკვირდები, მაგრამ ასეთი არაფერი ჩანს. ეტყობა, ბოლოს და ბოლოს, „კეთილი“ მაინც არ არის საგინებელი სიტყვა.

მატარებლით მოვდივართ უკან. მატარებლის უფროსს ველაპარაკები. ვერ მცნობს – ან რატომ უნდა მიცნოს? – და უხეშად მელაპარაკება, მიყვირის. ჰმ, „ლიპიანი ბიძა“, ამასთან რევოლუციას, ეტყობა, არ ჩამოუვლია. გასაკვირია, როგორ გაიძულებენ ადამიანები, ხანდახან იყო ის, ვინც საერთოდ არ გინდა, რომ იყო. ისევ მინევს „ჭკუის სწავლება“, რაც ძალიან მღლის. მეგონა, დღეს დავისვენებდი. არ გამომდის, და ამით მცნობენ. დავსხედით და თბილისში მოვდივართ.

21 მარტი, სამშაბათი, 2006 წელი

სამშაბათი დილის 7 საათზე იწყება, ტესტებს ვწერ. რვაზე ხათუნა მირეკავს ბიზნეს-სკოლიდან, ტესტებს ელოდება, ცხრაზე ბავშვებმა უნდა წერონ. ვჩქარობ, რომ გაგზავნა მოვასწრო. ისევ ისეა ყველაფერი თბილისში. ჩემი ჰიპოთეზა ნელ-ნელა აქსიომა ხდება: ამ ქვეყანაში ადამიანების 10 პროცენტი დანარჩენი 90 პროცენტის საქმეს აკეთებს. მარტო ჩემს თავზე არ ვამბობ და არ ვწუნუნებ. არასოდეს.

მოლდაველებს და პოლონელებს უნდა დავხვდეთ. „ვარდების რევოლუციასა“ და ასოციაციაზე უნდა ველაპარაკო. სიამაყის გრძნობა მიბრუნდება. ვისვენებ და ენერგიით ვიტვირთები, რადგან ყველაფერს ისევ იქიდან ვუყურებ, საიდანაც ყველაზე მეტი ენერგია მოდის – რომ მახსენდება, რამდენი შეგვიძლია.

დღეს სამსახურში ვიქნები. ჩემები მომენატრა. ყველას უნდა ცოტა ყურადღება და ხანდახან მეც მინდა პატარა მოფერება, მოთათუნება ზურგზე...

22 მარტი, ოთხშაბათი, 2006 წელი

კომიტეტის სხდომას ველოდებით, ამიტომ გორში აღარ წავალ. ძალა მოკრებილი მაქვს. ვიცი, რომ დიდი კამათი მომიწევს, მომზადებული ვარ. მთავარია, ისევ ნერვები არ მომეშალოს, როდესაც ვილაცის დემაგოგიურ მსჯელობას წავანყდები. სისხლის პროცესი დღეს აღარ იქნება. შევმსუბუქდი, ჩემებს გაუხარდათ. უკეთეს დასკვნას დანერენ. კომიტეტზე მაინც წავედი. ვნახოთ ერთი, რა არის ახალი.

შუადღეს თვითმმართველობის ბავშვებს უნდა შევხვდეთ. თხუთმეტნი იქნებიან. ისინი უნდა იყვნენ, ვინც ყველაზე მეტად აქტიურობს უნივერსიტეტში. მომწონს? ვერ ვიტყვი. უცებ ფრანგი სტუდენტების შემშურდა. ყველა ერთხმად აცხადებს, რომ ყველაზე მეტად პროფესორ-მასწავლებლებს ენდობიან. ამიტომ თვითმმართველობის ორგანოს საარჩევნო კომისიაში არც ერთი სტუდენტი არ იქნება – იქნებიან მხოლოდ პროფესორ-მასწავლებლები. მიკვირს, საიდან აქვთ ამხელა ნდობა? თუ მორჩილება? ამას კომუნიზმში ცხოვრებით ვერ ახსნი, იმიტომ რომ პატარები არიან. ეტყობა, კიდევ უფრო მეტად უნდა დავფიქრდე.

23 მარტი, ხუთშაბათი, 2006 წელი

ასეთი დღეებისათვის ყოველთვის სპეციალურად ვემზადები. ამას მოქალაქეთა მიღების დღე ჰქვია. 12-დან 4 საათამდე მოვლენ, ყველაფერს გავიგებ – შვილის მკვლელობებით დაწყებული, რესტორანზე დავით დამთავრებული. ყველას ვკითხავთ, იმედით, რომ... „ხომ არ მიმართეთ, მაგალითად... ვინმეს“ და წინასწარ ვიცი, რა პასუხიც იქნება.

აქ ხალხი უკვე სიმსივნის მეოთხე სტადიაზე მოდის, როცა ყველგან იყვნენ და ყველამ ხელი ჰკრა, დაავინყდა, საჭიროდ არ მიიჩნია ან რამე ამდაგვარი. ყველაფერი მნიშვნელოვანია, თუმცა საკუთარი ძალების შეზღუდულობას ყველაზე უკეთ გრძნობ – ვამხნევებ, სამჭკუაშვილი ვარ-მეთქი, ვეუბნები. ამას მაინც გავაკეთებ. ხანდახან არაფერი უნდათ. ველოდები, როდის ითხოვენ კონსულტაციას, დახმარებას, შემწეობას, ადვოკატს, წერილს ან ზარს სადმე. და ხანდახან აღმოჩნდება, რომ არაფერი სჭირდებათ. მარტო მოსმენა. მიღება რომ დამთავრდება, გავჩერდები და ისევ ვიფიქრებ: როგორ მინდა ვიყო „გამარჯვებული ხალხის ორგანიზაციის თავმჯდომარე“. და ვიცი, რომ არ გამომივა, სანამ „გამარჯვებული ხალხის ქვეყანა“ არ გვექნება.

24 მარტი, პარასკევი, 2006 წელი

დამღლელი დღეა. ერთია, რომ კარგი ამინდია. კომიტეტის სხდომა ისევ გადაიდო. დიდ ოთახში დიდი გნიასია. ისევ იცინიან, რომ კიდევ ერთხელ გადაიდო სხდომა უვადოდ – ისევ ასეთი უთავბოლოობა!

რადიოში გავიქეცი პირველ საათზე, მემორანდუმთან დაკავშირებით უნდა ვილაპარაკო. საიდანლაც მომდის ენერგია, მიყვარს რადიო – აზრის გამოთქმის სრული თავისუფლება, არ

მეშინია, რომ ვინმეს დახურავენ ან საყვედურს ეტყვიან, და ეს ძალიან დიდ ძალას მაძლევს. რამდენიმე მსმენელი აუცილებლად დარეკავს ეთერში. ეს კონტაქტიც მიყვარს, ვგრძნობ, რომ ჩემ გარდა, სხვასაც ანუხებს ის, რაზეც ვლაპარაკობ. აქედან ვსაზრდობო.

დღეს ნამდვილი ვაჟა ზაზაევიჩი ვარ – უამრავი ღონისძიებაა, ყველგან უნდა გამოვჩნდე და ჩემი აზრი ვთქვა, ელჩებით დანყებული, დსთ-დან ჩამოსული სტუდენტებით დამთავრებული. ყველას უნდა უთხრა, რომ ძალიან გიხარია მათი ნახვა. არა, მართლაც მიხარია, ოღონდ დღის ბოლოს ამის დადასტურებას ისეთივე წრფელი ენთუზიაზმით ველარ ვახერხებ.

მიყვარს პარასკევი – ყველა ადრე მიდის და მეტი დრო მაქვს ჩემი საქმისთვის. დღეს ეს ყველაფერი 9 საათისთვის დამთავრდება, ცხრაზე შეხვედრა მაქვს, ნახევრად საქმიანი და ნახევრად მეგობრული.

სიწყნარეში ვარ და წერილებს ვპასუხობ. კიკალიშვილი მოდის. მეხუმრება, პოლიტიკაში გაგრევენო. ვერ გამრევენ. ყველაფერს დავასწრებ. მთავარი კითხვაა, გვინდა თუ არა კიდევ რევოლუცია? ასე რომ მოხდეს, ნამდვილად შემრცხვება, რომ ქართველი ვარ. რითი ავხსნი? იგი წავა და სხვა მოვა... ან შესაკრებთა გადანაცვლებით ჯამი არ იცვლება; ან а вы, друзья, как ни садитесь, всё в музыканты не годитесь?! ათასი რამის თქმა შეიძლება. იმიტომ რომ ალბათ მგონია, მაინც შევძლებთ, გავაგებინოთ საყვირების ხმა. შეიძლება, ისევ სიკეთის მჯერა და ისევ მოვტყუვდები. და თუ ვერ გავაგებინებთ, მაშინ გამოდის, რომ ჩვენ ვიმსახურებთ ყრუ ხელისუფლებას და მე, უბრალოდ, მომწყინდება, ვიყო უფასო სასადილოების ქვეყნის მოქალაქე.

25 მარტი, შაბათი, 2006 წელი

დილას, 9 საათზე, ლექციაა – რელიგიის თავისუფლება. ცხარედ ეკამათობთ. ზურა მიმტკიცებს, რომ სახელმწიფო ყველაზე მეტად უნდა ებრძოდეს ათეიზმს. მიჭირს სამართლებრივად დასაბუთება და თავში გამირბენს ის, რაზეც ყოველთვის მეცინებოდა, როცა მეუბნებოდნენ: „რომ გაიზრდები, მიხვდები, რასაც ვამბობ“.

ქართულ-ამერიკულ უნივერსიტეტში პრეზენტაციაა. ამიტომ შუადღეს ლექცია არ მექნება. რატომღაც ვადაჭკორია არის აქ, ილუზიონისტი. ვილაც ეკითხება, არ შეგიძლია, ეს მთავრობა გააქროს? სიცილია. ვემშვიდობები და სახლში მოვდივარ. ისეთი გრძნობა მაქვს, რომ ორი ზედმეტი საათი აღმოვაჩინე ჩემს ცხოვრებაში და სიხარულით არ ვიცი, რა ვუყო. ვხვდები, რომ მორიგი შეტევაა. დროის უკმარისობის მორიგი შეტევა. ჩემი ხომ ქრონიკული ფორმაა და განკურნებას არ ექვემდებარება...

2006

მონოლოგი

აღბათ ყველას აქვს ფილმი, რომელმაც განსაკუთრებული შთაბეჭდილება მოახდინა მასზე. ზოგისთვის მხოლოდ მხატვრული თვალსაზრისით, ზოგისთვის – ახალი ფასეულობების დამკვიდრების ან ფასეულობათა სისტემის ძირეულად შეცვლის მხრივ. ამ საკითხში ჩემი დილეტანტიზმის მიუხედავად, როგორც კინოპროდუქციის მომხმარებელი, მაინც ვიტყვი, რომ ფილმის საბოლოო დანიშნულება სწორედ ეს უკანასკნელია. მან არა მარტო სასიამოვნოდ უნდა გაგატარებინოს საათ-ნახევარი და რეალური სამყაროს სიძნელეები დაგავინცოს, არამედ უფრო მეტი – ღრმა და წარუშლელი კვალი უნდა დატოვოს იმ თვალსაწიერში, რითაც ადამიანი რეალურ, არამხატვრულ ყოფას უბრუნდება. რა თქმა უნდა, მსოფლიო კინოპროდუქციის მხოლოდ მიზეზული პროცენტი თუ ასრულებს ამ ფუნქციას. ეჭვი მაქვს, რომ მოგვიანებით სწორედ და მხოლოდ ასეთები რჩებიან კინოს ისტორიაში.

ჩემთვის ასეთი ფილმი რამდენიმეა – ის ფილმები, რომლებიც ყოველთვის ხელახლა შემიძლია ვნახო, და რომლებიც ყოველ ჯერზე მიახლებენ იმ შთაბეჭდილებას, მათი პირველად ნახვისას რომ მივიღე. ამ ფილმებმა ხელი შეუწყო ჩემი პიროვნული ფასეულობების ჩამოყალიბებას ან გამტკიცებას და უფრო მეტიც, იქ გამოხატული იდეები ჩემი რწმენის ნაწილად იქცა. ეს არა მარტო აქ გადმოცემული იდეის დამსახურებაა, რომელიც იმდენად მარტივია, რომ ერთ წინადადებაში შეიძლება მისი

ჩამოყალიბება, არამედ მთელი იმ ერთობლიობის, რაც მუსიკის, რეჟისურის, მსახიობების არაჩვეულებრივი მუშაობის და ზოგადად, უამრავი ნიჭიერი ადამიანის ერთობლივი საქმიანობის ნაყოფია. ასეთი იშვიათი თანხვედრა იმდენად შთამბეჭდავი და სიყალბეს მოკლებულია, რომ მაყურებლის ყოველდღიურ ცხოვრებაში გადაინაცვლებს, ისე, რომ გჯერა, თითქოს შენც ყოველივე ამის თანამონაწილე ხარ და რწმუნდები, რომ ის ყველაფერი, რაც ეკრანზეა, მართლაც არსებობს და შენც ხელგეწიფება.

ასეთი ფილმი ამ დრომდე ჩემთვის ორია – ლარს ფონტ ტრიეტის „ტალღების გარღვევა“ (სამწუხაროდ, ვერ მოვიძიე ფილმის სათაურის აპრობირებული თარგმანი ქართულად – ავტ.) და პედრო ალმოდოვარის „ესაუბრე მას“. ორივე ფილმზე ერთდროულად საუბარი ძალიან რთულია ან შესაძლებელია მხოლოდ რომელიმე ვრცელი, სიღრმისეული ნაშრომის ფარგლებში, მიუხედავად იმისა, რომ ჩემთვის ორივე ერთი იდეის მატარებელია – თავდაუზოგავ სიყვარულზე დაყრდნობილი რწმენისა და მასზე აგებული ადამიანური ურთიერთობების სიძლიერე. თუმცა, ორივე ფილმის დეტალებიც კი იმდენად არის დაკავშირებული ჩემი ცხოვრების მნიშვნელოვან მომენტებთან და ეტაპებთან, რომ ამის ამომწურავად გადმოცემა აქ შეუძლებელია და თანაც, ვფიქრობ, ერთი ეპიზოდის საკმარისია ამის გამოსახატავად.

2003 წლის ზაფხულში თურქეთში ვისვენებდი. 18 აგვისტოს ძველი ბერძნული ქალაქის, ეფესოს ნანგრევების დასათვალიერებლად წავედი. სასტუმროში რომ დავბრუნდით, მისაღებში შემატყობინეს, რომ მთელი დღეა თბილისიდან მიკავშირდებოდნენ. იმ დღიდან არ მიყვარს უცხოეთში სახლიდან შეტყობინებებს მიღება. იმიტომ, რომ დავრწმუნდი, „ცუდი ამბები უფრო მალე მოგზაურობენ“. ჩემს მეგობართან დავრეკე, რომელმაც მითხრა, რომ მამას გულის შეტევა დაემართა, უგონოდ იყო და რაც შეიძლება მალე უნდა დავბრუნებულიყავი.

რა თქმა უნდა, მაშინვე გადავცვალე ბილეთი, თუმცა მაინც მომიწია ორი დღე გზაში ყოფნა. სახლში ყველა წერტილიდან ვრეკავდი და სულ ერთსა და იმავეს მეუბნებოდნენ, რომ გონზე არ მოსულა და ცვლილება არ იყო.

მთელი იმ საშინელი გრძნობის მიუხედავად, რაც შეიძლება ადამიანმა ამ დროს განიცადოს, მე მაინც მამოძრავებდა ჩემთვის საყვარელი ადამიანის გადარჩენის იმედი, რომელიც არავითარ სამედიცინო მაჩვენებლებზე არ იყო დაფუძნებული. უბრალოდ, ძალიან ღრმად მწამდა, რომ როცა ჩავიდოდი, მოვუვლიდი, დაველაპარაკებოდი, გვერდიდან არ მოვცილებოდი, მდგომარეობიდან აუცილებლად გამოვიდოდა. ყველაფერი ეს ალმოდოვარის ფილმიდან გამომდინარეობდა, რომელიც იმ დროისთვის ათჯერ მაინც მქონდა ნანახი და რომლის იდეისაც ღრმად მწამდა. და დღესაც მწამს – ის, რომ ადამიანური სიტბოთი, ურთიერთობითა და სიყვარულით სასნაულების მოხდენაც შეიძლება. ეს იდეა მანამდე, რა თქმა უნდა, ათასჯერ იყო გამოხატული თუნდაც კინოს მეშვეობით, თავი რომ დავანებოთ იმას, რომ რელიგიური მოძღვრებების საფუძველიც სწორედ ესაა. თუმცა ფილმში „ესაუბრე მას“ მუსიკის საშუალებით ეს ჩემთვის ყველაზე შთამბეჭდავად იყო გადმოცემული. ეფექტურად იყო გადმოცემული იმ თვალსაზრისით, რომ მე, ჩვეულებრივმა მაყურებელმა, ვისზეც ფილმი გათვლილი უნდა ყოფილიყო, დავიჯერე, რომ ამის გაკეთება მეც შემიძლია.

სამწუხაროდ, ჩემი ამ რწმენის განხორციელების საშუალება არ მომეცა. მამა უკვე გარდაცვლილი იყო და მთელი ეს შეფერადებული ინფორმაცია, ჩემი ახლობლების მხრიდან, ჩემთვის მგზავრობის განმავლობაში ამ ტკივილის შემსუბუქების მცდელობა იყო. თუმცა, ამას ჩემს რწმენაში იმედგაცრუება არ გამოუწვევია. მე დღესაც მჯერა, რომ ის ერთ-ერთი მთავარი იდეა, რაც ფილმშია მოთხრობილი – რომ სიყვარულის თავდაუზოგავად გამოხატვით, ზრუნვითა და ღრმა რწმენით სასნაულების მოხდენა შეიძლება – ნამდვილია. ტყუილად კი არ

ამბობს ალმოდოვარი, რომ ფილმი რეალურ ფაქტებს ეყრდნობა. აქაც ჩემთვის მნიშვნელოვანი ორაზროვნებაა – შეიძლება ფილმში მოყვანილი ზოგიერთი ფაქტი მართლაც რეალურია, მომვლელისა და პაციენტის ისტორია, რომელიც მომვლელისაგან დაორსულდება და რომელიც მომვლელის დატუსაღებით მთავრდება, მართლაც მოხდა ესპანეთის რომელიმე პროვინციაში, თუმცა ჩემთვის უფრო მნიშვნელოვანი ისაა, რომ ფილმის არსია რეალური – სასწაული მართლა არსებობს, სასწაული, რომლის ქმნა ყველას შეგვიძლია.

საინტერესოა, რომ ფილმის ხარისხი ათასნაირი კატეგორიით ფასდება – საუკეთესო სცენარი, რეჟისურა, მსახიობის ოსტატობა და ა. შ. აღინიშნება სხვადასხვაგვარი მასშტაბისა და დონის კონკურსებზე, თუმცა არ არსებობს მაყურებელზე ფილმის „მარგი ქმედების“ ხარისხობრივი ან რაოდენობრივი განმსაზღვრელი, ანუ იმის შეფასების კრიტერიუმი, თუ რამდენად დადებითად შეცვალა ფილმმა მაყურებლის ცხოვრება. ეს გასაგებიცაა, ვინაიდან ამის რამენაირად გაზომვა და შეფასება უფრო ფანტასტიკის სფეროდანაა და ამის შესაფასებლად ყველანაირი მაჩვენებელი სიყალბის მომცველი იქნებოდა. თუმცა შეფასების სწორედ ამ თვალსაზრისით, მსურს, რომ ალმოდოვარის ფილმის „ესაუბრე მას“ შეფასებაში ერთი მეექვსეშილიარდედი წვლილი შევიტანო. თუ ფილმს, საპრიზო ტიტულატურის გარდა, შეიძლება მაყურებლის ფასეულობების ანდა ცხოვრების მნიშვნელოვნად და დადებითაც შეცვლის ამბიცია ჰქონდეს – და ღრმად მნამს, რომ ასეც უნდა იყოს – ამ ფილმმა ამ ამბიციის რეალიზება მოახდინა, თუნდაც თქვენი მონა-მორჩილის, სტატიის ავტორის curriculum vitae-ზე მაინც. მე შევიცვალე.

პასუხი პასუხისმგებლობის საკითხზე

მოსალოდნელი საპროტესტო გამოსვლების მოლოდინში ან მათთვის მზადებაში ელინდება საკითხი, რომელზეც ჩამოყალიბებული პასუხი ოპოზიციას არ გააჩნია – როგორ მოეპყრობიან გამარჯვებული ოპოზიციონერები სააკაშვილის ხელისუფლების უკვე ყოფილ წევრებს?

ტელეკომპანია „კავკასიის“ ეთერში 24 თებერვლის გადაცემაში ნინო ბურჯანაძის, დავით ზურაბიშვილის, დავით უსუფაშვილის, ზვიად ძიძიგურისა და კახა შარტავას ერთად გამოჩენამ „რეზონანსის“ ჟურნალისტს იგივე კითხვა დაასმევინა – როგორ აპირებდა ეთერში მსხდომი ოპოზიცია გამარჯვების შემთხვევაში ხელისუფლების წევრებთან მოპყრობას, დადგებოდა თუ არა მათი პასუხისმგებლობის საკითხი? ამ კითხვაზე ზვიად ძიძიგურმა შესაძლო პასუხებს შორის ერთ-ერთი ყველაზე ნეიტრალური აირჩია – ეს საკითხი სასამართლოს გადასაწყვეტია. ზვიად ძიძიგური მართალია, თუ არ გავითვალისწინებთ იმას, რომ სასამართლო საკუთარი გადანყვეტილებების მიღებაში კანონით ხელმძღვანელობს, ხოლო პიროვნული სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის შეფარდების, ისევე როგორც მისგან გათავისუფლების საკითხს, კანონი ადგენს. კანონს კი ქმნის საკანონმდებლო ორგანო, საქართველოს პარლამენტი, სადაც, ოპოზიციისთვის ოპტიმისტური სცენარის განხორციელების შემთხვევაში, სწორედ ამ პოლიტიკური ძალების ლიდერები ისხდებიან.

ამ მექანიზმის გამოყენების მაგალითისათვის შორს წასვლა არ არის საჭირო. რომ არა საქართველოს პარლამენტის მიერ 2004 წელს მიღებული ცვლილებები, „დაუსაბუთებელი ქონების ჩამორთმევის შესახებ“, საქართველოს სასამართლოები ვერ შეძლებდნენ შევარდნაძის ბევრი ჩინოვნიკისათვის ქონების ჩამორთმევას. იგივე უნდა ითქვას საპროცესო შეთანხმების ქართულ ვარიანტზე, რომელიც საქართველოს კანონმდებლობაში პარლამენტის მეშვეობით დამკვიდრდა და რომელიც შემდგომში სასამართლომ აღასრულა.

შესაბამისად, კითხვაზე – პასუხისმგებლობის როგორ ზომებს გამოიყენებენ სააკაშვილის ხელისუფლების მაღალი თანამდებობის წევრების მიმართ – პასუხი, რომ ამ საკითხს სასამართლო გადაწყვეტს, არადამაკმაყოფილებელია.

როგორც საქართველოს მოქალაქეს, ეს კითხვა მეც მიჩნდება და არ მგონია, არაბუნებრივი იყოს, რომ ხელისუფლებაში მოსვლის პრეტენზიის მქონე პირებს ვთხოვოთ ამ საკითხზე საკუთარი პოზიციისა და პრინციპების ჩამოყალიბება. უახლოესი წარსულის გამოცდილება ამის კიდევ უფრო მეტ საფუძველს გვაძლევს – სააკაშვილის ხელისუფლების მიერ განხორციელებული შერჩევითი მართლმსაჯულება, როდესაც გაურკვეველი პრინციპების მიხედვით ზოგი დააპატიმრეს და რამდენიმე წლით თავისუფლება აღუკვეთეს (მოლაშვილი, მირცხულავა), ზოგიერთი ხელისუფლებაში დააბრუნეს (მიხეილ მაჭავარიანი, ზურაბ ნოღაიდელი, გოკა გაბაშვილი), ხოლო ზოგს დიდი ფული გადაახდევინეს და წარსულს ჩააბარეს (კობა ნარჩემაშვილი, მერაბ ადეიშვილი) და სულაც მიაჩუმათეს (ლევან მამალაძე, კახა თარგამაძე), საქართველოს მოსახლეობისათვის ჭკუის სასწავლებლად კარგი მაგალითია.

პირადად მე ნინო ბურჯანაძის გამოჩენა ოპოზიციონერ პოლიტიკოსთა გვერდით მეტ საფუძველს მაძლევს, ასეთი კითხვა დავსვა და ამ კითხვაზე პასუხი მათ არჩევენამდე მოვთხოვო. უზარმაზარია ნინო ბურჯანაძის პასუხისმგებლობა ქვეყანაში

განვითარებულ პროცესებზე და ჩემთვის სააკაშვილის ხელისუფლების უმაღლეს ჩინოსანთა წვლილის ტოლფასია. ქალბატონმა ბურჯანაძემ სააკაშვილის ხელისუფლებას ბოლო დრომდე, ანუ 2008 წლის მაისამდე შეუნარჩუნა ის ჰუმანური სახე, რომელიც მას უკვე დიდი ხნის დაკარგული უნდა ჰქონოდა. არ დამავინწყდება, როგორ ითხოვდა პარლამენტის თავმჯდომარესთან შეხვედრას ან გარდაცვლილი ირინა ენუქიძე და როგორ არ ინება ნინო ბურჯანაძემ მისთვის პარლამენტის სხდომაზე დასასწრებად საშვის დაშვებაც კი. ნინო ბურჯანაძის „დამსახურებებს“ შორისაა ასევე 7 ნოემბრის დარბევის გამართლება, 2008 წლის 5 იანვრის არჩევნების დემოკრატიულად გამოცხადება და სრული თანამონაწილეობა იმ მილიტარისტული კამპანიის გაღვივებაში, რომელმაც აგვისტოს ომამდე მიგვიყვანა. თანამდებობიდან უხმაუროდ წასვლის საფასურად, წყნეთის სახელმწიფო საკუთრების 1 ლარად მისაჩუქრებაც არ უნდა დაგვაინწყდეს. როდესაც ყოველივე ამის შემდეგ ქალბატონი ბურჯანაძე ჩნდება იმ პოლიტიკოსთა გვერდით, ვინც მისი ამ ქცევების უარყოფითი შედეგები საკუთარ ზურგზე იწვნია, ბუნებრივია, ამომრჩეველს შეაწუხებს კითხვა – რა პრინციპით მოეპყრობიან იგივე პიროვნებები ამავე ხელისუფლების სხვა წევრებს?

ზვიად ძიძიგურისა და სხვების სურვილს, პირდაპირ არ გასცენ პასუხი ამ საკითხს, პოლიტიკური მეცნიერება მართლმაც ხსნის. ხელისუფლების შესუსტების ერთ-ერთ სიმპტომს მმართველი ეშელონების რღვევა და მმართველი წრის შევიწროება წარმოადგენს. ოპოზიციური სპექტრის მიზანია, ხელი შეუწყოს რღვევას იმით, რომ კარი ღია დაუტოვოს წასვლის მსურველებს. მეორე მხრივ, ოპოზიციის ლიდერებმა მოსახლეობის განწყობაც კარგად იციან და იციან ისიც, მათი მხრიდან პირდაპირი განცხადება, რომ მიესალმებიან ხელისუფლებიდან ლიდერების წასვლას და, შესაბამისად, ასეთ შემთხვევებში ღმობიერად იქნებიან განწყობილნი მათ მიმართ, მკვეთრად არაპოპულარული იქნება მოსახლეობაში. შესაბამისად, ისინი

არჩევენ ან დუმილს, ან ამ საკითხის მომავლისათვის გადაბარებას.

არადა, იმის დასაჯერებლად, რომ დღევანდელი ოპოზიცია უფრო გულისხმიერი იქნება საკუთარი ამომრჩევლის მიმართ, ვიდრე ხელისუფლება, ასეთი დამოკიდებულება მათ ქცევაში დღესვე უნდა დაეინახოთ. პირადად ჩემთვის მიუღებელია კახა შარტავას განცხადება ხელისუფლების დამხობის აუცილებლობაზე. ეს მიაჩნია, რომ ბატონ შარტავას ჩვენი საკანონმდებლო სივრცისა და კონსტიტუციის მიმართ იგივე დამოკიდებულება აქვს, რაც ხელისუფლებას – კონსტიტუციური პრინციპები არსებობს მანამ, სანამ ისინი პოლიტიკურად მიზანშეწონილია.

მიხეილ სააკაშვილი საქართველოს მესამე პრეზიდენტია, რომელიც სულ 5 წლის წინ მოსახლეობის უზარმაზარი მხარდაჭერით მოვიდა ხელისუფლებაში და რომელსაც, წინა ორი პრეზიდენტის მსგავსად, ამ ხელისუფლებასთან არასაარჩევნო მეთოდით დამშვიდობება ემუქრება. მთელი უახლესი ისტორიის მანძილზე პოლიტიკურ პერიპეტიებსა და ტრაგიკულ მოვლენებში მონაწილეობას იღებდნენ პიროვნებები, რომლებიც მუდმივად სხვადასხვა როლში გვევლინებოდნენ და გვევლინებიან კიდევ წყალგამყოფის ერთსა და იმავე ან სხვადასხვა მხარეს.

ამავე დროს, „ჩვეულებრივი“ მოქალაქეები – პოლიციელები, ჯარისკაცები, ჟურნალისტები, პროფესორები, ექსპერტები, მასწავლებლები, ბიუროკრატები და სხვა, ჰანა არენდტის „ბოროტების ბანალურობის“ მთავარი გმირები, ანუ ჩვენ და ჩვენი თანამოქალაქეები, თავიდან სისტემისა და მის ბელადის შექმნას და შემდეგ მის გადატრიალებას ვუწყობთ ხელს. ამავე დროს, არც ერთხელ ქართული სახელმწიფოებრიობის ისტორიაში, საზოგადოებას არ გაუანალიზებია და არ უცდია, პასუხისმგებლობა საკუთარ თავზე აეღო. ეს კი საკმაოდ კომფორტული პოზიციაა, ვინაიდან ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში ყველაფერი აისბერგის წვერს ბრალდება და ჩვენ ყველანი

პროცესიდან ისევ მსხვერპლის, უსუსური, მაგრამ პატიოსანი პაიკების როლში გამოვდივართ.

კომუნისტების შემთხვევაში, აისბერგის წვერი კომუნისტური პარტიის ლიდერები იყვნენ, შემდეგ გამსახურდია, მოგვიანებით ყველაფერზე პასუხისმგებლობა მხოლოდ იოსელიანსა და კიტოვანს ეკისრება, შემდეგ კი დგება ლოზუნგების დრო – საქართველო შევარდნაძის და საქართველო სააკაშვილის გარეშე. არადა, ყველას გვავინწყდება, რომ თითოეული მათგანის ლიდერობის ქვეშ დამყარებული სისტემის ნაწილაკი და აღმასრულებელი ვიყავით ჩვენ თვითონვე, ჩვენივე ოჯახის წევრები, ნათესავები და მეგობრები. ვერც ერთი ავტორიტარული რეჟიმი ვერ იარსებებს მოსახლეობაში დასაყრდენისა და მისივე თანამონაწილეობის გარეშე. თითოეულ ლიდერს, რომლითაც აღვფრთოვანდებით, ჩვენვე ვაძლევთ ამ დასაყრდენს. ჩვენვე ვახდენთ იმ მცირე ჯგუფების მარგინალიზაციას, რომლებიც ყოველ ჯერზე ცდილობენ გაგვაფრთხილონ არადემოკრატიული ტენდენციების შესახებ. უახლესი წარსულიდან მახსენდება რამდენიმე პატივსაცემი მეცნიერი, საჯარო პირი და „ახალი მემარჯვენეები“, რომლებიც თავიდან საზოგადოების რისხვის მსხვერპლნი გახდნენ, ვინაიდან „ვარდების რევოლუციას“ არ ამართლებდნენ. ხოლო როდესაც ილუზიას ეკარგავთ, პასუხისმგებლობას მხოლოდ ერთ პიროვნებას და მის უახლოეს წრეს გადავაბრალბთ, ჩვენ კიდეც ვაგრძელებთ კომფორტულად ცხოვრებას ჩვენს ნათესაურ მეგობრულ, ძმაბიჭურ საქართველოში. არადა, დემოკრატიული სახელმწიფოს მშენებლობა იმის გარეშე, რომ თითოეულმა მოქალაქემ გაიგოს საკუთარი მონაწილეობის მნიშვნელობა და გაიზიაროს პასუხისმგებლობა, შეუძლებელია. იმისათვის, რომ საქართველოში ასეთი სახელმწიფოს საწყისები გაჩნდეს, აუცილებელია, რომ საქართველოს საზოგადოებამ ამაზე იფიქროს, მსჯელობა დაიწყოს და გააანალიზოს დღევანდელ მდგომარეობაში თავისი წვლილი.

სწორედ ამ პროცესის მეშვეობით შეძლო გერმანიის ფედერაციულმა რესპუბლიკამ ისეთი მძიმე ტვირთისაგან გათავისუფლება, როგორც ფაშიზმია. გერმანიაში მარტო ჰიტლერისათვის არაფის დაუბრალებია ფაშიზმის არაჰუმანური სისტემის შექმნა. საჯარო განხილვების, კვლევებისა და მტკივნეული სამართლებრივი პროცესების მეშვეობით გერმანელმა ხალხმა გაიაზრა ჰიტლერის ხელისუფლების მიერ ჩადენილ დანაშაულებში საკუთარი წილი პასუხისმგებლობა და, ამ პასუხისმგებლობის მწვავე განცდის საფუძველზე, შექმნა ახალი, დემოკრატიულ პრინციპებზე დამყარებული სახელმწიფო. თუმცა ეს პროცესი ცალმხრივი არ ყოფილა. მიუხედავად იმისა, რომ ჰიტლერის მოღვაწეობის ყველაზე ტრაგიკულ მსხვერპლად ებრაელი ერი გამოცხადდა, იგივე პროცესი განვითარდა მათ მხარესაც. ჰანნა არენდტის, თავად გერმანელი ებრაელის, კრიტიკულმა ნაშრომებმა, სადაც იგი გერმანიის ებრაულ ელიტას ნაციზმის გაძლიერებასა და ებრაელების გენოციდის ხელშეწყობაში სდებდა ბრალს, უზარმაზარი დისკუსია გამოიწვია ებრაულ წრეებში, სადაც სწორედ საკუთარი ერის გენოციდში ებრაელების პასუხისმგებლობას იკვლევდნენ და ამაზე მსჯელობდნენ.

საქართველოს, როგორც სახელმწიფოს განვითარებაში სტაგნაციის მთავარი მიზეზი სწორედ ისაა, რომ საქართველოს მოქალაქეები ვცდილობთ, ამ პასუხისმგებლობას გავექცეთ ერთი პიროვნებისათვის მისი გადაბრალებით და ჯერჯერობით არასოდეს ვყოფილვართ მორიგი ავტორიტარული მმართველობის შექმნაში საკუთრივ ჩვენს პასუხისმგებლობაზე მსჯელობის მონაწილენი. საზოგადოება თავად უნდა იყოს მზად, გაიაზროს საკუთარი შეცდომები და შეეგუოს საკუთარი თავის კრიტიკას და არჩევით ფიგურებს აგრძნობინოს, რომ ეს საკითხები ტაბუირებული თემა არ არის. ზემოხსენებულ სატელევიზიო გადაცემაში საზოგადოების ეს სურვილი, დაიწყოს ამ

თემაზე დისკუსია და პასუხი გაეცეს კითხვას პასუხისმგებლობის შესახებ, კარგად ჩანს, თუმცა ეს მცდელობა ისევ შეზღუდული ფორმით ვლინდება – „უცნობი“ ფიქრობს, შეადგინოს „სააკაშვილის ფესვები“, სია და შემოსული ზარები მას ამაში არწმუნებს. თუმცა, იმასაც ხვდება, რომ ასეთ „ფესვებზე“ საუბარმა შეიძლება ძალიან შორს წაგვიყვანოს. ერთი მხრივ, ფესვების ჩამონათვალი შეიძლება ძალიან გრძელი გამოვიდეს და, მეორე მხრივ, იქ შეიძლება ბევრი მისი ახლობელი ადამიანიც მოხვდეს, საკუთარი ძმის ჩათვლით, რომლის ფირმა ერთ დროს სასმელ „სააკაშვილსაც“ ასხამდა.

წარსული მთავრობების დანაშაულებებისთვის პასუხის გაცემა სხვადასხვა ფორმით შეიძლება.

ლუსტრაციის კანონი ერთ-ერთი საშუალებაა, რომელიც აღმოსავლეთ ევროპის რამდენიმე ქვეყანაში სხვადასხვა ფორმით დაინერგა. პოლონეთში „ეროვნული მეხსიერების ინსტიტუტში“ შეიქმნა და გამოქვეყნდა კომუნისტური რეჟიმის თანამშრომელთა სიები, ჩეხეთში – ეს სპეციალურ ორგანოს დაევალა, რომელიც კონფიდენციალური პროცედურით ქმნიდა გარანტიას, რომ ყოფილი კომუნისტი ჩინოვნიკები მაღალ თანამდებობებზე არ დაბრუნდებოდნენ. მიმაჩნია, რომ ლუსტრაციის კანონი საქართველოშიც მისაღებია. არა იმიტომ, რომ საქართველოს სახელმწიფოს წინაშე დგას დიდი საშიშროება, რომ ის პირები, ვინც მონიწივე თანამდებობებზე იყვნენ კომუნისტური რეჟიმის დროს, კვლავ დაბრუნდებიან ქვეყნის სამართავად. იშვიათი გამონაკლისის გარდა, მათი უმრავლესობა, დიდი ხანია, ჩამოშორებულია პოლიტიკურ ცხოვრებას და, ყველა სხვა საფრთხესთან შედარებით, რაც ქართული სახელმწიფოებრიობის წინაშე დგას, ეს საფრთხე მნიშვნელოვანი არაა. კანონის მიღება სხვა რამის გამოა აუცილებელი – საქართველოში უნდა დაიწყოს ისტორიული მოვლენების გააზრების, ანალიზის საჯარო პროცესი და ამ მოვლენებზე პასუხისმგებლობის აღებაზე მსჯელობა.

სისხლის სამართლებრივ საშუალებებში შედის არადემოკრატიული ხელისუფლების მხრიდან გამოცხადებული თვით-ამნისტია, როდესაც შესაძლო ჩადენილი დანაშაულებისათვის ამნისტია ცხადდება ხელისუფლებაში ყოფნის დროსვე, შემდგომი პასუხისმგებლობის აცილების მიზნით, ან კიდევ ოპოზიციურ ძალებთან წინასწარი შეთანხმების შედეგად ხელისუფლების ცვლილების შემდგომ განხორციელებული ამნისტია. არგენტინის „ბინძური ომის“ დროს ჩადენილ დანაშაულებთან დაკავშირებული პროცესები ამ მხრივ განსაკუთრებით საინტერესოა, თუმცა ხელისუფლების ცვლილებისათვის გამოცხადებული ამნისტიისათვის საკმარისია საქართველოს უახლეს წარსულში დავბრუნდეთ და პრეზიდენტ შევარდნაძისათვის ხელშეუხებლობის გამოცხადება გავიხსენოთ. ამავე საშუალებებში შედის ზოგიერთი მაღალჩინოსნის სისხლის სამართლებრივად დასჯა (ნიურნბერგისა და ტოკიოს პროცესები და იუგოსლავიისა და რუანდის ტრიბუნალები), საგამოძიებო კომისიის შექმნა და ჩადენილ პოლიტიკურ დანაშაულებზე სიღრმისეული ანგარიშის გასაჯაროება (არგენტინული კომისია) და ა. შ. დღეს საზოგადოებაში სწორედ ამ მეთოდების საქართველოსათვის მიზანშეწონილობაზე უნდა მიმდინარეობდეს საუბარი, იმაზე, ამ საშუალებებიდან რომლის გამოყენება უფრო ნაადგება საქართველოს საზოგადოებისა და სახელმწიფოს განვითარებას.

სააკაშვილის ხელისუფლების ნევრების სრული ამნისტია დაუშვებელი და გაუმართლებელია, ვინაიდან მომავალ მთავრობასა და საზოგადოებაში ეს უფრო გააღრმავებს დაუსჯელობის სინდრომის განცდას და ხელს არ შეუწყობს მოსახლეობაში კანონის უზენაესობის განმტკიცებას. ხელისუფლებიდან ყველას დასჯა პრაქტიკულად შეუძლებელი იქნება, ვინაიდან, ერთი მხრივ, როგორც შევარდნაძის შემთხვევაში, ხელისუფლების მშვიდობიანი ცვლილებისათვის შეიძლება საჭირო გახდეს გარკვეული პირებისათვის ხელშეუხებლობისა და ამნისტიის პირობის მიცემა; მეორე მხრივ, ზოგიერთი მისი

ნარმომადგენელი, ნინო ბურჯანაძის მსგავსად, საპირისპირო ნავში დროული გადახტომით შეეცდება, მოიპოვოს ინდულგენცია; დარჩენილების სამაგალითო დასჯა კი სააკაშვილის მიერ განხორციელებული შერჩევითი მართლმსაჯულების განმეორება იქნება.

რაც ყველაზე მთავარია, ადამიანთა გარკვეული ჯგუფის გამოცალკევება და მთელი პასუხისმგებლობის მათთვის დაკისრება გააძლიერებს საქართველოს მოსახლეობის ჩვევას, უპასუხისმგებლოდ მოეკიდოს პოლიტიკურ პროცესებში საკუთარ როლს და თავი აარიდოს ამ პასუხისმგებლობის გათავისებას.

ამ ჩვევიდან და იქიდან გამომდინარე, რომ აუცილებელია მოსახლეობის შეგნებულმა ნაწილმა ვისწავლოთ ამ პასუხისმგებლობის საკუთარ თავზე აღება, სიმართლისა და შერიგების კომისიის პროცესის გამოყენება ყველაზე უპრიანია. სიმართლისა და შერიგების კომისია ავტორიტარული რეჟიმის მემკვიდრეობასთან გამკლავების ერთ-ერთი მეთოდია, რომელიც პირველად სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკაში, აპართეიდული რეჟიმის დამარცხებისა და ხელისუფლებაში პირველი დემოკრატიული მთავრობის მოსვლის შედეგად შემოიღეს.

1977 წლის 18 აგვისტოს სტივენ ბიკო, ნელსონ მანდელას პატიმრობის დროს სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკაში ოპოზიციური მოძრაობის ერთ-ერთი ყველაზე ქარიზმული ლიდერი, პოლიციამ დააკავა. 12 სექტემბერს იგი შიშველი და ნანამები პრეტორიის ციხის ერთ-ერთი საკნის იატაკზე იპოვეს. მისი მკვლელობა ერთ-ერთი დანაშაული იყო სამხრეთ აფრიკის აპართეიდული რეჟიმის მძიმე დანაშაულთა სიაში. იმ ხუთმა პოლიციელმა, ვინც აწამა და მოკლა ბიკო, ამნისტიისათვის მიმართა სამხრეთ აფრიკის სიმართლისა და შერიგების კომისიას 20 წლის შემდეგ. კომისია 1995 წელს შეიქმნა პრინციპით – ამნისტია და შერიგება სიმართლის სანაცვლოდ. კომისია შეიქმნა ძალიან ბევრი პოლიტიკური მიზნის მისაღწევად – ერთი მხრივ იმისათვის, რომ არ დაწყებულყო რევანშისტული პროცესი

ყოფილი თეთრკანიანი მმართველი კლასის წინააღმდეგ; მეორე მხრივ იმისათვის, რომ დასჯის საფრთხის მოლოდინში რესპუბლიკის ჩანასახოვანი დემოკრატია არ დაემარცხებინა სხვადასხვა, მეტადრე ყოფილ სამართალდამცავ და უშიშროების ორგანოებში მომუშავე ძალებს. რაც მთავარია, რომ არ მომხდარიყო ისედაც კლასობრივად და რასობრივად დაყოფილი საზოგადოების კიდევ უფრო დანაწევრება და დაპირისპირება, გადალახული ყოფილიყო „სიძულვილის, შიშის, ბრალეულობისა და შურისძიების მემკვიდრეობა“. კომისიის წინაშე საჯარო პროცესზე გამოდიოდნენ დაზარალებულები, მათი ოჯახის წევრები, მონმეები და თავად დამნაშავეები, რომლებიც ფაქტებისა და საკუთარი ბრალის შესახებ სიმართლის გადმოცემითა და გულწრფელი მონათხრობით ქმნიდნენ ტრაგიკული წარსულის ნამდვილ ისტორიას იმისათვის, რომ ყველას დაენახა საკუთარი როლი ამ ისტორიის შექმნაში და ეს ისტორია აღარასოდეს განმეორებულიყო. ამ საჯარო მსჯელობის, განხილვისა და მონანიების პროცესით შეიქმნა ახალი, მომავალზე ორიენტირებული ერთიანი საზოგადოება. ჩვენი საზოგადოების თავისებურებებიდან გამომდინარე, წარსულის დანაშაულებთან გამკლავებისთვის სიმართლისა და შერიგების ეს პროცედურა ყველაზე მისაღებია. სიის შედგენისა და სასამართლო პროცესის გზით თუ წავალთ, ხშირად აღმოჩნდება, როგორც ადრეც ყოფილა, რომ მოსამართლე და თავად სიის შემდგენიც უნდა იყოს განსასჯელის სკამზე. ასეთ პროცესს არ ექნება მოსახლეობის მხრიდან ლეგიტიმურობის ხარისხი და შესაბამისად, ვერც ფართო გათავისება ექნება მის შედეგებს. საქართველოს მოსახლეობის სიმცირისა და ტრადიციული სტრუქტურიდან გამომდინარე, დაპირისპირებულ ჯგუფებს შორის ყოველთვის მოიძებნება მეგობრული, ოჯახური ან ნათესაური კავშირები, რამაც საერთოდ შეიძლება ხელი აგვადებინოს პასუხისმგებლობის განანილებაზე. სიმართლისა და შერიგების კომისიის ორგანიზებით, ისედაც დაპირისპირებულ და გახლეჩილ საზოგადოებას გამთლიანებისა

და შერიგების შანსი მიეცემა, ოღონდ – საკუთარ თავზე მტკივნეული სიმართლის მოსმენისა და გააზრების სანაცვლოდ. თუ გვინდა სახელმწიფოებრივი ცხოვრება მართლაც ახალი სუფთა ფურცლიდან დავიწყოთ, ასეთი პროცესი სააკაშვილის ხელისუფლების წასვლიდან არ უნდა იწყებოდეს, არამედ საქართველოს დამოუკიდებლობიდან, ვინაიდან ძალიან ბევრი პრობლემა, რომელსაც დღეს ვაწყდებით, სწორედ იქიდან მომდინარეობს, რომ 1990 წლიდან მთელ რიგ პროცესებზე ჩვენ პასუხისმგებლობა არ აგვილია.

მაგალითისთვის, ზვიად ძიძიგურმა საკუთარი პოლიტიკური შეხედულებების ერთგულებისათვის რამდენიმე წელი პატიმრობაში გაატარა. იგი იმ ასეულობით ადამიანს შორისაა, რომლებსაც წლების განმავლობაში, 1992-დან 2003 წლამდე, შევარდნაძის ხელისუფლების სამართალდამცავი ორგანოები უკანონოდ აპატიმრებდნენ, აწამებდნენ და შეურაცხყოფას აყენებდნენ. საქართველოს მოქალაქეებს არ გაუციათ იმ კითხვაზე პასუხი, თუ ვინ იყოს ის ხალხი, ვინც ამ დანაშაულებს სჩადიოდა. ყოველგვარი ლოგიკის გარეშე, ზოგიერთი მათგანი დანინაურდა შევარდნაძის და შემდეგ სააკაშვილის სტრუქტურებში, ხოლო ზოგიერთი თავად აღმოჩნდა იმავე სისტემის მსხვერპლი. თავად ედუარდ შევარდნაძე სულაც არ იყო თითოეული ამ დანაშაულის ავტორი და დამკვეთი. ამ საქმიანობას გეგმავდნენ და ასრულებდნენ თანამშრომლები, რომელთა შორის, ჩვენი მოსახლეობის სიმცირიდან და სტრუქტურიდან გამომდინარე, ალბათ ჩვენი მეგობრებიც, ნათლიებიც და მეზობლებიც იყვნენ. საქართველოს სახელმწიფო ვერ განვითარდება, თუ ერთხელ და სამუდამოდ მსგავს პროცესებს თვალებში არ შევხედეთ და იქ საკუთარი თავი არ ამოვიცანით. სიმართლისა და შერიგების პროცედურით ეს შეიძლება მტკივნეულად, მაგრამ ყველაზე კონსტრუქციულად და ნაყოფიერად მოხდეს.

არადემოკრატიული ხელისუფლების დემოკრატიულით წარმატებული ცვლილებისათვის საჭიროა, რომ ახალმა ხელი-

სუფლებამ საკუთარი თავი განასხვავოს ძველი რეჟიმის კულტურისა და ჩვევებისგან. სააკაშვილის ხელისუფლების ძირითადი შეცდომა სწორედ ის იყო, რომ მან არ მოინდომა ეს გაეკეთებინა ან, მერკანტილური მიზეზების გამო, ეს არ განახორციელა. როცა კი უნდა მოვიდეს შემდეგი ხელისუფლება, მის წინაშე აუცილებლად დადგება საკითხი – როგორი პოზიცია დაიკავოს წინა რეჟიმის მიერ ჩადენილი დანაშაულებისა და მათ ავტორთა მიმართ. წინა მთავრობების შეცდომების გაუცნობიერებლობა, ამ საკითხის იგნორირება ან კიდევ სპონტანურად, უახლოესი პოლიტიკური მიზნებიდან გამომდინარე გადაწყვეტა ისევ მის ავტორებს დაუჯდებოდათ ძვირად. როგორც აქამდე, საქართველოს მოსახლეობის მიერ ეს გაგებული იქნება „რობესპიერის სინდრომის“ მორიგ გაგრძელებად, როდესაც უზარმაზარი და ენთუზიასტური საპროტესტო ტალღა იმასვე გაანადგურებს, ვინც ცოტა ხნის წინ მანვე მოიყვანა ხელისუფლებაში. ამიტომაც, გრძელვადიანი და მდგრადი დემოკრატიული განვითარების ინტერესია, რომ ლიდერებთან ერთად ჩვენც, ამომრჩევლები, დავფიქრდეთ პოლიტიკურ პროცესებში საკუთარ პასუხისმგებლობაზე, და რომ პოლიტიკურმა ლიდერებმაც ამ საკითხზე გულწრფელი და პატიოსანი მსჯელობა შემოგვთავაზონ. სიმართლისა და შერიგების კომისია ამისათვის საუკეთესო საშუალება იქნება.

აპრილი, 2009

არ იქნება სამართლიანობა, არ იქნება მშვიდობა

2004 წელს ზურაბ ადეიშვილთან, მაშინდელ გენერალურ პროკურორთან შეხვედრაზე ვისხედით, როდესაც ტელევიზიით აჩვენეს, როგორ გაიფიცნენ ნათესავეები მათი ახლობლის უსამართლოდ დაკავების გამო. სააკაშვილის ხელისუფლებაში მოსვლის შემდეგ ეს მართლმსაჯულებით უკმაყოფილოთა ერთ-ერთი პირველი საჯარო გამოსვლა იყო. ზურაბ ადეიშვილმა, მახსოვს, თქვა: „ჩვენ ძალიან კარგად ვიცით, როდის არ ვართ მართლები. ამის შემჩნევა ყოველთვის შეიძლება უკმაყოფილო ხალხის რაოდენობის მიხედვით“.

ამ ფრაზამ გამოამყვანა ის დამოკიდებულება, რომელიც ჩვენს ხელისუფლებას პრობლემების გადაჭრის მიმართ აქვს. თავად ხალხის რაოდენობა აქ იმდენად არაფერ შუაშია, რამდენადაც ის საშიშროება, რომელსაც ხელისუფლებისათვის უკმაყოფილოთა მობილიზაცია წარმოადგენს. დემოკრატიულ ქვეყნებში პოლიტიკოსები მუდმივად ადევენებენ თვალყურს საზოგადოებრივ აზრს, რომელიც პერიოდულად არჩევნებში გამოიხატება. არადემოკრატიულ ქვეყნებში, როგორც ჩვენთან, ასეთი უკმაყოფილება მხოლოდ მაშინ იძენს მნიშვნელობას, როდესაც შეუძლია უკმაყოფილო ხალხს მობილიზება და ძალაუფლებასთან დაპირისპირებაში საკუთარი ქმედუნარიანობის ყოველდღიურად დადასტურება.

2008 წლის დეკემბერს, ათენში პოლიციელებსა და ახალგაზრდების ჯგუფებს შორის შელაპარაკება მოხდა, რომლის

დროსაც პოლიციელის ნასროლმა ტყვიამ 15 წლის ალექსანდრე გრიგოლოპულოსი იმსხვერპლა. მასობრივი და დამანგრეველი მანიფესტაციები, რომლებიც ამ მკვლელობას მთელი საბერძნეთის მასშტაბით მოჰყვა, მსოფლიოს საინფორმაციო საშუალებებით გადაიცემოდა. ეს მკვლელობა საზოგადოებაში სამართალდამცავების მიმართ უკმაყოფილების გამოხატვის, ხელისუფლების მხრიდან ახალგაზრდების მიმართ არასწორი პოლიტიკის წარმართვის, მზარდი უმუშევრობისა და განათლების პრობლემების მიზეზად იქცა.

ამავე წელს ქუინსში პოლიციელებმა 50 ტყვია ესროლეს შეუიარაღებელ შონ ბელს, რომელიც ქორწინების მეორე დღეს ღირსახსოვარი ამბის აღსანიშნავად სამ მეგობართან ერთად ბარში მიდიოდა. პოლიციელებმა არასწორად გაიგეს მისი ერთ-ერთი ჟესტი და ვითომდა მოსალოდნელი თავდასხმის ასაცილებლად იგი ჩაცხრილეს. მანიფესტაციები და საჯარო უკმაყოფილება, რომელიც ამ საქმეს მოჰყვა, განპირობებული იყო აფრო-ამერიკელი მოსახლეობის წუხილით, რომელიც პოლიციას რასობრივ დისკრიმინაციასა და რასობრივად დამამცირებელ მოპყრობაში ადანაშაულებდა. ამერიკაში პოლიციელების მხრიდან შავკანიანების მიმართ ძალაუფლების გადამეტების ფაქტები საზოგადოებისთვის საჭირობოროტო პრობლემად რჩება და ფართომასშტაბიანი საზოგადოებრივი უკმაყოფილების მიზეზი ხდება. უახლესი წარსულის კუთვნილებაა საჯარო პროტესტები და განხილვები, რაც პოლიციელების მიერ არმანდრო დიალოს მკვლელობასა და როდნი კინგის ცემას მოჰყვა.

2001 წლის ივლისში იტალიის ქალაქ გენუაში ანტიგლობალისტური საპროტესტო გამოსვლების დროს გააფთრებული ბრბოს მოახლოებით შეშინებულმა პოლიციელმა ახალგაზრდა კარლო ჯიალო მოკლა, ხოლო მისმა კოლეგამ დემონსტრანტებისგან თავის დაღწევის დროს გარდაცვლილის გვამს ორჯერ გადაუარა. ამ მკვლელობამ მთელი მსოფლიო შეძრა იმიტომ, რომ უკანასკნელი ათწლეულების განმავლობაში

პირველი შემთხვევა იყო, როდესაც მრავალი აგრესიული დემონსტრაციის მიუხედავად, პოლიციასა და მეპროტესტეებს შორის არაფორმალური ზავი დაირღვა. ხელისუფლებაში ახლად მოსულმა ბერლუსკონის მთავრობამ საერთაშორისო საზოგადოების წინაშე ბრბოს კონტროლის ახალი, აგრესიული მეთოდებით თავის მონონება გადაწყვიტა, რასაც დემონსტრანტებსა და პოლიციას შორის ვითარების დაძაბვა მოჰყვა.

როგორც ჩანს, ყველა ის შემთხვევა, რომელსაც მწვავე და ფართომასშტაბიანი რეაქცია მოჰყვა, საზოგადოებისათვის ბევრად უფრო მეტს ნიშნავდა, ვიდრე ერთი კონკრეტული ინდივიდუმის გარდაცვალება. 2005-2006 წლებში, სპეცოპერაციების დროს თუ ციხეებში გარდაცვალების შედეგად, საქართველოს სამართალდამცავ სტრუქტურებს ბევრი მსხვერპლი ჰყავდა, თუმცა სანდრო გირგვლიანის საქმემ საზოგადოების ცხოვრებაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა შეიძინა.

პირველ ყოვლისა იმიტომ, რომ საზოგადოებამ დაინახა, სამართალდამცავი სისტემის ძირეული რეფორმა, რომლითაც ხელისუფლება თავს იწონებდა, ფიქცია იყო. მკვლელობის აღსრულების ხერხებმა, მონაწილე პირთა წრემ და ხელისუფლების რეაქციამ აჩვენა, რომ საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროში ძირეულად არაფერი შეცვლილა; არ შეცვლილა ხარბი, უპასუხისმგებლო დამოკიდებულება ძალაუფლების მიმართ და, შესაბამისად, დამამცირებელი და შერჩევითი დამოკიდებულება მოქალაქეებისადმი. შეიცვალა კახა თარგამაძე, მერაბ ბალათური, სოსო ალავიძე, დავით კეკუა მერაბიშვილი და ახალაია-სანოძეთი.

კიდევ ერთი ნიშანი, რაც გირგვლიანის მკვლელობას განასხვავებს დემოკრატიულ ქვეყნებში მომხდარი შემთხვევებისგან, ხელისუფლების დამოკიდებულებაა. ზემოთ მოყვანილი ყველა შემთხვევის შემდეგ ხელისუფლების წარმომადგენლები, ნიუ-იორკის მერ მაიკლ ბლუმბერგიდან საბერძნეთის უმაღლესი ეშელონების წარმომადგენლებამდე, საჯაროდ გამოდიოდნენ და

გულწრფელი სინანულით უხდიდნენ ბოდიშს მსხვერპლის ოჯახს მომხდარის გამო.

სანდროს შემთხვევაში ასეთი რამ არ მომხდარა, პირიქით, მისი ოჯახის წევრებს მაღალჩინოსნები ხაზგასმული ცინიზმითა და გულგრილობით ექცეოდნენ.

ამან ჩვენი სახელმწიფოს კიდევ ერთი მხარე გამოაჩინა. საბერძნეთში, იტალიასა თუ ამერიკაში ხელისუფლებაში დემოკრატიულად არჩეული პოლიტიკოსები საკუთარი კარიერის გამო საზოგადოების მოსაზრებასა და განწყობას უფრთხილდებიან. არადემოკრატიულ ქვეყნებში, როგორც საქართველოში, ხელისუფლებაში ყოფნა ძალაზე და არა საზოგადოების განწყობაზეა დამოკიდებული. ჩვენმა სახელმწიფომ სწორედ მათი მხარე დაიჭირა, ვისაც ამ ძალის უზრუნველყოფა შეუძლია.

სანდრო გირგვლიანის მკვლელების დროზე ადრე გამოშვებაც სწორედ ამ პოლიტიკის გაგრძელებაა. სანდრო გირგვლიანის მკვლელობაში ბრალდებულთა სასამართლო პროცესი ასევე გამოცდა იყო ჩვენი სასამართლო სისტემისა და მასში მომხდარი რეფორმებისა. ახალ გარემოში, ახალდანიშნული მოსამართლეების მიერ წარმართულ სასამართლო პროცესებს უპრეცედენტო საზოგადოებრივი ყურადღება და დაკვირვება ხვდა წილად. საზოგადოებას აინტერესებდა, რამდენად შეძლებდა ძველი ინერციით მიმავალი ძალოვნების შეცდომების გამოსწორებას ახლად გარდაქმნილი სასამართლო ინსტიტუტები. სასამართლოს მხრიდან ძირითადი მტკიცებულებების, მაგალითად, გირგვლიანის მკვლელობაში ბრალდებულებსა და „შარდენ ბარში“ მსხდომ პირებს შორის სატელეფონო საუბრის ჩანაწერების გამოკვლევაზე უარის თქმამ, პროცესზე დაცვის მხარის უფლებების საჯარო და ხშირმა შეზღუდვამ, მოსამართლის მხრიდან ინსტრუქციების საჯაროდ, მობილური ტელეფონით მიღებამ დაადასტურა, რომ ჩვენი სასამართლოებისგან სამართლიანობის აღდგენის მოლოდინი ფუჭი იქნებოდა.

მართლმსაჯულების მხრიდან ჩინოსანთა მიმართ განსაკუთრებულმა დამოკიდებულებამ გააღრმავა შევარდნაძის დროს

დამკვიდრებული უთანასწორობის განცდა თანამდებობის პირებსა და ჩვეულებრივ მოქალაქეებს შორის.

საქმის მოწმეების ჩვენებების შედეგად გამოვლენილი დამკვეთებისთვის პასუხისგების აცილებამ და შემდგომმა დანაშაურობამ კი განამტკიცა რწმენა, რომ ძალაუფლების სადავეებთან მდგომი პირების დაუსჯელობის სინდრომი ისევე ძალაშია და ამ მხრივაც არაფერი შეცვლილა.

უთანასწორობას, ჩაგვრას, დაუსჯელობას, პასუხისმგებლობის დადგენის შეუძლებობას კრებითად უსამართლობის განცდა ჰქვია.

სანდრო გირგელიანის მკვლელობის შედეგად წარმოქმნილმა საზოგადოებრივმა მობილიზაციამ, სანდროს ოჯახის, მეგობრებისა და არასამთავრობოების აქციებმა, მათმა გამბედაობამ და თავგანწირვამ, პოლიტიკოსების უჩვეულო ერთიანობამ, რასაც მწვავე საერთაშორისო გამოხმაურება მოჰყვა, გვიჩვენა, რომ ჩვენს სამოქალაქო საზოგადოებას აქვს უნარი, მონდომების შემთხვევაში, მოახერხოს შთამბეჭდავი მობილიზება. სწორედ ამის შედეგი იყო, რომ მკვლელობის აღმასრულებელი ოთხეული დაისაჯა და ამ მობილიზაციის შესუსტების გამო გაბედა ხელისუფლებამ მათი ვადაზე ადრე გამოშვება. სწორედ იმიტომ, რომ უსამართლობა საზოგადოებრივი პროტესტის მობილიზაციის საუკეთესო წყაროა, ამერიკული სამოქალაქო მოძრაობის დროს დამკვიდრდა გამოთქმა: „არ იქნება სამართლიანობა, არ იქნება მშვიდობა“. მგონია, რომ უახლოეს მომავალში ეს გამოთქმა ჩვენ ხშირად გაგვახსენდება.

14 სექტემბერი, 2009

„დიას - ამნისტიას, არა - ამნეზიას“

საქართველოში ლუსტრაციის პერსპექტივების შესახებ

„ცუდი მსჯელობის ნამალი უკეთესი მსჯელობაა“, – ნერს ნობელის პრემიის ლაურეატი, ამარტია სენი თავის ახალ ნიგნში „სამართლის იდეა“.

მას შემდეგ, რაც 1971 წელს ან გარდაცვლილმა ჰარვარდის პროფესორმა, ჯონ როლსმა „სამართლის თეორია“ გამოაქვეყნა, ყველა პატივსაცემი პოლიტიკური ფილოსოფოსი თავს ვალდებული მიაჩნევს, ამ თემაზე საკუთარი აზრი გამოთქვას. „სამართლის იდეის“, რომელიც სულ ახლახან, 2009 წლის სექტემბერში გამოვიდა, ავტორი, ჰარვარდის უნივერსიტეტის წარმომადგენელი ინდოელი პროფესორი, რომელმაც 1998 წელს ეკონომიკაში ნობელის პრემია მიიღო, სამართლის შესახებ საკუთარ შეხედულებას გვაცნობს, ხოლო ჯონ როლსს აკრიტიკებს.

სენი აკრიტიკებს სამართლის შესახებ ზედმეტად თეორიულ მსჯელობასა და აზროვნებას, რასაც, მისი აზრით, საფუძველი სწორედ როლსის ნაშრომმა ჩაუყარა. ნაშრომი უნდა „შეეხოს სამართლის განმტკიცებისა და უსამართლობის აღმოფხვრის საკითხებს, და არ უნდა გვთავაზობდეს საკუთარ მოსაზრებებს სრულყოფილი სამართლის ბუნების შესახებ“. სენი თავის ნაშრომს იწყებს ციტატით ჩარლზ დიკენსის „დიდი იმედებიდან“:

„იმ პატარა სამყაროში, სადაც ბავშვები არსებობენ, არაფერი არ შეიმჩნევა და იგრძნობა ისე ცხადად, როგორც უსამართლობა...

იმ უსამართლობის გამოვლენა, რომლის გამოსწორებაც შეიძლება, არა მხოლოდ გვიბიძგებს, რომ სამართალსა და უსამართლობაზე ვიფიქროთ, არამედ ეს სამართლის თეორიის მთავარი საკითხია“.

ეს სტატია არის მსჯელობა იმ უახლეს ინიციატივაზე, რომელიც, სწორედ სენის მოწოდების მიხედვით, გამიზნულია, ჩვენს ცხოვრებისეულ სინამდვილეში პრაქტიკულად გამოასწოროს წარსულში, კომუნისტური რეჟიმის მიერ ჩადენილი უსამართლობანი.

ცოტა ხნის წინ დეპუტატმა გია თორთლაძემ საქართველოს პარლამენტს წარუდგინა კანონპროექტი „ლუსტრაციის შესახებ“, რომლის მიზანია, პროექტის სიტყვებითვე რომ ვთქვათ, „ქვეყნის შემდგომი დემოკრატიული განვითარების ხელშეწყობა და ეროვნული უსაფრთხოების განმტკიცება“. კანონპროექტის მიხედვით, სახელმწიფო თანამდებობების დაკავება ეკრძალებათ პირებს, ვინც გარკვეულ თანამდებობებზე იყო კომუნისტურ პარტიასა და კომკავშირში და თანამშრომლობდნენ სსრკ სპეცსამსახურებთან; ასევე ხდება ამ უკანასკნელთა გამოვლენის ხელშეწყობა და აღრიცხვა. ლუსტრაცია, როგორც ავტორიტარული რეჟიმის მემკვიდრეობისგან გათავისუფლების საშუალება, ავტორიტარული რეჟიმის შეცვლის შემდეგ მთელ რიგ ქვეყნებში დაინერგა სხვადასხვა სახითა და წარმატებით. სიმართლისა და შერიგების კომისიების მსგავსად, ლუსტრაცია „სამართლის დადგენის გარდამავალი“ მექანიზმია, ვინაიდან შემოღებულია და იწერება დემოკრატიული მისწრაფებების მქონე ხელისუფლების მიერ. ის მიზნად ისახავს ძველი, დანაშაულებრივი რეჟიმის მემკვიდრეობისგან გათავისუფლებას – დამნაშავე რეჟიმთან ასოცირებული პირების დასჯას ან გაკიცხვას, სამართლიანობის აღდგენისთვის და რეჟიმის მსხვერპლების დასაკმაყოფილებლად.

წარსულის დანაშაულებრივი რეჟიმის მემკვიდრეობასთან არასწორად გამკლავების ერთ-ერთი უახლესი შემთხვევა იყო დე-

ბაათიფიკაცია ერაცში. ისტორიული უსამართლობისა და ახალი, სანდო და გამართული ადმინისტრაციის ჩამოყალიბებისათვის კოალიციის დროებითმა მმართველობამ, 2003 წლის 1 ოქტომბრის ბრძანებით, ბაათის პარტიის წევრებს აუკრძალა სახელმწიფო სამსახური. თუმცა პარტიზანული შეიარაღებული წინააღმდეგობის გაძლიერების შემდეგ კოალიციის მმართველმა ორგანომ საკუთარი გადაწყვეტილება შეარბილა და ბაათის პარტიისა და სამხედრო ძალების ზოგიერთ წევრს საჯარო სამსახურში დაბრუნების ნება დართო. მიუხედავად კეთილშობილური მიზნებისა, ბაათის პარტიის წევრებისთვის სახელმწიფო სამსახურის ერთმნიშვნელოვნად აკრძალვამ, რაც სამართლიანობის აღდგენას ემსახურებოდა, უკვე არსებული სამოქალაქო დაპირისპირება კიდევ უფრო გააღრმავა.

ლუსტრაციის თემაზე აზრის გამოთქმა მხოლოდ იურისტების პრეროგატივა არ არის, არამედ სოციოლოგების, ისტორიკოსებისა და ეთნოლოგების საზრუნავიცაა. ლუსტრაციის, ისევე, როგორც ყველა სხვა რეფორმის წარმატება იმაზეა დამოკიდებული, თუ რამდენად სწორად, დროულად იქნება არჩეული და მორგებული ესა თუ ის მექანიზმი ადგილობრივ კულტურას, ტრადიციებსა და მენტალიტეტს. უცხოური სამართლებრივი ინსტიტუტების ხელოვნური კოპირების დრო იურიდიულ მეცნიერებებში, დიდი ხანია, დამთავრებულია.

არ ვაპირებთ თავად კანონპროექტის ტექსტის კრიტიკას, ხარვეზების აღნიშვნასა და მათი დახვეწის რეკომენდაციების მოცემას. ეს სამუშაოს შემდეგი, შედარებით ტექნიკური ეტაპია, თუკი გადაწყდება ზოგადად ამ ინსტიტუტის საქართველოში დღეს დამკვიდრება; ხოლო იმაზე, თუ როგორი უნდა იყოს ლუსტრაციის კომისია, რა წესით უნდა იმუშაოს მან და სხვა, აუცილებელია საზოგადოებრივი მსჯელობა, ისიც მაშინ, როდესაც პრინციპულად მისაღები იქნება ამ ინსტიტუტის შემოტანის იდეა.

ყოფით რეალობაში და წარმოდგენილ კანონპროექტში ერთ-მანეთში არეულია ორი სხვადასხვა ცნება: „ლუსტრაცია“ და „დეკომუნიზაცია“. დეკომუნიზაცია გულისხმობს სახელმწიფოს მიერ კომპლექსური ნაბიჯების გადადგმას სოციალურ და პოლიტიკურ ცხოვრებაში საბჭოთა მემკვიდრეობისგან გასათავისუფლებლად, სხვა ნაბიჯებთან ერთად – მაგალითად, კომუნისტური პარტიის ყოფილი ჩინოვნიკებისათვის სახელმწიფო სამსახურის აკრძალვა; „ლუსტრაცია“ კი – სახელმწიფო თანამდებობებზე მომუშავე პირების შემონმებას საბჭოთა სპეცსამსახურებთან თანამშრომლობის მხრივ, ანდა ასეთი პირების მონაცემების გამომჟღავნებას.

ეს ტერმინები გია თორთლაძის მიერ წარმოდგენილ კანონპროექტის სათაურშიც აღრეულია, ვინაიდან კანონპროექტი გულისხმობს სახელმწიფო თანამდებობის პირებს შორის იმათ გამორიცხვას, ვინც სპეცსამსახურებთან თანამშრომლობდა, მათ გამომჟღავნებას, ასევე კომპარტიის თანამდებობის პირებისთვის სახელმწიფო სამსახურის აკრძალვას, ანუ დეკომუნიზაციას.

ლუსტრაცია და დეკომუნიზაცია ეხება რეჟიმის ცვლილების შემდეგ მოსული ხელისუფლების სურვილს, ააშენოს ახალი სახელმწიფოებრივი წესრიგი, სადაც განმსაზღვრელი ადგილი და მნიშვნელოვანი როლი არ ექნებათ კომუნისტური რეჟიმის ხელშემწყობ პირებს. ამ ნაბიჯების მიზანია, ასევე წარსულის დანაშაულებისათვის და დანაშაულებრივი რეჟიმის მხარდაჭერისათვის გარკვეული საზღაურის დანესება, მათი სახელების საზოგადოებისათვის, მათ შორის, რეჟიმის მსხვერპლთათვის გამჟღავნებით და სახელმწიფო სექტორში საქმიანობის აკრძალვით. პირველი პოსტკომუნისტური ქვეყანა, სადაც 1991 წლის 4 ოქტომბერს ლუსტრაციის კანონი მიიღეს, ჩეხოსლოვაკია იყო. უნგრეთის პარლამენტმა ლუსტრაციის კანონი 1994 წლის 8 მარტს მიიღო, სადაც ცვლილებები 1996 წელს შევიდა.

ლუსტრაციის კანონი პოლონეთში მიიღეს 1997 წლის 11 აპრილს, მთელი რიგი ყოფილი დისიდენტებისა და ხავერდოვანი რევოლუციის თანაავტორების წინააღმდეგობის ფონზე. ადამ მიხნიკმა, გავლენიანმა დისიდენტმა, და ყველაზე დიდტირაჟიანი გაზეთ „ვიბორჩას“ რედაქტორმა 1989 წელს, ლუსტრაციის პროცედურაზე დებატებისას განაცხადა, - „დიას - ამნისტიას, არა - ამნეზიას!“ ამით მან გამოხატა ახალი ელიტების შემწყნარებლური დამოკიდებულება კომუნისტური რეჟიმის ფუნქციონერთა მიმართ, ხოლო მათი მხრიდან მონანიების შემთხვევაში, ახალი სახელმწიფოს ერთად შენების სურვილი.

ბულგარეთში ლუსტრაციის ელემენტები შეტანილია 1998 წლის მაისში; ლიტვაში - 1998 წელს ორ ეტაპად. ყველაზე ბოლოს რუმინულმა პარლამენტმა მიიღო ე. წ. დუმიტრესკუს კანონი 1999 წელს, რომელმაც ლუსტრაციის პროცესი მოაწესრიგა.

ა) საჭიროა თუ არა ლუსტრაცია?

მართალია, კანონის პროექტში თავიდანვე დევს, რომ მისი მიზანი „ქვეყნის დემოკრატიული განვითარების ხელშეწყობაა“, უნდა აღინიშნოს, რომ მიუხედავად მრავალი მცდელობისა, სამართლიანობის გარდამავალ მექანიზმებსა და ქვეყნის დემოკრატიულ განვითარებას შორის პირდაპირი მიზეზობრივი კავშირის დადგენა ემპირიულად ვერ ხერხდება. ავტორიტარულ წარსულთან გამკლავებისათვის სხვადასხვა ქვეყანამ საკუთარი გზა აირჩია. მაგალითად, აღმოსავლეთ ევროპის მთელმა რიგმა ქვეყნებმა დაინახეს ასეთი მექანიზმების შემოღების აუცილებლობა, მაგრამ მსგავსი არაფერი მომხდარა ესპანეთსა და ტაივანში, ქვეყნებში, რომლებიც დღეს სრულუფლებიან დემოკრატიებად მიიჩნევა.

2006 წელს ევროპის პარლამენტის კომისიამ ერთხმად დაგმო ადამიანის უფლებათა დარღვევის „მრავალი და სერიოზული“ ფაქტი, რაც ფრანკოს რეჟიმმა ჩაიდინა ესპანეთში 1939-1975 წლებში. ეს რეზოლუცია ფრანკოს მმართველობის პირველი გაკიცხვაა საერთაშორისო სამთავრობო ორგანიზაციის მხრი-

დან და მოუწოდებს ესპანეთის მთავრობას, გადადგას მთელი რიგი ნაბიჯები რეჟიმის მიერ ჩადენილი დანაშაულების გამოსაკვლევად. მხოლოდ 2004 წელს შეიქმნა ესპანეთში ფრანკოიზმის მსხვერპლთა ღირსებისა და ხსოვნის აღდგენის სამთავრობო კომისია. ფრანკოს ავტორიტარული რეჟიმის მიერ ჩადენილ ადამიანის უფლებათა დარღვევებზე ოფიციალური ესპანეთის დუმილს ლიტერატურაში „იძულებით სიჩუმესაც“ კი უწოდებენ. თუმცა, ერთი რამ ცხადია – ასეთი განხილვების არარსებობას ესპანეთის დემოკრატიული და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისათვის ხელი არ შეუშლია.

საინტერესო მაგალითია ასევე ტაივანი. ჩინეთში კომუნისტურ პარტიასთან დაპირისპირებისას დამარცხების შემდეგ ჩინეთის ნაციონალისტურმა პარტიამ ავტორიტარული მმართველობა დაამყარა ტაივანში 1950 წლიდან. საგანგებო მდგომარეობა ტაივანში 1987 წელს გაუქმდა. ამას დემოკრატიზაციის სხვა ნაბიჯები მოჰყვა – მოიხსნა აკრძალვა მასმედიაზე, პოლიტიკური პარტიების საქმიანობაზე და დაუშვეს საყოველთაო საარჩევნო უფლება. დემოკრატიული რეფორმები გამტკიცდა და გაღრმავდა 2000 წელს, როდესაც, პირველად ტაივანის ისტორიაში, ხელისუფლება არჩევნების მეშვეობით, მშვიდობიანად გადაეცა ჩინეთის ნაციონალისტური მთავრობისგან დემოკრატიულ-პროგრესულ პარტიას. 1987 წლიდან ტაივანის საზოგადოებაში გაისმა მოთხოვნა ავტორიტარული მმართველობის მიერ ჩადენილი დანაშაულების გამოძიებისა და მათთვის თვალის გასწორების შესახებ. ავტორიტარული მმართველობის დროის დანაშაულთა შორის ხშირად ახსენებენ „28-ის შემთხვევას“, როდესაც 1947 წლის 28 თებერვალს, კონტრაბანდული სიგარეტის გამყიდველებთან პოლიციის შელაპარაკებების დროს რამდენიმე გამყიდველი დაიღუპა. ამას ფართომასშტაბიანი ანტისამთავრობო დემონსტრაციები მოჰყვა, რომელთა ჩასახშობად ხელისუფლებამ ჯარი გამოიყენა.

დემონსტრაციების ჩახშობას დაახლოებით 10-დან 20 ათასამდე ადამიანი ემსხვერპლა.

მიუხედავად იმისა, რომ მმართველი პარტიები ეცადნენ, სხვადასხვა საშუალებით გამკლავებოდნენ წარსულის დანაშაულებს, ყველაფერი მხოლოდ მსხვერპლისთვის კომპენსაციის გაცემით შემოიფარგლა. ტაივანში „გარდამავალ“ ეტაპზე სამართლიანობის მექანიზმები არ შემოუღიათ.

როგორც ამ მაგალითებიდან ჩანს, ავტორიტარული რეჟიმის მემკვიდრეობასთან გამკლავების სპეციალური გარდამავალი მექანიზმების არსებობა აუცილებელი სულაც არ არის შემდგომი სოციალურ-ეკონომიკური და დემოკრატიული განვითარებისათვის. თუმცა, კვლევებით დასტურდება, რომ კეთილსინდისიერად და სწორად დანერგილ ასეთი მექანიზმებს მართლაც შეაქვთ მრავალმხრივი წვლილი დემოკრატიის განვითარებაში. სიმართლის დადგენითა და დამნაშავეების დასჯა-გაკიცხვით ხელახალი ძალადობის თავიდან აცილება, მსხვერპლთა ვინდიკაცია და სამართლიანობის გრძნობის დაკმაყოფილება ხდება; ასევე – ისტორიული სიმართლის აღდგენა, რაც ხელს უწყობს მსგავსი შეცდომების განმეორების თავიდან აცილებას, დაპირისპირებულ მხარეებს შორის ეროვნული თანხმობის მიღწევას, სახელმწიფოს მომავალზე მათ რეორიენტაციას და ა. შ. კომუნისტური მემკვიდრეობისაგან გათავისუფლებისა და ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი მიზნის მისაღწევად, მიმაჩნია, რომ დეკომუნიზაციის ფართომასშტაბიანი პროცესის საქართველოში ჩატარება აუცილებელია. როგორც დეკომუნიზაციის ერთ-ერთი ეტაპი, უნდა ჩატარდეს ლუსტრაცია – გამოირიცხოს სსრკ-ის სპეცსამსახურების თანამშრომელთა მონაწილეობა სახელმწიფო საქმეებში, მოხდეს ამ ინსტიტუტის სიღრმისეული შესწავლა და ა. შ. თუმცა, როგორც ნებისმიერი, ჰიპოთეტიურად საინტერესო და მისაღები ინსტიტუტის შემოღებისას, ამ შემთხვევაშიც უნდა დავსვათ კითხვა: მიზანშეწონილია თუ არა განხორციელდეს დღეს და ზუსტად რა ფორმით.

ბ) ლუსტრაცია საჭიროა, მაგრამ როგორი?

პოპულარულ საუბრებში აღმოსავლეთი და ცენტრალური ევროპის ქვეყნების მიერ განვლილი ლუსტრაციის პროცესები ხშირად ერთნაირად ფასდება ხოლმე. არადა, თითოეულ ქვეყნის გამოცდილებას თუ შევისწავლით, დავინახავთ, რომ მათ მიერ მიღებული ზომები არსებითად განსხვავებულია და ამას მოსახლეობის მიერ საკუთარ წარსულთან ზოგადი დამოკიდებულება განსაზღვრავს. სამაგალითოდ ჩეხურ და უნგრულ მოდელს შორის სხვაობა გამოდგება.

დეკომუნიზაცია პირველად სწორედ ჩეხოსლოვაკიაში გატარდა და ჩეხური მოდელი ცნობილია, როგორც ყველაზე მკაცრი სხვა ქვეყნებთან შედარებით. „დაცული თანამდებობების“ (ის თანამდებობები, რომლებზეც შეზღუდვა ვრცელდება) და „ექვექვეშ დაყენებული“ თანამდებობების (ის პოსტები, რომლებიც ექვემდებარება ლუსტრაციას) სია ვრცელი და მრავლისმომცველია. ჩეხური კანონი სწორედ რომ დეკომუნიზაციის კანონია, ვინაიდან, სსრკ-ის უშიშროებასთან კოლაბორაციონიზმის გამოვლენის გარდა, სახელმწიფო თანამდებობებზე კომუნისტური პარტიის ფუნქციონერების დანიშვნის აკრძალვას გულისხმობს. ყოველი პირი, რომელიც დაცულ თანამდებობაზე დასანიშნად განიხილება, ვალდებულია, წარადგინოს შინაგან საქმეთა სამინისტროში შექმნილი კომისიიდან ინფორმაცია წარსულში საბჭოთა უშიშროებასთან თანამშრომლობის შესახებ. სამინისტროს მიერ მიწოდებული ცნობის გასაჩივრება შესაძლებელია სასამართლოში.

უნგრეთში ლუსტრაციის კანონი ხუთწლიანი მწვავე კამათის შემდეგ მიიღეს, მიუხედავად იმისა, რომ 1990 წელს არჩევნებში ოპოზიციის გამარჯვების შემდეგ მყისვე გამოჩნდა სხვადასხვა პროექტი საბჭოთა მემკვიდრეობასთან გასამკლავებლად. კანონის მოქმედების სფერო საკმაოდ შეზღუდულია, ვინაიდან თანამდებობის დაკავება შეზღუდულია მხოლოდ იმ პირებისთვის, რომლებსაც „ხელმწიფრილი ოფიციალური შეთანხმება ჰქონდათ და წერდნენ ანგარიშებს, ანდა იღებდნენ გასამრჯელოს ინფორ-

მაციისათვის" და მუშაობდნენ საბჭოთა შინაგან საქმეთა სამინისტროში. ლუსტრაციის პროცესს სათავეში უდგას სამი კომისია, რომელიც პარლამენტის ეროვნული უსაფრთხოების კომიტეტის მიერ დანიშნული მოსამართლეებისაგან შედგება. სახელმწიფო მოხელეთა გარდა, ლუსტრაცია გავლილი უნდა ჰქონდეთ ჟურნალისტებსაც, რომლებიც პოლიტიკურ თემებზე წერენ. კანონის მოქმედება განსაზღვრული იყო 2000 წლამდე და 2004 წლამდე გაგრძელდა.

მოდელებს შორის განსხვავებები სხვადასხვანაირად არის ახსნილი. ჩეხეთის საკონსტიტუციო სასამართლომ ლუსტრაციის კანონის კონსტიტუციურობის განხილვისას უარყო კომუნისტური რეჟიმის მიერ გამოცემული „უსამართლო კანონები“ და ყურადღება გაამახვილა „წარსულთან კავშირის შეწყვეტაზე“. უნგრეთის საკონსტიტუციო სასამართლომ კი არ დაუშვა კანონის უქუქცევით გავრცელება თუნდაც კომუნისტური სახელმწიფოს მიერ ჩადენილი მკვლევლობების დასჯისას, ყურადღება გაამახვილა „სამართლებრივ განგრძობადობასა“ და კანონის უზენაესობის დამკვიდრებისათვის „კანონის განჭვრეტის“ აუცილებლობაზე.

სოციოლოგების ერთი ჯგუფის კვლევის მიხედვით, მოდელების სიმკაცრე-სირბილე დამოკიდებულია საბჭოთა ძალების წინააღმდეგ მოძრაობის მასშტაბურობაზე. იმ ქვეყნებში (უნგრეთი და პოლონეთი), სადაც ეს მოძრაობა უფრო ფართო იყო და მოსახლეობის უფრო დიდ ნაწილს მოიცავდა, აღარ გახდა საჭირო უფრო მკაცრი ზომების მიღება ახალი ხელისუფლებისათვის ლეგიტიმურობის მისანიჭებლად; და პირიქით, ვინაიდან ჩეხოსლოვაკიაში ეს წინააღმდეგობა შედარებით სუსტი იყო, საბჭოთა წარსულთან კავშირის განწყვეტა მხოლოდ მკაცრი ზომებით გახდა შესაძლებელი.

რა ადგილი უკავია ამ მხრივ საქართველოს და ქართული წინააღმდეგობის მოძრაობას? ყველას გვახსოვს რამდენიმე

დისიდენტის სახელი და გვარი. თუმცა ასეთ საკითხზე სერიოზული მსჯელობისთვის მხოლოდ მათი ხსენება არ კმარა.

ან კიდევ, ჩეხეთისა და უნგრეთის საკონსტიტუციო სასამართლოების მიერ ჩამოყალიბებული მიდგომის მსგავსად, სად ვლინდება საქართველოში ერთიანი და სისტემური მიდგომა საბჭოთა წარსულთან?

ხელისუფლების აღსრულებაში თითქმის ყოველდღიურად ვხვდებით საბჭოთა მმართველობის გადმონაშთებს: ხელისუფლების ინდოქტრინაციის კერებად შექმნილი „პატრიოტთა“ ბანაკების, გაერთიანებული და უკონტროლო უშიშროებისა და პოლიციის სტრუქტურების, სახელმწიფო სტრუქტურებში კრიტიერიუმებისა და გამჭვირვალობის ნაკლებობის და უმაღლეს სახელმწიფო დონეზე ჯილდოებისა და პრემიების დაწესების, თუ საზოგადოებისგან დახურული სასამართლო სხდომების სახით.

ლუსტრაციის წარმატებით დანერგვისთვის აუცილებელია ზემოხსენებული ყველა ამ საკითხის სერიოზული მეცნიერული კვლევა და ამ კვლევის განხილვის შედეგად შესაბამის მოდელზე შეჯერება. კანონპროექტის განმარტებითი ბარათი ხომ საერთოდ არავითარ ანალიზს, კვლევას, დასაბუთებას არ გვთავაზობს იმასთან დაკავშირებით, თუ რატომაა მაინცდამაინც ჩეხური და ლიტვური მოდელი საქართველოსთვის არჩეული. ასეთი ანალიზი და კვლევა აუცილებელია, იმიტომ რომ თუ ქართულ სოციალურ რეალობას, წარსულსა და კულტურას არ მოერგება ესა თუ ის მოდელი, ის არ იმუშავებს ან იმუშავებს მახინჯი ფორმით. საქართველოს მოსახლეობის საბჭოთა წარსულთან დამოკიდებულების სიღრმისეული გამოკვლევა და ამ საკითხზე მსჯელობა აუცილებელია იმისათვის, რომ ლუსტრაციის კანონპროექტი იმ ფართო სისტემური ზომების ნაწილი იყოს, რაც ლუსტრაციის კანონთან ერთად საბჭოთა წარსულისგან გასათავისუფლებლად უნდა გატარდეს.

ასეთი სისტემური, გააზრებული, საჯარო მსჯელობის შედეგად საბჭოთა წარსულის მიმართ საზოგადოებისთვის მისა-

ღები დამოკიდებულების ჩამოყალიბება განასხეავებს სწორედ აღმოსავლეთ ევროპის დემოკრატიულ ქვეყნებში ლუსტრაციისათვის მიღებულ ზომებს რევოლუციური „წმენდებისაგან“, როდესაც ახალი ელიტები ცდილობენ სხვადასხვა რეპრესიული მექანიზმებითა და ნიშნით ძველი თაობის ელიტებისგან გათავისუფლებას.

გ) მიზანშეწონილია თუ არა ლუსტრაცია დღეს?

ვინაიდან ლუსტრაცია ტოტალიტარულ წარსულთან გამკლავების აპრობირებული და აღიარებული მექანიზმია, თუმცა – არცთუ აუცილებელი და განუყოფელი დემოკრატიული განვითარებისთვის, როგორც ეს ესპანეთისა და ტაივანის მაგალითიდან ჩანს, პასუხი უნდა გავცეთ კითხვას: რამდენად მიზანშეწონილია მისი განხორციელება სწორედ დღეს? ამ კითხვაზე პასუხის გასაცემად, უპირველესად, აუცილებელია ეს ინსტიტუტიც გავაცნობიეროთ დღევანდელ სოციალურ-პოლიტიკურ კონტექსტში, ვინაიდან, როგორც ზემოთ ჩანს და ამ თემაზე არსებული სამეცნიერო ლიტერატურაც ადასტურებს, ასეთი გარდამავალი მექანიზმების შემოღება ხდება იმ მთავრობების მიერ, რომლებიც ესწრაფვიან ავტორიტარული წარსულისგან თავის დახსნას, და თუმცა ჯერ არ არიან ჩამოყალიბებული დემოკრატიები (ეს ცვლილებები ხომ სწორედ ამისათვის ტარდება), მათ დემოკრატიული მისწრაფებები ახასიათებთ, რაც რეფორმების კომპლექსურ სურათში აისახება.

სამწუხაროა, მაგრამ ფაქტია, რომ დღეს საქართველო არათუ დემოკრატიული განვითარების ეტაპზე არ იმყოფება, პირიქით, ქვეყანაში უკუტენდენცია შეინიშნება – ავტორიტარული მმართველობის გამტკიცება.

Freedom House ყოველწლიურად ახდენს გარდამავალ ქვეყნებში დემოკრატიის დონის გამოკვლევას და შესაბამისი დასკვნით ანგარიშებს აქვეყნებს. საქართველოში დემოკრატიის მდგომარეობის შესწავლა ამ ორგანიზაციამ 1999-2000 წლიდან

დაიწყო. ვითარების შეფასებისას გამოიყენება 1-დან 7-მდე სკალა, სადაც 1 დემოკრატიის საუკეთესო მდგომარეობაა, ხოლო 7 – ყველაზე უარესი. დემოკრატიის ზოგადი მდგომარეობის შეფასებისას ითვალისწინებენ ისეთ კატეგორიებს, როგორიცაა: 1) საარჩევნო პროცესი, 2) სამოქალაქო საზოგადოება, 3) დამოუკიდებელი მედია, 4) დემოკრატიული მმართველობა ნაციონალურ დონეზე, 5) დემოკრატიული მმართველობა ადგილობრივ დონეზე, 6) სასამართლოს დამოუკიდებლობა, 7) კორუფცია.

საქართველოში დემოკრატიის განვითარების დინამიკა ბოლო 10 წლის განმავლობაში ასე გამოიყურება (იხ. ცხრილი).

1999-2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
4.17	4.33	4.58	4.83	4.83	4.96	4.86	4.68	4.79	4.93

როგორც ამ მონაცემებიდან ჩანს, დემოკრატიულობის პიკი საქართველოში 1999-2000 წლებში იყო, ხოლო 2003 წლიდან მდგომარეობა სტაბილურად უარესდება. ყველა ზემოთ ნახსენებ სფეროში, გარდა სამოქალაქო საზოგადოებისა და კორუფციისა, მდგომარეობა დღეს უარესია, ვიდრე 2003-2004 წლებში იყო, როდესაც ხელისუფლებაში ნაციონალური მოძრაობა მოვიდა.

სწორედ ასეთი არადემოკრატიული კონტექსტიდან გამომდინარე, უფრო ფრთხილად უნდა მოვეკიდოთ ლუსტრაციის კანონის პროექტის მიღებას. ჩვენს ხელისუფლებას არ უნდა მოვთხოვოთ, რომ იყოს სრულიად დემოკრატიული, როდესაც ლუსტრაციის ზომებს მიიღებს, ვინაიდან ამ ეტაპზე ამის საჭიროება აღარ იქნება. ლუსტრაციის აუცილებლობა სწორედ რომ გარდამავალ ეტაპზე არსებობს, როდესაც გარკვეული წინააღობები, თუნდაც კომუნისტური ან კიდევ ყოფილი იმპერიის მიმართ ლოიალური კადრების მონაწილეობა აფერხებს ქვეყნის განვითარებას. თუმცა, იმისათვის, რომ ლუსტრაცია მოემსახუროს გაცხადებულ მიზანს, და არ იქცეს პოლიტიკური

ოპონენტების დევნის ინსტრუმენტად, აუცილებელია, ხელისუფლებამ დაამტკიცოს საკუთარი დემოკრატიული მისწრაფებები და ავტორიტარული წარსულისგან გათავისუფლების ნამდვილი სურვილი. საქართველოს კონტექსტში ეს შეუძლებელია, ვინაიდან ყველა ზემოთ მოყვანილ სფეროში – სასამართლო იქნება ეს თუ მედიის თავისუფლება, ჩვენს ხელისუფლებას არადამაკმაყოფილებელი მაჩვენებლები აქვს. იმის მტკიცებას, რომ ამ ვითარებაში სწორედ და მხოლოდ და მხოლოდ „ლუსტრაციის“ პროცესი იქნება ის ოაზისი, რომელსაც ავტორიტარული ტენდენციები არ შეეხება, მისი პროპონენტებისაგან განსაკუთრებული დასაბუთება სჭირდება.

მაგალითისათვის ავიღოთ კანონპროექტის ერთ-ერთი ასპექტი, რომელიც ეხება ლუსტრაციის კომისიის ურთიერთობას შინაგან საქმეთა სამინისტროსთან. პროექტის 1.4 მუხლის მიხედვით, თანამდებობრივი შეზღუდვები ეხება მათ შორის იმ პირებს, „...რომელიც არის საქართველოს მოქალაქე ან სხვა სახელმწიფოს მოქალაქე, რომელიც მუდმივად ცხოვრობს საქართველოში, და რომელიც ასრულებდა ყოფილი სსრკ-ის სპეციალური სამსახურების დავალებებს წერილობითი ან ზეპირი შეთანხმების საფუძველზე“. ამავე დროს, მუხლი 3.1-ის მიხედვით, „შინაგან საქმეთა სამინისტრო უზრუნველყოფს კომისიისათვის იმ პირთა შესახებ მონაცემების მიწოდებას, რომლებიც თანამშრომლობდნენ სპეცსამსახურებთან“.

შესაბამისი კონტექსტის განხილვის გარეშე, ეს დებულებები პრობლემას არ წარმოადგენს, ვინაიდან შინაგან საქმეთა სამინისტროს სწორედ ის უნყება, რომელიც ფლობს ასეთ ინფორმაციას და მასალებს. მსგავსი პროცედურა გამოიყენეს ჩეხეთის რესპუბლიკაშიც. თუმცა საქართველოში მათი განხორციელება „კუდიანების დევნის“ მორიგ ტალღად შეიძლება იქცეს, ვინაიდან შინაგან საქმეთა სამინისტრო საქართველოში პოლიტიზებული სტრუქტურაა, რომელიც სამართალდაცვით ფუნქციასთან ერთად პოლიტიკური ოპონენტების რეპრესიის

ფუნქციას უკვე ითავსებს. პოლიტიკური ოპონენტებისა და კრიტიკოსების დევნის უამრავი მაგალითის მოყვანას აქ არ შეეუდგები – ნებისმიერი საერთაშორისო ადამიანის უფლებათა ორგანიზაციის, ასევე ამერიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის ყოველდღიური ადამიანის უფლებათა შესახებ ანგარიში საე-სეა ამ მაგალითებით. პირადად ჩემთვის ის ოფიციალურად დაფიქსირებული ფაქტიც საკმარისია, როდესაც შსს-ის სპეც-დანიშნულების რაზმი მომიტინგეთა დარბევის წინ, ანდა შემდეგ ხან „მიშა! მიშა!“-ს გაჰყვიროდა, ხან მაშინდელ პოლიტიკურ ოპონენტს, ბადრი პატარკაციშვილს აგინებდა. ასეთ კონტექსტში, ამ პროექტით შსს-ს ეძლევა საშუალება, კომისიას გადასცეს ინფორმაცია კონკრეტული პირების მხრიდან სსრკ-ის სპეცსამსახურებთან თანამშრომლობის ზეპირი შეთანხმების შესახებ, ანუ შეთანხმების, რომელსაც არავითარი მატერიალური მტკიცებულება არ ახლავს. იმ პირობებში, როდესაც ფიზიკურად გასწორების მაგივრად, შსს მოტივირებული იქნება, შებლალს პირის რეპუტაცია და ჩამოაცილოს საჯარო სფეროს, იმის უფლება, რომ წარმოადგინოს ყოვლად დაუსაბუთებელი ინფორმაცია, მისთვის საუკეთესო საშუალებას წარმოადგენს. ხოლო, მოპასუხე, რომლის მიმართაც წარდგენილია ასეთი ინფორმაცია, იძულებული იქნება, ერთი, სწორედ რომ საბჭოთა ფელეტონის სტილში ამტკიცოს, რომ ის „აქლემი არ არის“.

როგორც პროექტის განმარტებითი ბარათი მიუთითებს, საქართველოსთვის შემოთავაზებული მოდელი ეფუძნება ჩეხეთის და ლიტვის გამოცდილებას. თუმცა, დაკვირვებით გარკვეული სხვაობა შეიმჩნევა:

ჩეხეთის კანონში თანამდებობრივი აკრძალვა არ ეხებოდა არჩევით ორგანოებს, პარლამენტსა და მუნიციპალიტეტებს, ვინაიდან „დემოკრატიული ლეგიტიმურობა ლუსტრაციის ინტერესებზე ზევით დადგა“. უნდა აღინიშნოს, რომ ქართული ვარიანტი ჩეხურზე უფრო შორს მიდის და თანამდებობრივ

აკრძალვას არჩევით ორგანოებზეც აწესებს; მეტიც, თუკი ჩეხურ კანონში დაწესებული იყო, რომ ლუსტრაციის კანონი არ ეხებოდა მათ, ვინც 1971 წლის 1 დეკემბრის შემდეგ დაიბადა (იმისათვის, რომ გამოერიცხათ ის პირები, ვისაც ლუსტრაციის მომენტისათვის არ მიუღწევია სრულწლოვანებისთვის), ქართულ ვერსიაში ასეთი დაზუსტება არ არის; თუმცა ჩეხურ ვერსიაზე უფრო „რბილია“ სხვა თვალსაზრისით: ჩეხური კანონის მიხედვით, თანამდებობის დაკავების აკრძალვა ეხებათ პირებს, რომლებიც უშიშროების სკოლებში სწავლობდნენ 3 თვეზე მეტი ვადით, ქართულ ვერსიაში მსგავსი არაფერია. ვინაიდან პროექტის განმარტებით ბარათში არაფერია ნათქვამი იმაზე, თუ რითი არის გამოწვეული ეს სხვაობები თავდაპირველ მოდელთან, ჩვენ მხოლოდ ვარაუდი შეგვიძლია, თუ რა პოლიტიკური მიზეზებით მოახდინეს ავტორებმა ამ მოდელის საქართველოსთვის სწორედ ასე მორგება.

ქართული კანონპროექტი ლიტვურს იმით ჰგავს, რომ აქაც დაწესებულია უშიშროების სამსახურებთან თანამშრომლობის გაცხადების ვალდებულება, რასაც ამის შესახებ ინფორმაციის გამოძიებების მუქარა უწყობს ხელს. ლიტვურ კანონთან განსხვავებებიც სახეზეა: ლიტვაში სსრკ უშიშროება კრიმინალურ ორგანიზაციად გამოცხადდა და მის თანამდებობის პირებს სახელმწიფო საქმიანობაში მონაწილეობა აკრძალათ 10 წლით. ერთი მხრივ, საქართველოს პროექტი უფრო რბილია, ვინაიდან ლიტვაში შეზღუდვა ეხება მთელ რიგ ეკონომიკურ ობიექტებს, რომლებსაც სტრატეგიული მნიშვნელობა აქვთ, მასწავლებლებსაც და უსაფრთხოებასთან დაკავშირებულ ყველა ორგანიზაციას. მეორე მხრივ, ლიტვაში შემოღებული შეზღუდვა ათწლიანია, ქართულ პროექტში კი ასეთი ვადა დადგენილი არ არის. გარდა ამისა, ლიტვური კანონიდან გამოტოვებულნი არიან ის პირები, რომლებიც ოფიციალურად არ ირიცხებოდნენ უშიშროების ორგანოების შტატში. საქართველოში, როგორც

ზემოთ აღვნიშნე, პროექტი მათაც გულისხმობს, ვინც ზეპირი შეთანხმების საფუძველზე თანამშრომლობდა.

ამ მსგავსებებისა და განსხვავებათა აქ მოხმობა არის მცდელობა, მკითხველმა დაინახოს, რომ ლუსტრაციის კანონ-პროექტის საქართველოში შემოტანა სახეცვლილია და მორგებულია მისი ავტორების ინტერესებს. ჩემი აზრით, ის იმდენად გააზრებული და შეფასებული არ არის, დაგვარწმუნოს, რომ საქართველოში ადეკვატურად დაინერგება და პოლიტიკური ოპონენტების დევნისთვის არ იქნება გამოყენებული. ამარტია სენის ზემოხსენებულ გამოთქმას თუ დავესესხებით, რამდენად არის ამ სტატიის მსჯელობა კანონპროექტის ავტორების მსჯელობაზე უკეთესი, თქვენი გადასანყვეტია.

ოქტომბერი, 2009

კამპანია „კეკე მუხათგვერდში“

ანუ სტალინის ძეგლი ანტისტალინიზმის წინააღმდეგ

ამ ბოლო დროს ქართულ მედია-სივრცეში დისკუსია მიმდინარეობს სტალინის ძეგლის გორის ცენტრალური მოედნიდან მუზეუმში გადატანის თაობაზე.

იდეის ავტორნი და მომხრეები (თეა თუთბერიძე, გია ნოდია, ნოდარ ლადარია და გიგა ზედანია) მიუთითებენ ძირითადად „დემოკრატიული ინტერესის“, „ანტიიმპერიალისტურ“ და „პატრიოტულ“ არგუმენტებზე, მათ შორის:

– დემოკრატიული – „სტალინი და მისი იდეები და ღირებულებები თავებიდან რომ გაიტანო, სწორედ ამისათვის უნდა ჩამოხსნა ძეგლი“ (გია ნოდია, 6 აგვისტო, „24 საათი“).

– ანტიიმპერიალისტური – „ეს (დეოკუპაცია) პროცესია, რომელიც მოთმინებითა და თანმიმდევრულად უნდა ჩატარდეს და რომლის გზაზე სტალინის ძეგლის დემონტაჟსაც უჭირავს თავისი გარკვეული და საგრძნობი ადგილი“ (ნოდარ ლადარია, „ჩამოკვარცხლბეკდი, სოსელო“, 2009 წლის 2 აგვისტო).

– პატრიოტული – „თუ ვინმე იმსახურებს ძეგლს საქართველოს შუაგულში – ესენი არიან მოქალაქეები და ჯარისკაცები, ვინც შარშან წინააღმდეგობას უწევდა მტერს და ემსხვერპლა მასთან ბრძოლას“ (თ. თუთბერიძე, პეტიცია „სტალინი – მუზეუმში“).

მოწინააღმდეგენი, ლაშა ბაქრაძის მეთაურობით, მოიშველიებენ „პროგრესულ“ და „პრიორიტეტულ-კონიუნქტურულ“ არგუმენტებს:

– პროგრესული – „იქნებ, აჯობებდა, ისტორიის შესწავლის შემდეგ თვალი გავუსწოროთ ჩვენს წარსულს და ვუთხრათ უცხოელებს, რომ ჩვენ არ გვეშინია მკვდარი ბელადების და ჩვენთვის მკვდარი ბელადი მტკიცე ნებით დაძლეული კულტია, ეს ძეგლი არაა კერპი, არა მონინების საგანია, არამედ ჩვენი ეროვნული მეხსიერების ნაწილი, ამავე დროს ატრაქციონია, თავის ადგილზე კომპლექსში დატოვებული სამუზეუმო ექსპონატი“ (ლაშა ბაქრაძე, ჟურნალი „ლიბერალი“, №7).

– პრიორიტეტულ-კონიუნქტურული – „საზოგადოების იგივე ნაწილი არ იკრიბება და არ ითხოვს ლუსტრაციის კანონს (გია ნოდიას რომ დავესესხოთ, „ერიის გათიშვის“ ღრმად გამჯდარი შიშიც ხომ არ მუშაობს?). რატომ? იმიტომ რომ ეს არაა კონიუნქტურა, სტალინის ძეგლის ჩამოგდება კი პარტამხანაგებთანაა შეთანხმებული“ (ლაშა ბაქრაძე, იქვე).

ეს კამათი მხოლოდ ბიპოლარული არ არის. არის მესამე მოსაზრებაც, რომელიც შეიძლება მოკლედ ასე ჩამოყალიბდეს: 1) სტალინის ძეგლის გადატანის საკითხის დაყენება საზოგადოების წინაშე 2009 წლის ივლის-აგვისტოში ამ იდეის ავტორთა მხრიდან ემსახურება ხელისუფლების გეგმას, საზოგადოების განხილვას აარიდოს სხვა უფრო მწვავე საკითხები, რომელთა გადაჭრა ხელისუფლებას არ ძალუძს ან არ სურს. 2) სტალინის ძეგლის გადატანის საკითხი საზოგადოებრივ მნიშვნელობასა და სარგებლობას შეიძენდა, თუ ეს იქნებოდა საქართველოს დესტაბილიზაციის უფრო ფართო გეგმის ნაწილი ან სიმბოლო, რაც, სამწუხაროდ, სახეზე არ გვაქვს.

მოკლედ გთავაზობთ ამ არგუმენტებს:

პოლიტიკური მეცნიერებების პირველკურსელმა სტუდენტმაც კი იცის, რომ პოსტმოდერნულ ეპოქაში ძალაუფლება არ განისაზღვრება მხოლოდ და მხოლოდ ფიზიკური ძალის ფლობით და მისი გამოყენების საშუალებით. ძალაუფლების არსი მდგომარეობს ჩვენს გარემოში რეალობის შექმნის შესაძლებლობასა და საშუალებაში, გარკვეული სახით წარმოჩინდეს

ჭეშმარიტება. ჭეშმარიტების დადგენა და რეალობის შექმნა კი დისკურსის, ანუ იდეების, მიდგომების, აზრების გამოხატვის მიმდინარეობის განსაზღვრით ხდება. მაშასადამე, ძალაუფლება აქვს მას, ვინც ამ დისკურსს განსაზღვრავს. მარტივად რომ ვთქვათ, რადგანაც გვაფიქრებენ და გვასაუბრებენ და გვააქტიურებენ ერთ საკითხზე, გვაკლებენ საშუალებას, ვიაქტიუროთ და ვიმსჯელოთ სხვა საკითხებზე, რომლითაც ამ დროს შეგვეძლო დავკავებულიყავით.

სტალინის ძეგლთან დაკავშირებით წამოწყებული დისკუსია სწორედ დისკურსის განსაზღვრის მცდელობად მიმაჩნია. 2009 წლის ივლის-აგვისტოში, როდესაც ხელახალი სიმწვავით განაახლეს ზემოხსენებულმა პირებმა ეს დისკუსია, საქართველოს წინაშე ბევრად უფრო მნიშვნელოვანი და სერიოზული გამოწვევები დგას, ვიდრე სტალინის ძეგლის გორის მოედანზე ყოფნა-არყოფნის საკითხია. ამ გამოწვევების საკუთარი სია რომ არ მოგახვიოთ თავს, მაგალითად, ავიღებ საერთაშორისო რესპუბლიკური ინსტიტუტის მიერ ჩატარებულ საზოგადოებრივი აზრის კვლევას 2009 წლის 16-25 ივნისის პერიოდში. კითხვაზე, რომელია საქართველოს წინაშე მდგარი ძირითადი პრობლემები, რესპონდენტები პასუხობენ.

– უმუშევრობა – 26% პირველი ხსენება, 49% ყველა რესპონდენტის მიერ ხსენება.

– ტერიტორიული მთლიანობა – 19% პირველი ხსენება, 37% ყველა რესპონდენტის მიერ ხსენება.

– ეკონომიკური სიტუაცია – 12% პირველი ხსენება, 29% ყველა რესპონდენტის მიერ ხსენება.

– შიდა პოლიტიკური კრიზისი – 11% პირველი ხსენება, 23% ყველა რესპონდენტის მიერ ხსენება.

– საქართველო-რუსეთის ურთიერთობები – 5% პირველი ხსენება, 9% ყველა რესპონდენტის მიერ ხსენება.

– მშვიდობის დაცვა – 5% პირველი ხსენება, 9% ყველა რესპონდენტის მიერ ხსენება.

- ფინანსური კრიზისი - 4% პირველი ხსენება, 7% ყველა რესპონდენტის მიერ ხსენება.

- სიღარიბე - 3% პირველი ხსენება, 7% ყველა რესპონდენტის მიერ ხსენება.

- ომის საშიშროება - 2% პირველი ხსენება, 5% ყველა რესპონდენტის მიერ ხსენება.

- ეფექტიანი საგარეო პოლიტიკა - 1% პირველი ხსენება, 3% ყველა რესპონდენტის მიერ ხსენება.

- პრეზიდენტის გადადგომა - 1% პირველი ხსენება, 1% ყველა რესპონდენტის მიერ ხსენება.

როდესაც კითხვა თემს, სოფელსა და საკუთარ ოჯახს ეხება, საკითხების რიგითობა და შინაარსი ოდნავ იცვლება, თუმცა გარკვეული თემები - ფინანსური კრიზისი, უმუშევრობა, სოციალური საკითხების მოუგვარებლობა და პოლიტიკური კრიზისი მნიშვნელობას ინარჩუნებს. სტალინის ძეგლის ადგილმდებარეობის პრობლემატურობა არ არის ნახსენები არათუ მნიშვნელოვანი პრობლემების ჩამონათვალში, საერთოდ არ ფიგურირებს კვლევაში.

საზოგადოების მხრიდან საჭირობოროტო საკითხების ასე გამოკვეთის ფონზე ზემოხსენებული ჯგუფი გვთავაზობს ისეთ საკითხზე საუბარს, რომელსაც ამ პრობლემების მოგვარებასთან ან თუნდაც მოგვარებაზე საუბართან მინიმალური კავშირი აქვს. მათი საქციელის მსგავსი იქნებოდა, ფრანგ ინტელექტუალებს საზოგადოების მომავალზე, წინააღმდეგობაზე, ძალაუფლების ბუნებაზე კამათის ნაცვლად, 1968-1969 წლების ევროპაში მასობრივი სტუდენტური აჯანყებების შემდეგ ფრანგულ მოდაზე რომ ესაუბრათ.

ზემოხსენებული ჯგუფს ვერავენ შეუზღუდავს გამოხატვის თავისუფლებას, საკუთარი აზრი გამოთქვან ნებისმიერ თემაზე. მაგრამ, ჩვენ, როგორც მათი ინტელექტუალური პროდუქტის მომხმარებლები, უფრო ფხიზლად უნდა ვიყოთ მათ მიერ შემოთავაზებული თემების მიმართ. ვინაიდან ამ

პირებსაც აქვთ ძალაუფლება, განგვისაზღვრონ დისკურსი, ანუ ამოარჩიონ საზოგადოებისათვის სამსჯელო თემები და ამით თავი აგვარიდონ სხვა თემებზე საუბარს. ერთი მხრივ, ეს ძალაუფლება მომდინარეობს მათი სტატუსიდან – თეა თუთბერიძე ხელისუფლებასთან დაახლოებული თავისუფლების ინსტიტუტის ლიდერია; გია ნოდია ყოფილი მინისტრი და ერთ-ერთი ყველაზე ხანგრძლივი ისტორიის მქონე კვლევითი ცენტრის, „კავკასიური ინსტიტუტის“ თავმჯდომარეა; ნოდარ ლადარია – გაზეთ „24 საათის“ პრესომბუდსმენი და ესეისტი, ხოლო გიგა ზედანია ილია ჭავჭავაძის სახელობის უნივერსიტეტის პროფესორია. მეორე მხრივ, მათი გავლენა მომდინარეობს მათთვის მედიის ხელმისაწვდომობაში, რაც გამოიხატება მათი აზრებისა და პოზიციების ხშირ გაშუქებაში მედიის სხვადასხვა საშუალების მიერ. სწორედ იმიტომ, რომ ჩვენ ხშირად გვაქვს საშუალება, მედიის მეშვეობით გავეცნოთ უკანასკნელი სამი პიროვნების ინტელექტუალურ პროდუქტს, როგორც სხვა ქვეყნებში, საქართველოშიც მათ „საჯარო ინტელექტუალებს“ უწოდებენ.

ძალაუფლების ზემოხსენებულ კაპილარულ ბუნებაზე მსჯელობისას 1971 წელს ფრანგმა ფილოსოფოსმა მიშელ ფუკომ თქვა: „მგონია, რომ ჩვენი საზოგადოების ნამდვილი პოლიტიკური ამოცანაა, გავაკრიტიკოთ იმ ინსტიტუტების საქმიანობა, რომლებიც ნეიტრალურნი და დამოუკიდებელნი ჩანან და შევეუტიოთ მათ იმგვარად, რომ პოლიტიკურ ძალადობას, რომელიც მათი მეშვეობით ფარულად ხორციელდება, ნიღაბი ჩამოეხსნას ისე, რომ შესაძლებელი გახდეს მასთან ბრძოლა“.

მამასადამე, მიშელ ფუკოს ზემოთ მოყვანილი გამოთქმის შესაბამისად, იმისათვის, რომ გამოვავლინოთ, რას ემსახურება ამ პირების მხრიდან სტალინის ძეგლის გადატანისათვის კამპანიის დაწყებაში დახარჯული ძალაუფლება, ჩვენ უნდა დავსვათ კითხვა, რისთვის გვთავაზობენ ეს პირები დღეს, 2009 წლის ივლის-აგვისტოს სწორედ ამ თემებზე საუბარს?

ზემოთ მოყვანილი საზოგადოებრივი აზრის კვლევა ასაბუთებს, რომ სტალინის ძეგლის გადატანის საკითხი სრულიად ხელოვნურად არის წამოწყებული და არანაირად არის დაკავშირებული მოსახლეობის პრობლემატიკასთან. ამ „საჯარო ინტელექტუალების“ ჯგუფმა ეს მშვენივრად იცის.

მაშ, ამის გათვალისწინებით, რატომ იწყებენ ისინი მიზანმიმართულად სტალინის ძეგლის ადგილმდებარეობის შეცვლაზე – ნაკლებად მნიშვნელოვან საკითხზე მსჯელობას?

სტალინის ძეგლის ადგილმდებარეობაზე დებატი, რომელმაც უკვე მოიცვა არა მარტო ინტერნეტსფერო, არამედ ბეჭდვითი პრესა და მაუწყებლობა, იკავებს ჩვენი ყურადღების იმ სივრცეს, რომელიც შეიძლება დაეთმოს სხვა უფრო მწვავე თემებს, მათ შორის საქართველოს მოსახლეობისათვის საჭირობო ზემოხსენებულ საკითხებს. ამ თემებზე მსჯელობა ბევრად უფრო რთული და პრობლემატურია ხელისუფლებისათვის, ვინაიდან ხელისუფლების მხრიდან ამ საკითხებში აღებული პასუხისმგებლობის შეუსრულებელობასა და შეუძლებელობას უფრო მეტი უარყოფითი მოაქვს მისთვის შიდა და საერთაშორისო საზოგადოების უკმაყოფილების სახით.

შესაბამისად, ეს პირები, რომლებიც ოფიციალურად არ არიან დაკავშირებული ხელისუფლებასთან, თუმცა ცნობილნი არიან საკუთარი სიმპათიით ხელისუფლების მიმართ, გვთავაზობენ, ვიმსჯელოთ და დავკავდეთ იმ საკითხებით – ამ შემთხვევაში ეს სტალინის ძეგლის გადატანის საკითხია, – რომელიც ბევრად უფრო მსუბუქი და ზედაპირულია და „საშუალო ქართველის“ საზრუნავთან დაახლოებით ისეთივე კავშირი აქვს, როგორც მექსიკაში მომხდარ ნაფტას სახელმწიფოების მეთაურების ამასწინა სამიტს. ჩვენი ყურადღების, ფიქრისა და საქმიანობის ენერგიის ამ თემისათვის დათმობით ჩვენ მოვცდებით იმ საჭირობო თემების გახმოვანებას, რომელიც ხელისუფლებისათვის ბევრად უფრო მტკივნეულია.

ეს ხელისუფლების თუ მისი მხარდამჭერი ინტელექტუალების მიერ საზოგადოებრივ ყურადღებაზე გავლენის მოხდენის

არც პირველი და არც უკანასკნელი შემთხვევაა. ცოტა ხნის წინ უსაფუძვლოდ ატეხილი დისკუსია მონარქიის შესაძლო დამყარებასთან დაკავშირებით სწორედ ამ მეთოდის გამოყენების მაგალითია. ორი კერძო პირის ქორწინებაზე, რომელიც უფრო მალე გაუქმდა, ვიდრე მათი ყველაზე ანტაგონისტური კრიტიკოსები მოელოდნენ, ხელისუფლების მომხრე ეს ჯგუფი და მათი თანამოაზრეები რამდენიმე კვირის განმავლობაში გვთავაზობდნენ საუბარს.

თუ ვინმე შემედავება, რომ ადამიანთა გარკვეული ჯგუფი მართლაც შეიძლება ცდილობდეს, საზოგადოების წინაშე წამოჭრას გარკვეული პრობლემატიკა, რომელიც აქამდე მის დღის წესრიგში არ ყოფილა, დავეთანხმები. სოციალური მოძრაობები სწორედ ასე იქმნება, როდესაც აქტივისტების ჯგუფი გამოავლენს საზოგადოებისათვის საჭირობოროტო საკითხს და საზოგადოების ცნობიერების ამაღლების საშუალებით ცდილობს ამ საკითხის გადანყვევებისათვის მოსახლეობის მხარდაჭერის მობილიზებას. განვითარების ასეთი მიმართულებით ხასიათდება ყველა სოციალური მოძრაობა, იქნება ეს აბოლიციონიზმი, სუფრაჟიზმი თუ მოძრაობა სამოქალაქო უფლებებისათვის. მოძრაობას „სტალინის ძეგლი მუზეუმში“ არ გააჩნია ის საჭირო მახასიათებლები, რომელიც ასეთ მოძრაობას უნდა ჰქონდეს და სწორედ ამიტომ მიმართა ის უფრო მნიშვნელოვანი თემების გადაფარვის მცდელობად.

პირველ ყოვლისა, ეს არის ხალხოსნურობა, სოციალური მოძრაობები არ იბადება წერილებით ან კიდევ ვინრო წრეში, ფეის-განხილვებით. ის მომდინარეობს ადგილებზე, სოფლებსა და თემებში აქტიურობით, მერე იძენს ფართომასშტაბურ ხასიათს. სტალინის ძეგლის შემთხვევაში ყველაფერი პირიქითაა – ჯერ გია ნოდია და ნოდარ ლადარია აქვეყნებენ სტატიებს „24 საათში“ და შემდეგ ენცობა თეა თუთბერიძის მეთაურობით აქცია გორში, ისიც – თბილისიდან ჩაყვანილი სტუდენტების მიერ.

გარდა ამისა, ხელისუფლებასთან ამ ინიციატივის მჭიდრო კავშირი ააშკარავებს მის ხასიათის. გორში სტალინის ძეგლის წინ მონყობილი აქცია კომკავშირული სტილით მთლიანად ხელისუფლებისა და მასთან დაახლოებული ინდივიდების ხელშეწყობით განხორციელდა. ხელისუფლებასთან დაახლოებული „თავისუფლების ინსტიტუტის“ მიერ მოგროვებული სტუდენტების გორში გადაადგილება მუნიციპალიტეტის კუთვნილებაში მყოფი ყვითელი ავტობუსებით მოხდა 7 აგვისტოს, საღამოს, 8 აგვისტოს ჩასატარებელი აქციისათვის, სადაც მათ ოფიციალურად ხელისუფლების მიერ ორგანიზებული „ახალგაზრდობა“ შეუერთდა აქციით – „ბერლინის კედელი“.

თემის წამოჭრის დროც არ ჯდება სოციალური მოძრაობის წარმოშობის ლოგიკაში. ამ საკითხს არ ჰქონია ის ბუნებრივი კატალიზატორი, რომელიც სოციალურ მოძრაობებს ახასიათებს და უძღვის თან. გავიხსენოთ, როზა პარკის მიერ ავტობუსის უკანა სავარძელზე გადასვლის უარის თქმით დაწყებული სამოქალაქო უფლებების მოძრაობა ან კიდევ ნიუ-იორკში ბარის სასტიკი დარბევით გამოწვეული მოძრაობა სექსუალური უმცირესობების უფლებების დაცვისათვის.

სტალინის ძეგლის გადატანის მოთხოვნა იმ ანტიიმპერიალისტური არგუმენტებით, რომელიც დღეს ახლავს თან, რომ წარმოშობილიყო და განვითარებულიყო 2008 წლის აგვისტოს რუსეთი აგრესიის შემდეგ, ან კიდევ 1990 წელს დამოუკიდებლობის მოპოვებისთანავე, ეს ბუნებრივი და გასაგები იქნებოდა იმ არსებულ ემოციურ ფონზე. დღეს, როდესაც ამ თემას ყოველდღიურობასთან კავშირი არ აქვს და არც რაიმე გამომწვევ მოვლენას ჰქონია ადგილი, ამ თემის ხელოვნურობაში ჩნდება ეჭვი.

ამ ინიციატივის ხელოვნურობის დასადასტურებლად საინტერესოა მოვიყვანოთ დისკუსიის განვითარების ქრონოლოგია.

ეს ქრონოლოგია ადასტურებს, რომ სტალინის ძეგლის სიმბოლურ მნიშვნელობასა და სტალინიზმზე დისკუსია ახალი არ

არის. თუმცა ბარამიძის, ნოდის, მაისურაძის და ქიქოძის მიერ თავდაპირველად გადადგმული ნაბიჯები ცალკეული პირების მიერ გამოთქმულ აზრებად დარჩა, მაშინ, როდესაც ივლისის ბოლოს – აგვისტოს დასაწყისში, რუსეთ-საქართველოს ომის წლისთავზე ამ ინიციატივას უფრო ორგანიზებული სახე მიეცა თავისუფლების ინსტიტუტისა და „საჯარო ინტელექტუალების“ კოორდინირებული ქმედებით.

ქრონოლოგიით კარგად ჩანს ასევე ამ იდეის გახმოვანების პირველწყარო, მაღალი თანამდებობის ჩინოვნიკი, ვიცე-პრემიერი ბარამიძე, რომელმაც სტალინის ძეგლის მუზეუმში გადატანის აზრი შარშან, ოქტომბერში გამოთქვა. აქედან გამომდინარე, იმაზე საუბარი, რომ ამ მოძრაობას ხალხოსნური სათავეები აქვს, ზედმეტია. ამ არგუმენტს ამტკიცებს „რადიო თავისუფლების“ რეპორტაჟი ხელისუფლების მიერ გორში 8 აგვისტოს მოწყობილი აქციიდან, სადაც საჯაროდ პირველად გამოითქვა აზრი, რომ სტალინის ძეგლის გადატანასთან დაკავშირებით გაიმართოს გორის მოსახლეობის გამოკითხვა.

ზემოხსენებულიდან ცხადია, რომ ხალხოსნური სოციალური მოძრაობისათვის დამახასიათებელი ადგილებიდან პოლიტიკური ცენტრისკენ დინამიკის ნაცვლად, საქმე გვაქვს ქვეყნის პოლიტიკური ლიდერებისა და მათი ინტელექტუალი მხარდამჭერების მიერ ხელოვნურად შექმნილ თემასთან და მისი ლეგიტიმაციისათვის გახალხოსნურობის იმიტირების მცდელობასთან.

ხელისუფლებისა და მის მომხრეთა მხრიდან წამოჭრილი ეს თემა ერთ შემთხვევაში იქნებოდა საზოგადოების განვითარების გულწრფელი სურვილის გამომხატველი – თუ სტალინის ძეგლს გადატანის ეს იდეა იქნებოდა ნაწილი სხვა, უფრო დიდი გეგმისა – ქვეყანა გათავისუფლებულიყო სტალინის მემკვიდრეობისაგან. დესტალინიზაციის ეს გეგმა ახლა მართლაც რომ ძალიან საჭიროა, როგორც სწორედ იმ პოლიტიკური კრიზისიდან გამოსვლის საშუალება, რომელიც ასე აწუხებს მოსახლეობას.

სამწუხაროდ, ზემოხსენებული პირების არც ერთ წერილში არ არის ჩამოთვლილი იმ ნაბიჯების ნუსხა, რომელიც უნდა გადაიდგას სტალინის ძეგლის ალაგმეასთან ერთად მისი მემკვიდრეობის ალაგმისათვის, დესტალინიზაციისათვის. არც ერთი მათგანის წერილში არ არის მოყვანილი მაგალითები, თუ რა უნდა გაკეთდეს სტალინიზმის აღმოფხვრისათვის, მით უმეტეს, რომ ყველა მათგანს სტალინის ძეგლის გატანა კიდევ უფრო გრანდიოზული მიზნების მნიშვნელოვან ნაწილად ესახება. ლაშა ბაქრაძის კრიტიკას, თუ რატომ არ ხდება იმავე პირების მხრიდან სტალინიზმის სხვა გადმონაშთების წინააღმდეგ ხმის ამოღება, მაგალითად, ლუსტრაციის კანონის მიღების მოთხოვნით, ამ პირთა მხრიდან მხოლოდ დუმილი მოსდევს.

როგორც საქართველოს მოქალაქეების უმრავლესობას, რომელთაც სულაც არ სცალიათ, იფიქრონ იმაზე, თუ სად იქნება სტალინის ძეგლი, რადგანაც ბევრად უფრო სერიოზული პრობლემები აქვთ, მეც აგნოსტიკური ვარ სტალინის ძეგლის ადგილმდებარეობის მიმართ. ქვეყნის მომავლისა და რიგითი ქართველისათვის ამას რაიმე მნიშვნელობა ექნება და ამდენ განხილვას დაიმსახურებს მხოლოდ მაშინ, როდესაც ეს ნაბიჯი იქნება დესტალინიზაციისაკენ მიმართული სხვა ნაბიჯების ნაწილი ან კიდევ – სიმბოლური დასაწყისი.

ვინაიდან ხელისუფლების კრიტიკოსებს, თავის მხრივ, აკრიტიკებენ საკუთარი ხედვის არქონის გამო, ქვემოთ გთავაზობთ სიას იმ ნაბიჯებისა, რომელიც ხელისუფლებამ დესტალინიზაციისათვის უნდა გადადგას. ეს სია იმ რეფორმების ძალიან მცირე ნაწილია, რომელიც ხელისუფლებამ და მასთან ერთად საზოგადოებამ უნდა გაატაროს ქვეყნის დესტალინიზაციისათვის:

1. შინაგან საქმეთა სამინისტროს რეფორმა, მისი დეცენტრალიზაციის ჩათვლით, რათა შეიცვალოს ჰეგემონური

სამინისტროს სტრუქტურა, რომელიც აგებულია სტალინის მიერ 1934 წელს შექმნილ NKVD-ს მოდელზე;

2. პოლიტიკური ნიშნით დაკავებული პირების გათავისუფლება; ცემაში, წამებასა და პოლიტიკურ დევნაში მონაწილე სამართალდამცავების გამოვლენა და სამართალდამცავ ორგანოებში მათი სამსახურის აკრძალვა და ჩადენილი დანაშაულების მიხედვით დასჯა;
3. საჯარო დისკუსიების და საერთაშორისო ექსპერტების მონაწილეობით „ლუსტაციის შესახებ კანონის“ მიღება;
4. სიმართლისა და შერიგების კომისიის შექმნა არაპარტიული, დამოუკიდებელი პირებისაგან (მაგალითები ბევრია სამხრეთ აფრიკასა და ლათინურ ამერიკულ ქვეყნებში), რომელიც საჯარო პროცესის შედეგად გამოავლენს პოლიტიკური რეპრესიებს ფაქტებს, სიმართლესა და ანალიტიკურ მასალას ამ რეპრესიების მიზეზების შესახებ და პროკურატურას გადასცემს დევნისათვის იმ პირთა სიას, რომლებსაც მიღებული აქვთ მონაწილეობა ყველაზე მძიმე პოლიტიკური დანაშაულების ჩადენაში;
5. სტალინიზმის, საბჭოთა საქართველოს წარსულის კვლევისათვის სახსრების გამოყოფა, სამეცნიერო პროექტების დაფინანსება და მათი მიმდინარეობის გაშუქება საზოგადოებრივი ტელევიზიით, მათ შორის სტალინის დემისტიფიკაციისათვის;
6. კონსტიტუციური ცვლილებების მიღება ხელისუფლებათა შორის ბალანსის აღდგენის მიზნით და აღმასრულებელ ხელისუფლებაზე სასამართლო და საპარლამენტო კონტროლის დანერგვით;
7. პიროვნების კულტისა და ერთპიროვნული გადაწყვეტილებების სავალალოობის გააზრება, საგანმანათლებლო პროგ-

რამებით კანონის უზენაესობის იდეის შექმნა და ამ საკითხზე საზოგადოებრივი დისკუსიის ხელშეწყობა;

8. საჯარო სამსახურის ძირეული რეფორმა, მათ შორის „საფეხურებრივი“ ზრდის პრინციპს შემოღება და დაცვა;
9. გადაწყვეტილების მიღებაში მოქალაქეთა მონაწილეობისა და საჯარო სამსახურთან მათი კავშირის ფორმების გაფართოება, როგორც ფორმალური (ადმინისტრაციული წარმოებისა და ინფორმაციის საჯაროებაში ბოლო დროს რეაქციული ცვლილებების გაუქმება, ინტერნეტზე საჯაროობისა და მმართველობის შემოღება), ისევე არაფორმალური, მოქალაქეთა საჩივრების, მოქალაქეთა მიღების სისტემის შემოღებითა და დაცვით;
10. სასამართლოს სხდომების საჯაროობის აღდგენა (გავიხსენოთ სტალინური საავტორო ნიშანი დახურული „სამეულთა სასამართლოები“), მოსამართლეთა დანიშვნისა და დანიშნულების სისტემის რეფორმა და გამჭვირვალობის აღდგენა, იუსტიციის სკოლის მართვის სისტემის რეფორმა. სასამართლოს წინაშე მხარეთა თანასწორუფლებიანობის პრინციპის აღდგენა სისხლის სამართლის კოდექსში, მათ შორის დაცვის მხარისათვის წართმეული უფლებების დაბრუნება;
11. სახელმწიფო ჯილდოების, პრემიების, პრივილეგიების გაცემის წესების დაზუსტება და ზედმინეწითი დაცვა (არ დაგვავიწყდეს სტალინური „ნათელი ინტელიგენციის“ როლი მისი რეჟიმის გამართლებაში);
12. მედიის ლიბერალიზაცია – სამართლიანობის აღდგენა „იმედის“ დაბრუნებით კანონიერი მფლობელისადმი, კერძო ტელეკომპანიების მფლობელების ვინაობის გამჭვირვალობის დაცვა, ჟურნალისტებზე ზეწოლის ფაქტებზე რეაგირება;

13. მილიტარისტური და დეჰუმანიზების (ლიკვიდაცია, განადგურება, მოლაღატე, ხალხის მტერი) რიტორიკიდან (რაც განუყოფელი ნაწილი იყო სტალინის მმართველობისა) აღმშენებლობისა და გამთლიანების რიტორიკაზე გადასვლა და საჯარო სფეროების დაფინანსების პრიორიტეტების შესაბამისი შეცვლა თავდაცვისა და პოლიციის ხარჯების უპირატესობიდან სოციალური და ჯანმრთელობის დაცვის, განათლების, ინფრასტრუქტურისა და ახალი ტექნოლოგიების განვითარების დაფინანსების ქცევა პრიორიტეტად.

ეს სია ამომწურავი არ არის. ბევრმა შეიძლება მისაყვედუროს, რომ ეს დესტალინიზაციის გეგმა კი არა, ქვეყნის განვითარების გეგმა უფროა, და ისინი არ იქნებიან მტყუანნი. ვინაიდან სტალინიზმი და მასთან დაკავშირებული მემკვიდრეობა სწორედ რომ საფუძველია საქართველოში დამყარებული ავტორიტარული მმართველობის, რომლისაგანაც გათავისუფლება ამ მმართველობის სტილისაგან გათავისუფლებას ნიშნავს. სტალინიზმზე საუბრის დანყება ავტომატურად ნიშნავს ტოტალიტარიზმსა და მის მახასიათებლებზე საუბარს, რომლის მაგალითებს მრავლად ვნახავთ ჩვენს დღევანდელ ყოველდღიურ ცხოვრებაში. დესტალინიზაცია ამ ჩვევებისა და მმართველობის სტილის გადაგდებას ნიშნავს. ეს, ჩემი აზრით, საქართველოს ხელისუფლებას არც სურს და არც ძალუძს. ეს კი პატივცემულმა ავტორებმა კარგად იციან და სწორედ ამიტომ გვთავაზობენ აქტიურობას არა დესტალინიზაციისათვის, არამედ სტალინის ძეგლის ადგილმდებარეობის შეცვლისათვის.

ბოლოს, გთავაზობთ მორიგ თავშესაქცევს და ზემოხსენებული საჯარო ინტელექტუალების მხრიდან საზოგადოებისათვის შესათავაზებელ სამსჯელო თემას, მას შემდეგ, რაც სტალინის ძეგლის თემა თავს ამოწურავს. ლოგიკური გაგრძელება კამპანიისა „სტალინის ძეგლი მუზეუმში“ იქნება პეტიციების შეგროვება თემაზე „კეკე მუხათგვერდში“.

დამშვიდობება ნიკო ორველაშვილთან

ნიკო ორველაშვილი 1995-1996 წლებში გაეიცანი, როდესაც მან რამდენიმე თანამოაზრესთან ერთად ეკონომიკის საფუძვლებში პირველი საზაფხულო სკოლა მოაწყო ცხვარიჭამიაში. ეს დამოუკიდებელი საქართველოს პირობებში ერთ-ერთი პირველი ინიციატივა იყო, სრულიად მოშორებული სახელმწიფო ჩარევას და მოტივირებული რამდენიმე ენთუზიასტი ახალგაზრდის სურვილით, შეეკრიბათ მონდომებული ბავშვები და მათთვის საბაზრო ეკონომიკის საფუძვლები აეხსნათ. ზედმინეწით პატიოსნად და მკაცრად ჩატარებული გამოცდის მერე, რაც თავისთავად დიდი იშვიათობა იყო იმ დროს, მეც მოვხვდი იმ თხუთმეტიოდე ახალგაზრდას შორის, რომელსაც საშუალება მიეცა, დაენახა სრულიად ახალი სამყარო.

ცხვარიჭამიის სკოლაში მოსმენილი ლექციების, რომელსაც სრულიად გამორჩეული ადამიანები კითხულობდნენ, კამათების ახალგაზრდული შეჯიბრი და გართობა ჩემთვის გადამწყვეტი აღმოჩნდა იმიტომ, რომ მისი საშუალებით შევიძინე სრულიად ახალი, საქართველოსათვის მაშინ დამახასიათებელი თვალსაწიერისაგან განსხვავებული თვალთახედვა და რამდენიმე მეგობარი, რომელსაც დღემდე დიდი ადგილი უკავია ჩემს ცხოვრებაში.

ამ ყველაფრის სულის ჩამდგმელი და მთავარი მამოძრავებელი ძალა ნიკო ორველაშვილის ენერგია და სიცოცხლის

სიყვარული იყო, რომელიც გადაედებოდა ყველას, ვისაც შეხება ჰქონდა მასთან და მის საქმესთან.

მოგვიანებით, მას შემდეგ, რაც მეც დავამთავრე უნივერსიტეტი, უკვე ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის თავმჯდომარის რანგში ნიკო ორველაშვილთან ბევრჯერ მქონდა საქმიანი შეხება, ერთობლივი პროექტებისას, ინიციატივებისათვის, გადაცემებში სტუმრობის დროს ან უბრალოდ მაშინ, როდესაც ეკონომიკის სფეროში განსწავლული და სანდო ადამიანისაგან რჩევა დამჭირდებოდა. ყველა სხვათაგან მას ყოველთვის გამოარჩევდა მოძრაობის განსაკუთრებული სურვილი, აქტიურობის დაუშრეტელი ენერგია, ყოველწამიერი შემოქმედების მისწრაფება, რომელიც მოდიოდა სიცოცხლის განსაკუთრებული სიყვარულიდან. მიუხედავად იმისა, რომ ამის სწავლება შეუძლებელია, სწორედ ეს, განსაკუთრებული ოპტიმიზმით დამუხტული ცხოვრების უნარი მინდოდა მისგან მესწავლა. სწორედ ამიტომაც, ბევრი წლის მერეც მას ნიკო მასწავლებელს, ნიკო მასწ-ს ვეძახდი. ამ სიშორეზე ყოფნისას ჩემთვის წარმოუდგენელიც კი არის ნიკო ორველაშვილის გარდაცვალება. თუმცა, ერთი რამ ცხადია, რომ ნიკო მასწ.-ის გარეშე ჩემთვის საქართველო უფრო დამძიმებული და ჩამქრალი იქნება.

18 იანვარი, 2010

სირცხვილის დრო

2 მარტს გადაცემა „სიმართლის დროში“ ნან(კ)ა კალატოზიშვილმა ჯიჯი რეჯინს დაუსვა კითხვა: „თქვენი სომხური წარმომავლობის შეგრცხვენიათ?“

იურისტობა სულაც არ სჭირდება იმის გააზრებას, რამდენად დამამცირებელი და შეურაცხყოფელი იყო ეს კითხვა. ადვილი წარმოსადგენია, რა ამბავი ატყდებოდა, რუსულ ტელეარხზე სოსო პავლიაშვილისთვის ან ვალერი მელაძისათვის რომ ეკითხათ: „შეგრცხვენიათ თუ არა თქვენი ქართული წარმომავლობის?“

შეურაცხყოფილი ქართველები – რიგითი მოქალაქეები თუ ელიტის წარმომადგენლები აღშფოთებას ვერ დამალავდნენ, წერილებს დანერდნენ, შეკრებებს გამართავდნენ. და ეს რეაქცია იქნებოდა სრულიად ბუნებრივი. არც ერთ ერს არ აქვს უფლება, დაამციროს მეორე ერი, მიიჩნიოს იგი მასზე ნაკლებად, დაჩაგროს, მიზანმიმართულად თუ შემთხვევით უღვივებდეს არასრულფასოვნების შეგრძნებას. ქართველებმა საკუთარ თავზე იწვნიეს იმპერიების მხრიდან ასეთი ჩაგვრის მაგალითები; და დღესაც, საქართველოს თანამედროვე ისტორიის მნიშვნელოვანი ნაწილი ამგვარი მოპყრობის წინააღმდეგ ბრძოლაა.

ქართველს არ უნდა გაუჭირდეს, წარმოიდგინოს, თუ რას იგრძნობდა ეთნიკური სომეხი, რომელიც 2 მარტს „სიმართლის დროს“ უყურებდა.

სამარცხენოა, რომ ამ გადაცემაში დასმულ კითხვას საზოგადოების მხრიდან სათანადო რეაქცია არ მოჰყვა. წამყვანს არ მოერიდა, დაესვა ეს კითხვა, რომელსაც სტუდიაში მსხდომი აუდიტორია სრულიად გულგრილი დუმილით შეხვდა. რეაგირება არ მოუხდენია არც ეთერს მიღმა დარჩენილ „იმედის“ მრავალათასიან ტელემაყურებელს.

ცალსახაა, რომ ნაციონალურ ტელეარხზე მსგავსი კითხვის დასმა არაქართული ეროვნების მოქალაქეების მიმართ უთანასწორო, არაკეთილგანწყობილი და მჩაგვრელი დამოკიდებულების გალვივებას ნიშნავს. სამწუხაროა, მაგრამ ფაქტია, რომ საქართველოს უახლეს ისტორიაში ქართული შოვინიზმის მაგალითები არსებობს. „ქართველების უპირატესობის“ მითის გავრცელების მცდელობამ კონკრეტულ, სავალალო შედეგებამდე მიგვიყვანა.

საქართველომ ერთხელ და სამუდამოდ უარი უნდა თქვას ასეთ დამოკიდებულებაზე. ეს ჩიხია ქვეყნისთვის, რომელსაც სურს, ადგილი დაიმკვიდროს თანამედროვე მსოფლიოში. ცივილიზებული სამყარო არ ცნობს საზოგადოებას, რომლისთვისაც უცხოა სხვადასხვა ეროვნების ადამიანთა კეთილდღეობით თანაცხოვრება; რომლისთვისაც მთავარია არა სახელმწიფო, არამედ საკუთარი კლანი, გვარი თუ ეთნოსი.

2 მარტს „იმედის“ ეთერში დასმულ კითხვაზე სრულიად სხვა რეაქცია ექნებოდათ დემოკრატიულ საზოგადოებაში.

2007 წლის 4 აპრილს პოპულარულმა ამერიკელმა რადიო წამყვანმა დონ აიმუსმა საკუთარ შოუში ერთ-ერთი უნივერსიტეტის ქალთა კალათბურთის გუნდის წევრები რასისტული მნიშვნელობის დამაკნინებელი სახელით მოიხსენია.

აიმუსის გამონათქვამს აქტივისტების, საზოგადოებრივი ორგანიზაციების წარმომადგენლების და ცნობილი სახეების მხრიდან მკაცრი კრიტიკა მოჰყვა. რადიომ, სადაც აიმუსის

გადაცემა გადიოდა, საჯაროდ მოიხადა ბოდიში. ბოდიში მოიხადა წამყვანმაც, თუმცა სამსახურიდან დათხოვნას მაინც ვერ გადაურჩა.

„სიმართლის დროში“ ნანკა კალატოზიშვილის მიერ დასმულ შეურაცხყოფელ კითხვას საქართველოში ერთადერთი ორგანიზაცია გამოეხმაურა – უმცირესობათა უფლებების დამცველთა ასოციაცია „მრავალეროვანი საქართველო“.

უფლებადამცველ ორგანიზაციებს, სახალხო დამცველსა და საზოგადო მოღვაწეებს მასზე რეაგირება არ მოუხდენიათ.

სოციალურ ქსელ „ფეისბუკზეც“, სადაც ხშირად ხდება აქტიუალური თემების განხილვა, სიმშვიდე იყო. აღშფოთებული დავით პაიჭაძის, ანდრო ბარნოვის და კიდევ ერთი-ორი პირის გარდა, ამ თემაზე არავინ არაფერს წერდა.

4 მარტს „თიბისი თივი სტუდიომ“, რომლის პროდუქტიც არის „სიმართლის დრო“, ამ კითხვისთვის ბოდიში მოიხადა. თავად წამყვანს შეურაცხყოფელი კითხვის ეთერში დასმისთვის ბოდიში არ მოუხდია და არც თანამდებობა დაუტოვებია. მკითხველს შეეახსენებ, რომ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი დასჯადად აცხადებს ეროვნული და ეთნიკური შუღლის გაღვივებას.

ეროვნული ნიშნით საჯარო შეურაცხყოფა პირველი შემთხვევა არ არის. 2004 წელს დეპუტატმა გოჩა ფიფიამ იმდროინდელ პრემიერ-მინისტრს, ზურაბ ჟვანიას მოსთხოვა, ღიად გაეკეთებინა განცხადება თავისი დედის სომხური წარმომავლობის შესახებ. ერთი-ორი იშვიათი გამონაკლისის, მათ შორის კახა ბენდუქიძის გარდა, საქართველოს საზოგადოება მაშინაც დუმდა. მაშინ გოჩა ფიფიას არც ბოდიში მოუხდია და არც თანამდებობა დაუტოვებია.

ვიდრე მხოლოდ ერთი-ორი ორგანიზაცია და რამდენიმე ადამიანი იქნება საქართველოში შემწყნარებლობის და ადამიანთა

თანასწორობის იდეალების სადარაჯოზე, იძულებულნი ვიქნებით, ვისმინოთ მსგავსი ეროვნული, სქესობრივი თუ სექსუალური ორიენტაციის ნიშნით შეურაცხყოფელი განცხადებები. ვიდრე სომხების შეურაცხყოფას მხოლოდ სომხები გააპროტესტებენ, ჰომოსექსუალებისას – მხოლოდ ჰომოსექსუალები, ხოლო ქალების უფლებების დასაცავად მხოლოდ ქალები გამოვლენ, მანამდე არც ერთი მათგანის უფლება საქართველოში დაცული არ იქნება.

„სიმართლის დროში“ დასმული კითხვა ის შემთხვევაა, როდესაც დისკრიმინაციული დამოკიდებულების გაღვივებაში ნაკლებად უნდა დავდოთ ბრალი სახელმწიფო სტრუქტურებს.

პირიქით, 1999 წელს სახელმწიფომ ეროვნული უმცირესობების ინტეგრაციისათვის პირველი დიდი ნაბიჯი გადადგა – პირადობის მონუმენტებიდან ამოღებულ იქნა ეროვნული წარმომადგენლის დამაკონკრეტებელი გრაფა.

ცოტა ხნის წინ კი უმაღლეს სასწავლებლებში ეროვნული უმცირესობების მისაღებად განსაკუთრებული წესები ამოქმედდა. ახალი წესები ხელს უწყობს ეროვნული უმცირესობების ინტეგრაციას საჯარო სფეროში.

რაც უნდა მტკივნეული იყოს ამის აღიარება, საქართველოს საზოგადოება, როგორც ჩანს, ხელისუფლების ასეთ ინიციატივებს ჩამორჩება.

საქართველოში დღესაც ბევრია შოვინისტური განწყობის ადამიანი, რომელთათვისაც რთულია ადამიანთა თანასწორობაზე, მულტიკულტურალიზმზე, სამოქალაქო ნაციონალიზმზე დაფუძნებული საქართველოს წარმოდგენა.

ნებისმიერ სატელევიზიო წამყვანს გაცნობიერებული უნდა ჰქონდეს, რომ მას უსმენს მილიონი ადამიანი, მათ შორის – ბავშვი და მოზარდი.

ნანკა კალატოზიშვილი, ისევე როგორც „იმედის“ სტუდიის სტუმრების უმრავლესობა, იმ თაობის წარმომადგენლები

არიან, ვისაც გააზრებული უნდა ჰქონდეს, თუ რა მძიმე შედეგები მოგვიტანა ლოზუნგმა „საქართველო მხოლოდ ქართველებისათვის“; რომ სწორედ სამარცხვინო ნაციონალიზმის გამო რამდენიმე ათეული წლით დამუხრუჭდა საქართველოს – როგორც სახელმწიფოს განვითარება.

კითხვა „შეგრცხვენია თუ არა სომხობის“ არა მარტო ტკივილს აყენებს იმ ხალხს, ვინც არ არის ქართველი, არამედ სრულიად ფუჭ და დამღუპველ „უპირატესობის“ რწმენას უჩენს მათ, ვინც ქართველია. რწმენას, თითქოს ქართველს უფლება აქვს, იფიქროს, რომ ვინც არაქართული წარმომავლობისაა, მას ამის უნდა რცხვენოდეს.

ასეთ რწმენას, უკვე 300 წლის წინ მოულო ბოლო საფრანგეთის რევოლუციამ ადამიანის უფლებების დეკლარაციის მიღებით. ხოლო 1948 წელს ადამიანის უფლებათა დაცვის უნივერსალური დეკლარაცია გაჩნდა, სადაც პირველ მუხლში ნათქვამია: „ყველა ადამიანი იბადება თავისუფალი და თანასწორი თავისი ღირსებითა და უფლებებით“. თუ ჩვენ გვინდა დემოკრატიული მსოფლიო საზოგადოების ნაწილი გავხდეთ, სხვა არჩევანი არ გვაქვს, გარდა იმისა, რომ გავითავისოთ ის ფასეულობები, რომელზეც დაფუძნებულია ეს დეკლარაცია.

1990 წელს, ჰუტუს წარმომავლობის უმრავლესობის მიერ ტუტსის ტომის ტრაგიკულ გენოციდამდე ცოტა ხნით ადრე რუანდაში განსაკუთრებით პოპულარული გახდა გაზეთი „კანგურა“. გაზეთის ყველაზე ცნობილ სტატიას „ჰუტუს ათი მცნება ერქვა“. „ყველა ჰუტუ, – ნერდა გაზეთი, – ვისაც ფინანსური ურთიერთობა აქვს ტუტსის ტომის წარმომადგენლებთან, საკუთარი ხალხის მტერია. ჰუტუს ტომის წარმომადგენლებმა უნდა აკონტროლონ ყველა პოლიტიკური, ეკონომიკური, სამხედრო და ადმინისტრაციულად მნიშვნელოვანი თანამდებობა“, – ეწერა „ჰუტუს ათ მცნებაში“. ეს და მსგავსი განცხადებები, რომლებიც ვრცელდებოდა რუანდის

მედიასაშუალებებით, ემსახურებოდა ტუტსის ტომის გენოციდის იდეას. მიუხედავად იმისა, რომ მოგვიანებით ამ მედიასაშუალებების დამფუძნებლები თავს იმართლებდნენ, რომ ისინი მხოლოდ და მხოლოდ მოსახლეობის გართობის ფუნქციას ემსახურებოდნენ, სასამართლომ მიიჩნია, რომ მათმა მონოდებებმა ხელი შეუწყო მილიონი ტუტსის განადგურებას.

15-21 მარტი, 2010

დავინფეხული სუბალტერნი

გამოხმაურება წაჯა ბიბილაშვილის წერილზე

ათი წლის ვახტანგ მჭავიას ხსოვნას

წინა კვირაში საინფორმაციო საშუალებებმა 10 წლის ვახტანგ მჭავიას გარდაცვალების შესახებ გამოაცხადეს. ეს პატარა ბიჭი 4 მარტს სახლიდან გაქცეულა და პატრულს გლდანის გამანაწილებელ ცენტრში მიუყვანია. ბავშვი ეპილეფსიით იყო დაავადებული და სახლიდან ხშირად იპარებოდაო, ნათქვამია საინფორმაციო საშუალებებში. ბავშვი და მისი მამაც 65-65 ლარიანი ინვალიდობის პენსიით ცხოვრობდნენ. ახლა, როდესაც ვახტანგ მჭავია გარდაიცვალა, მისი გარდაცვალება, გარემოებების ტრაგიკულობის გამო, საინფორმაციო საშუალებების თვალსაწიერში მოხვდა, იგი რუსთავის თვითმმართველობას გაახსენდა, რომელმაც მისი დაკრძალვის ხარჯების დაფარვა გადაწყვიტა. მშობლებს ალბათ მისი დაკრძალვის საშუალებაც არ ექნებოდათ.

საინტერესოა, ნუთუ ათი წლის ბავშვის ასეთი სავალალო სიკვდილი უნდა იყოს მიზეზი იმისა, რომ მმართველობის ორგანოებმა მისი ოჯახის გაჭირვებას მიაქციონ ყურადღება? ნუთუ აუცილებელია, რომ ეპილეფსიით დაავადებული 10 წლის ბავშვი სახლიდან გაიპაროს, ბავშვთა სახლში მოკვდეს და მშობლებმა პროზექტურაში იპოვონ, რომ საინფორმაციო საშუალებებმა მის უღარიბეს ოჯახს დაუთმონ ყურადღება და

მათი არსებობის შესახებ შეგვახსენონ? ვეცდები ამ ტრაგიკული საინფორმაციო გარღვევის შესახებ ჩემი აზრი მოგახსენოთ.

ვახტანგ მუავიასთვის, და ბევრი მისნაირი ბავშვისათვის, რომელიც სიღარიბის გამო მოკლებულია არა მარტო ღირსეული ცხოვრების პირობებს, არამედ გადარჩენის შანსს, საქართველოში დაბადება გარდაუვალი განაჩენი აღმოჩნდა. ამაში ბრალეული, პირველ ყოვლისა, საქართველოს ხელისუფლებაა, რომლის სოციალური უსაფრთხოებისა და ჯანდაცვის პოლიტიკა ვერ უძლებს ვერანაირ კრიტიკას; რომლის მიერ სამხედრო ჯართში გადაყრილი მილიონები გადაარჩენდა ვაზო მუავიასნაირი ათასობით ბავშვის სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას; რომლის მიერ საგარეო ვოიაჟებში დახარჯული ფული ეყოფოდა მუავიების ოჯახის მსგავსი უკიდურესად ღარიბი ოჯახებისათვის ღირსეული არსებობის შენარჩუნებას.

თუმცა უკიდურესი სიღარიბით გამოწვეული ასეთი ტრაგედია მხოლოდ საქართველოს ხელისუფლების ბრალი არ არის.

საქართველოს პარლამენტის ნევრს, გია არსენიშვილს ხშირად არ დავთანხმებივარ, მაგრამ მის ერთ-ერთ უკანასკნელ ინტერვიუს უნდა დავეთანხმო. პირველი არხისათვის მიცემულ ინტერვიუში, კითხვაზე, რომელ სფეროში ირღვევა ყველაზე ხშირად ადამიანის უფლებები, მან თქვა, რომ ჩვენ ყველანი, ხელისუფლება, ოპოზიცია და საზოგადოება დამნაშავენი ვართ ბავშვების უფლებების უგულებელყოფისათვის.

აქ ყველა ბავშვზე საუბარი არ არის. ყველას შეუძლია ნახოს ტელევიზორში გარკვეული კატეგორიის, „ბასტი-ბუბუს“ ელიტარული წრის ბავშვები, რომელთაც არც გლდანის გამანაწილებელში მოხვედრა ემუქრებათ და არც 65 ლარი სჭირდებათ არსებობისათვის. ეს სულ სხვა სოციალურ-ეკონომიკური კლასის წარმომადგენლები არიან, რითაც იმთავითვე განპირობებულია მათი ამ გადაცემაში მოხვედრა. გია არსენიშვილი სულ სხვა ბავშვებზე ლაპარაკობდა, იმ ბავშვებზე, რომლებიც მხოლოდ თბილისის ქუჩებში სიარულისას გვახსენდება, იმიტომ რომ

მათხოვრობით გასაქანს არ გაძლევენ. ეს ბავშვები საჯარო სივრცეში არ ხედებიან, ისინი მიეკუთვნებიან „სუბალტერნს“. სუბალტერნი იტალიელი მოღვაწე ანტონიო გრამშის მიერ შემოღებული ტერმინია, რომელიც ყველაზე მარგინალიზებულ და დაჩაგრულ კლასს ნიშნავს. სუბალტერნს ის მოზრდილები და ბავშვები მიეკუთვნებიან, ვინც ყველაზე მეტად მოკლებულია სოციალურ მობილობას, რომელთათვისაც, ვახტანგ მჭავიას მსგავსად, უკიდურეს სიღარიბეში დაბადება გარდაუვალი სა-სიკვდილო განაჩენია.

სუბალტერნის ინტერესების დაცვა არ შედის მათი ინტერესის სფეროში, ვისაც დღეს მედია საშუალებებზე მიუწვდება ხელი. ისინი, ვისაც ხელენიფება საჯარო სფეროში დისკუსიის წარმართვაზე ზეგავლენის მოხდენა – ხელისუფლება, ოპოზიცია, ჟურნალისტები თუ საჯარო ინტელექტუალები შთანთქმულნი არიან ვიწრო პოლიტიკური და ჯგუფური ინტერესების დაცვაში და შესაბამისად ამაზე ლაპარაკობენ.

სუბალტერნის, ანუ უკიდურესად ღარიბი და მარგინალიზებული ფენის არსებობისა და ამ პრობლემის შეხსენება არ შედის საქართველოს ხელისუფლების ინტერესებში, ვინაიდან ამ ფენის უკიდურესად გაჭირვებული სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა პირდაპირ უკავშირდება ხელისუფლების წარუმატებელ და მხოლოდ თვითგადარჩენაზე ორიენტირებულ პოლიტიკას. თუმცა სუბალტერნის არსებობის შესახებ ვერც ოპოზიციის წარმომადგენლებისაგან გაიგებთ, რომლებიც ძირითადად დაკავებულნი არიან საკუთარი ვიწრო პოლიტიკური დღის ნესრიგის განხორციელებით ან საკუთარი პრივილეგირებული კლასობრივი ინტერესების დაცვით. სუბალტერნი არც ჟურნალისტებს, ექსპერტებსა თუ საჯარო ინტელექტუალებს აინტერესებთ.

ჩაატარეთ ჩემთან ერთად ექსპერიმენტი და გადახედეთ რომელიმე საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ გადაცემას და დააკვირდით თუ წააწყდებით სიღარიბისა და უკიდურესი სიღარიბის

ზღვარს მიღმა მყოფთა ხსენებას. მე მოკლე დაკვირვებისათვის ეკა კვესიტაძის გადაცემა „აქცენტები“ ავირჩიე, რადგანაც იგი საჯარო სახსრებით ფინანსდება და მნიშვნელოვან საერთო დროს გადის. ამ გადაცემაში სილარიბზე, 65 ლარზე მცხოვრებ ეპილეფსიან ბავშვებზე, რომელებიც მოკლებულნი არიან სიცოცხლის უფლებას – ვერაფერს ნახავთ. ეს თემა, მიზანმიმართულად თუ გაუთვითცნობიერებლად, გამქრალია ჩვენი თვალსაწიერიდან.

არადა სინამდვილეში, მსოფლიო ბანკის 2009 წლის ანგარიშის მიხედვით, საქართველოს მოსახლეობის 23.6% ლატაკია, ხოლო აქედან 9.3% – უკიდურესად ლატაკი. ამ მონაცემების ადეკვატურობაში სხვადასხვა საშუალებით შეიძლება ეჭვის შეტანა, მათ შორის იმის გამო, რომ ისინი ნაწილობრივ სახელმწიფოს მიერ კონტროლირებად სტატისტიკის დეპარტამენტშია მომზადებული, რომელიც ბუნებრივად იქნება დაინტერესებული ასეთი მაჩვენებლების შემცირებით. თუმცა, ამ მონაცემების მიხედვითაც კი ყოველ მეოთხე ქართველი სიღატაკის ზღვარს მიღმაა, ხოლო ყოველი მეათე უკიდურესად უქონელი.

მაშ, რაში მდგომარეობს ამ უკიდურესად გაჭირვებული ფენის სრული უგულებელყოფის მიზეზი?

ჯერ ერთი, პოლიტიკოსებისათვის სუბალტერნი არ არის პოტენციური ამომრჩეველი. ის ხალხი, რომელიც 4 წელიწადში ერთხელ ახსენდება ჩვენს ხელისუფლებას, რომლებსაც არჩევნებზე ცხვრებივით მიერეკებიან და პურის ფულს, ხანდახან კი პურის ფქვილს ურიგებენ, სწორედაც რომ სუბალტერნია. უკიდურესად ღარიბ ფენას, ყოველდღიური საკვების მოპოვების გარდა, ნაკლებად აფიქრებს რამე და შესაბამისად არათუ ნაკლებად აინტერესებს არჩევნები, არჩევნებზე მისასვლელი ფულიც არ აქვს.

ის აქტუალური მხოლოდ არჩევნების დღესაა და ისიც, არა როგორ ამომრჩეველი, არამედ როგორც საარჩევნო მასალა,

ოქმის შედგენის დროს ჩასანერი ციფრი, იმდენად მშვიერი, რომ შეგიძლია კილო ფქვილით გაისტუმრო. მისი გაუთვითცნობიერებლობისა და განათლების ნაკლებობის გამო სუბალტერნის აზრს მნიშვნელობა არა აქვს, შესაბამისად მისი მომხრობისათვის რესურსების დახარჯვა ჩვენი პოლიტიკური ისტაბლიშმენტისათვის არამომგებიანია. შესაბამისად, ის პოტენციური ამომრჩეველი არ არის, რომ პოლიტიკოსებმა მათ ხმებზე იზრუნონ და მათი ინტერესების დაცვაზე ისაუბრონ მაინც.

მეორე, სუბალტერნი, მისი სიღარიბის გამო, არც გადასახადის გადამხდელია, რომ ქართულმა სახელმწიფომ, რომელიც სინამდვილეში სახელმწიფო სულაც არაა, არამედ საკუთარ კეთილდღეობაზე ორიენტირებული ელიტურ ჯგუფს დამორჩილებული ბიუროკრატთა კლასია, მათ რამენაირ კმაყოფილებაზე იზრუნოს.

სხვა დანარჩენი პირები, ვისაც საინფორმაციო სივრცეზე მიუწვდება ხელი და პირობითად „საჯარო პირებს“ ვუნოდებ, ჟურნალისტები, ექსპერტები, არასამართავრობო ორგანიზაციების ლიდერები თუ ინტელექტუალები, ამ თემით არ არიან დაინტერესებულნი სამი მიზეზის გამო:

ერთი, ე. წ. „კლასობრივი შოვინისტები“, ისინი არიან, ვინც მიზანმიმართულად ილენის საკუთარი პრივილეგირებული არსებობის შენაჩუნებისათვის. მათი ამოსავალი პოზიციური ფასეულობიდან გამომდინარე არის – ადამიანი ადამიანისათვის მგელია – და ამიტომ ადამიანთა გარკვეული ჯგუფისათვის სოციალური პირობების გაუმჯობესება მათთვის ავტომატურად საკუთარი პრივილეგიების დათმობას ნიშნავს. „კლასობრივი შოვინისტები“ შესაბამისად განზრახ გაურბიან სუბალტერნისათვის ყურადღების დათმობას და საზოგადოების ყურადღების სხვა საკითხებზე გადატანას ცდილობენ.

მეორე, რომელსაც პირობითად „კლასობრივ კონფორმისტებს“ ვუნოდებ, თავად მიეკუთვნებიან პრივილეგირებულ ელიტარულ ფენებს, რომლებსაც გააჩნიათ მხოლოდ პრი-

ვილეგირებული, უზრუნველი ცხოვრების გამოცდილება და შესაბამისად, არ შეუძლიათ გაიაზრონ სუბალტერნის ტრაგიკული არსებობა და მას საკუთარი საქმიანობის ნაწილი დაუთმონ. სუბალტერნზე ფიქრი მათ კომფორტულ, უდრტვინველ ყოფას ხელს უშლის. ვახტანგ მყავიას სიკვდილის მსგავსი ამბის გაგება მათ გუნება-განწყობას უფუჭებს. ამდენად, ისინი, კლასობრივი შოვინისტების მსგავსად, დაინტერესებულნი არიან საჯარო სივრციდან სუბალტერნის განდევნაში და იმის წარმოდგენაში, თითქოს ეს ფენა საერთოდ არ არსებობს.

მესამე ჯგუფის, რასაც აშშ-ში „სოციალურ მცოცავეებს“ უწოდებენ, წარმომადგენლებს თავად აქვთ გამოცდილი გარკვეული დონის სოციალურ-ეკონომიკური სიდუხჭირე. მათ საკუთარი მოხერხებით, ანდა შრომისმოყვარეობით გადალახეს ეს ყოფა და მოახერხეს კლასებს შორის გადაადგილება. ბევრმა მოახერხა მუშებისა და გლეხების, ფიზიკურ შრომაზე დაფუძნებული პროვინციული გარემოდან ინტელექტუალური საქმიანობით დაკავებულ წრეებში გადაადგილება და იქ წარმატების მიღწევა. სუბალტერნის ხსენება მათში იმ დროისა და სივრცის შეხსენებას იწვევს, საიდანაც ისინი მოდიან, და რის დავიწყებასაც ახალ ელიტურ წრეებში დამკვიდრების გამო ზედმიწევნით ცდილობენ.

მაშასადამე, ჩვენი საჯარო-სადისკუსიო სივრცე, საიდანაც ჩვენ ვსაზრდოობთ სასაუბრო და სამსჯელო მასალით და რაც განსაზღვრავს ჩვენი ჯერ საუბრის, და შემდეგ ქმედების თემატიკას, მონოპოლიზებულია იმ ხალხითა და იდეებით, რომელიც შორსაა სუბალტერნის ინტერესებზე ზრუნვისაგან.

თავად სუბალტერნი კი, ვახტანგ მყავიასნაირი ბავშვები თუ მისი მშობლები, საკუთარი საშუალებებით ვერასოდეს მოაღწევნენ ჩვენამდე. ისინი დარჩენილი არიან საზოგადოების ყურადღების მიღმა, ვინაიდან მათ არ გააჩნიათ საშუალება, რომ საკუთარი ძალებით მიიპყრონ საზოგადოებრივი ყურადღება და მოგვეწვდინონ SOS სიგნალი.

მაშ, სუბალტერნის მდგომარეობა ამერიკელი მწერლის, ჯოზეფ ჰელერის რომანის "Catch 22" მთავარი გმირის დილემას ემსგავსება. რომანის სათაური "Catch-22" ამერიკულ ინგლისურში გამოუვალ ვითარების იდიომად იქცა. რომანის მთავარი გმირი ჯარისკაცი იოსარიანი ჯარისაგან თავის დაღწევას ცდილობს და 22-ე სამხედრო წესს წააწყდება. ამ წესის მიხედვით, სამხედრო ვალდებულებისათვის თავის დაღწევა მხოლოდ ფსიქიკურად შეშლილებს შეუძლიათ. თუმცა, როგორც კი ადამიანი ჯარისაგან გათავისუფლების სურვილს გამოთქვამს, ეს ნიშნავს, რომ ის ფსიქიკურად ჯანსაღია და შესაბამისად ვალდებულების მოხდა უნდა განაგრძოს. 22-ე წესის თანახმად შექმნილია ჩაკეტილი წრე, რომლის მიხედვითაც ჯარიდან თავის დაღწევა შეუძლებელია.

ნუთუ ასეთივეა უკიდურესად ღარიბი ადამიანების ბედი საქართველოში?

იმისათვის, რომ სუბალტერნი მოხვდეს საზოგადოების ყურადღების არეალში და მათი ინტერესების მიხედვით იმოქმედოს, საზოგადოებამ უნდა გაიგოს მათ შესახებ. თუმცა, იმისათვის, რომ საზოგადოებამ მათ შესახებ გაიგოს, სუბალტერნი საზოგადოების თვალსაწიერში უნდა მოხვდეს. ანუ, ნუთუ მხოლოდ ისეთი ტრაგიკული და შემთხვევითი მოვლენა უნდა მოხდეს, როგორიც 10 წლის ეპილეფსიანი ბავშვის ვახტანგ მჭავიას ტრაგიკული გარდაცვალებაა, რომ ჩვენმა საინფორმაციო საშუალებებმა ყურადღება მიგვაპყრობინონ უკიდურესად ღარიბი ადამიანებისაკენ? დიდად სამწუხაროა, მაგრამ გამოდის, რომ ჩვენ სწორედ ისეთ საზოგადოებაში ვცხოვრობთ, სადაც მხოლოდ ასეთ მძიმე ამბავს შეუძლია გაარღვიოს საინფორმაციო სივრცე და სუბალტერნის ტრაგიკული, სრულიად მივიწყებული ყოფის შესახებ შეგვახსენოს.

თუ ასეთ საზოგადოებაში ცხოვრება არ გვინდა, მგონია, რომ გამოსავალია გავიხსენოთ და ვიმოქმედოთ ბრწყინვალე ფრანგი ფილოსოფოსის – მიშელ ფუკოს სიტყვების მიხედვით, რომელიც

მან 1984 წელს ესეიში „ძალაუფლებასთან დაპირისპირება: ადამიანის უფლებები“ დანერა:

„რადგან ძალაუფლების მქონენი აცხადებენ, რომ ისინი საზოგადოების კეთილდღეობაზე ზრუნავენ, ისინი იტოვებენ უფლებას, რომ მოგების ან დანაკარგის სახით ჩამონერონ ის ადამიანური უბედურება, რაც მათ გადანყვეტილებებს ან დაუდევრობას მოაქვს. მოქალაქეების საერთაშორისო ერთობის მოვალეობაა, რომ ადამიანურ ტანჯვას ყოველთვის მიაპყროს ძალაუფლების მქონეთა ყურადღება; სწორედ იმ ტანჯვას, რომელზეც ისინი ტყუილად ამტკიცებენ, რომ პასუხს არ აგებენ. ადამიანთა ტანჯვა არასოდეს უნდა იყოს პოლიტიკის შეუმჩნეველი ნარჩენი. ეს ტანჯვა აბსოლუტური საფუძველია, რომ ავდგეთ და დაეუპირისპირდეთ მათ, ვისაც უპყრია ძალაუფლება“.

ეს წერილი დასრულებული მქონდა, როდესაც ზაზა ბიბილაშვილის ჩანაწერს გადავანყდი, სახელწოდებით „მათხოვრების ქვეყანა“. წერილში ავტორი გაჭირვებული ადამიანების სიღარიბეს ეკონომიკური მდგომარეობის მაგივრად მათივე სიზარმაცესა და მანკიერებას აბრალებს. ავტორისვე სიტყვებით:

„ყველა ადამიანმა თავად უნდა აგოს პასუხი საკუთარ არჩევანზე – ეცადოს მიიღოს განათლება და იყოს წარმატებული გონისა და შრომის გზით, თუ გახდეს მათხოვარი, ქურდი ან, უბრალოდ, უანგაროდ მავნე. ის, რომ საზოგადოებაში ამდენი ადამიანი შრომისა და გონიერების საწინააღმდეგო არჩევანს აკეთებს, ამ საზოგადოების უმანკიერეს ფასეულობებზე და არა მის ეკონომიკურ მდგომარეობაზე მიუთითებს“.

თავიდანვე მინდა ვთქვა, იმ მოცემულობაში, რომ სიღარიბესა და ღარიბ ადამიანებზე საქართველოში საჯარო სფეროში მსჯე-

ლობა იშვიათია, ზაზას წერილი მისასალმებელია. თუმცა, მისი პოზიცია კრიტიკას ვერ უძლებს.

ჯერ ერთი, ზაზას პოზიცია, რომ ადამიანის სიღარიბეს მხოლოდ მისი არასწორი არჩევანი განაპირობებს, ვერანაირად ვერ ხსნის ისეთ ტრაგიკულ შემთხვევას, რომელზეც მე მაქვს საუბარი. მაინტერესებს რას უპასუხებს ზაზა ბიბილაშვილი კითხვას: რა არჩევანის თავისუფლება გააჩნია ათი წლის ბავშვს, რომელიც დაიბადა უღარიბეს ოჯახში, ცხოვრობს 130 ლარით თვეში და დაბადებიდანვე ეპილეფსია აქვს? როგორ „უნდა აგოს მან პასუხი“ იმ ვითარებაზე, რაც მას თავად არ აურჩევია? თუ ჩვენ, როგორც საზოგადოება, პასუხისმგებლობას ვიხსნით ასეთ მდგომარეობაში მყოფ ადამიანებზე, უნდა ვიცოდეთ, რომ როგორც მყავიას შემთხვევაში, ვუტოვებთ ერთადერთ არჩევანს, მოკვდეს. მხოლოდ ღირსეული, განვითარებული საზოგადოების პრეროგატივაა – იზრუნოს ასეთ ადამიანებზე.

მეორე, ზაზა ბიბილაშვილის მიერ დაწერილი წერილი ისეთი კლასიკური შემთხვევაა ელიტური ჯგუფების საჯარო მსჯელობისა, რომელზეც ზევით მქონდა საუბარი. ზაზა დაბადებული და გაზრდილია თბილისში ისეთ პირობებში და ოჯახში, გარდაცვლილი ვახტანგ მყავიასგან განსხვავებით, სადაც მას ჰქონდა საშუალება მიეღო განათლება, მის მშობლებს დაეჭირავენინათ მასწავლებელი, რომ მას ესწავლა ინგლისური და მომზადებულიყო უნივერსიტეტში ჩასაბარებლად. ამერიკაში სწავლების შემდეგ ზაზა შეუდგა იურიდიულ პრაქტიკას რამდენიმე მსხვილ იურიდიულ ფირმაში, სადაც მას ძირითადი შეხება ისეთ კლიენტებთან აქვს, ვისაც შეუძლია თავს უფლება მისცეს იურისტის დაქირავებისა. თავის ცხოვრებაში ზაზას სუბალტერნთან, ვახტანგ მყავიას მსგავს ოჯახთან შეხება პერიფერიულად თუ ჰქონია. ეს ყველაფერი სულაც არ აკნინებს იმ შრომისმოყვარეობას, რისი მემკვიდრეობაც ზაზამ წარმატებას მიაღწია. თუმცა, აუცილებლად გასათვალისწინებელია ის, რომ

მის პოზიციას განაპირობებს კონკრეტულ პრივილეგირებულ პირობებში აღზრდა და მის წარმატებასაც ამ პირობებმა დაუდო საფუძველი. ამიტომ, როგორც ზევით ავხსენი, გასაკვირი არაა, რომ ზაზას სუბალტერნის მდგომარეობის ან არ ესმის, ან არ სურს გაიგოს, ან მარტივად, მათსავე სიზარმაცეზე აპელირებით ცდილობს გადაუსვას ხაზი უკიდურესად გაჭირვებული ადამიანების არსებობას.

რა თქმა უნდა, ამერიკული ოცნების მოყვარულთ ყოველთვის შეუძლიათ მითხრან, რომ ლუი არმსტრონგი, მერლინ მონრო, ედუარდ შევარდნაძე და კიდევ რამდენიმე გამონაკლისი ობლად და საოცრად გაჭირვებულ პირობებში გაიზარდნენ და მაინც შეძლეს სიღარიბის დაძლევა და წარმატების მიღწევა. თუმცა ამ ადამიანების ბიოგრაფიები ჩვენთვის სწორედ იმიტომაც ცნობილი, რომ ისინი იშვიათ გამონაკლისს წარმოადგენენ იმ ტოტალური ნყვდიადის ფონზე, სადაც იბადება და კვდება სუბალტერნი. ჩვენ ნორმა ჯინის და მამათში ფეხბურთის მოთამაშე ედუარდ შევარდნაძის მითები გვჭირდება, რომ თავი დავაღწიოთ იმ პასუხისმგებლობას, რასაც სუბალტერნის რეალობა გვაკისრებს.

15 მაისი, 2010

ქალთა უძრავობა

*„ვირი ემორჩილება მხედარს, მხედარი ემორჩილება
მხედართმთავარს, მხედართმთავარი გენერალს,
გენერალი გუბერნატორს. ამას ჰქვია დისციპლინა.
თქვენ დისციპლინა რომ არა გაქვთ,
იმიტომ ხართ ჩვენი ქვეშევრდომები“.*

რადიარდ კიპლინგი, „ჯუნგლების წიგნი“

1940 წლის ერთ საღამოს ჰანნა არენდტი და მერი მაქართი, ორი მწვავედ დაპირისპირებული და ამავე დროს სახელგანთქმული პუბლიცისტი, შემთხვევით შეხვდა ერთმანეთს მეტროს გაჩერებაზე. ორივე გამოცემა „პოლიტიკის“ სარედაქციო საბჭოს სხდომიდან ბრუნდებოდა, სადაც წარსული დაპირისპირებების გამო ერთმანეთისათვის სიტყვაც კი არ უთქვამთ. არენდტი მერიის მიუახლოვდა და მისთვის დამახასიათებელი მანერით პირდაპირ უთხრა: „მოდით, დავასრულოთ ეს სისულელე. ჩვენ ხომ ზედმეტად ერთნაირად ვაზროვნებთ“. როგორც აღნიშნავენ, „მათ აღმოაჩინეს, რომ ნებისმიერ საზოგადო საკითხში ერთსა და იმავე პოზიციაზე აღმოჩნდებოდნენ ხოლმე და ძირითადად – მარტო“. ასე დაიწყო მეოცე საუკუნის ერთ-ერთი ყველაზე გავლენიანი და მნიშვნელოვანი ინტელექტუალური მეგობრობა.

თავის ნაშრომში „On Human Condition“ ჰანნა არენდტი „სოლიდარობას“ განმარტავს როგორც „ადამიანის გამონათ-

ქვამებითა და ქცევებით შექმნილ ვალდებულებათა ქსელს", რომელიც „შეიძლება საერთო საფუძვლითა და საერთო მიზნით იყოს შექმნილი; მას ყოველთვის ორმაგი დანიშნულება აქვს: იგი ადამიანებს აერთიანებს და ამავე დროს მათ სხვებისაგან ცხადად გამოყოფს“.

ნოემბერში ტელეკომპანია „იმედის“ გადაცემაში „სიმართლის დრო“ შალვა რამიშვილის მიერ გადაცემის სტუმარ მიშა მესხისათვის დასმულ კითხვაზე – „გიფიქრიათ თუ არა სექსზე მარინა სალუქვაძესთან?“ არ მოჰყვა მარინას მიმართ ქალების სოლიდარობის გამოხატვა. ეს კითხვა საქართველოში მცხოვრებ და აქტიურ ქალთა უმრავლესობის ყურადღების მიღმა დარჩა.

კითხვა კი სექსისტური იყო, ანუ ქალების მიმართ დამამცირებელი დამოკიდებულების ნიშნებს შეიცავდა. ქალების წარმოჩენა, როგორც ნებელობის არმქონე ობიექტებისა, რომლებსაც თანასწორ პარტნიორად კი არ აღიქვამენ, არამედ კონსუმერისტულად მოიხმარენ, სექსიზმის ერთ-ერთი დამკვიდრებული ფორმაა. ამ კითხვით სწორედ ასეთი დამოკიდებულება გამოვლინდა მარინა სალუქვაძის მიმართ, გასაკვირი არ უნდა იყოს, რომ მან ეს შეურაცხყოფად მიიღო და ბოდიშის მოხდა მოითხოვა.

შალვა რამიშვილი რომ სექსისტურ დამოკიდებულებებს ავლენდეს, მოულოდნელი არ უნდა იყოს საქართველოში ქალების მიმართ გავრცელებული იმ დამამცირებელი დამოკიდებულების გამო, რომლის თანამონაწილეა საქართველოში მცხოვრები ბევრი სხვა მამაკაცი. რამდენიმე ასეთ შემთხვევას ქვემოთ მოვიხსენიებთ. გარდა ამისა, არც ის უნდა დაგვაინწყდეს, რომ რადიო 105-ში მომზადებული იუმორისტული ქულების მეშვეობით მას არაერთხელ ეჭვქვეშ დაუყენებია ჩაგვრაზე დაფუძნებული ქართული ტრადიციების არსებობა, მათ შორის ქალების დაკნინებული როლი. გავიხსენოთ თუნდაც ქალის გულისათვის შურისძიების პაროდია ციკლიდან „გადაიკითხეთ ბუმბერაზი კლასიკოსები“, პროსტიტუციაზე – „ნაბოზვართა კუნძული“,

ქალებისათვის სრულყოფილების მოთხოვნა კლიპში „ძიძა“, და ცოლების ღალატის ნაციონალურ სპორტზე „ცოლის ღალატის რეკლამა“. ისიც გავითვალისწინოთ, რომ შალვა რამიშვილი პროვოკატორი ჟურნალისტი. ასეთი ქცევა საქართველოს მედიასივრცეში გამონაკლისი და აუცილებელია, ვინაიდან საშუალებას აძლევს საზოგადოებას, რეაქცია მოახდინოს პროვოკაციაზე, გამართოს მსჯელობა, იკამათოს, უძრაობიდან გამოვიდეს და განვითარდეს. ის, რომ მან პროვოკაციული კითხვა დასვა, რომელსაც საჯარო რეაქცია უნდა გამოენვია, გასაკვირი არ არის. საგანგაშოა, რომ მან თავის მიზანს ვერ მიაღწია. მამაკაცების მხრიდან (იმ გამონაკლისის გარდა, რომელზედაც ქვემოთ ვილაპარაკებთ) ამ შემთხვევას ტრადიციული მხრების აჩეჩვა მოჰყვა, და ქალებიც, მათი უძრაობის მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, საკუთარი სქესისადმი მსგავს დამოკიდებულებას არას დაგიდევნ.

მედიასივრცეში ამ განცხადებას შოთა ხინჩაგაშვილის ბლოგზე ახალი ჩანაწერი მოჰყვა და ისიც ქალებისათვის ნაკლებად სახარბიელო სათაურით: „მე მინდა მარინა სალუქვაძესთან სექსი, შენ?“ შინაარსიც სათაურის შესაბამისად ნაკლებად დამამშვიდებელია და მას მარინა სალუქვაძის ფოტო ამშვენებს. მიუხედავად იმისა, რომ თავად ამ ჩანაწერის შინაარსი ჩემთვის მისაღები არ არის, მისი არსებობა თავისთავად კარგია, ვინაიდან კომენტარის, ავტორთან კამათისა და მკითხველთა ცნობიერების გაფართოების საშუალებას იძლევა. ცუდი ის არის, რომ შოთა ხინჩაგაშვილისა და მის პირნიგნაკზე კანტი-კუნტად აღშფოთებული ჩემი მეგობრების გარდა, ეს საკითხი, როგორც ჩანს, არავისთვის ყოფილა ყურადსაღები. ეს ნაწილობრივ იმიტიც უნდა იყოს განპირობებული, რომ ინციდენტი მალე ამოიწურა. მარინა სალუქვაძემ ბოდიშის მოხდა მოითხოვა, შალვა რამიშვილმა მოლვანეობა გადაცემაში „სიმართლის დრო“ დაასრულა.

ერთი შეხედვით შეიძლება ვიფიქროთ, რომ კარგია, ასეთ კითხვას რალაც უარყოფითი შედეგი რომ მოჰყვა ჟურნალისტისათვის, თუმცა გრძელვადიანი თვალსაზრისით ამ ინციდენტის ამგვარი გადანყვეტა მაინც უარყოფით გავლენას იქონიებს ქალების თვითრწმენაზე, რომ მათ საკუთარი ძალებით შეუძლიათ მსგავსი სექსისტური თავდასხმებისაგან თავის დაცვა. ჯერ ერთი იმიტომ, რომ მარინა სალუქვაძის მიმართ სოლიდარობა არავის გამოუვლენია, ანუ მაყურებლებს განუმტკიცდათ შთაბეჭდილება, რომ ასეთი თავდასხმების წინაშე მსხვერპლი მარტოა; მეორეც, ის ფაქტი, რომ ეს ინციდენტი ისევ არაფორმალური გზებით და არა სახელმწიფო ინსტიტუტების – სასამართლოს – ჩარევით გადანყდა, ასევე ხელს უწყობს იმ ფესვგადგმული წარმოდგენის გამტკიცებას, რომ ამგვარ ვითარებაში დაცვას ისევ მამაკაცებისაგან, გავლენიანი მამაკაცი მფარველებისაგან უნდა ეელოდოთ; მესამეც – გაუშვით ხელიდან შემთხვევა, ამ ერთი ეპიზოდიდან მაინც შეგვექმნა ქალის უფლებების წარმატებული დაცვის პრეცედენტი, რომელიც სამაგალითო იქნებოდა მომავალში სხვებისათვის, გოგონებისა და ქალებისათვის, რომლებიც მსგავს დამოკიდებულებას ცხოვრებაში ყოველდღე აწყდებიან.

ქართულ მედიაში სექსისტური გამონათქვამებისა და ქალებისადმი დამამცირებელი დამოკიდებულების გამოვლენის ეს არც პირველი შემთხვევაა და არც უკანასკნელი.

საჯაროდ მოღვაწე ყველა ქალი – ნინო ბურჯანაძე, სალომე ზურაბიშვილი, ნინო კალანდაძე, მაია ნადირაძე, ეკა ხერხეულიძე, ეკა ტყემელაშვილი, თეა თუთბერიძე და სხვები – ყოფილან სექსისტური შენიშვნების, შეხედულებებისა და დამცირების ობიექტი. მათი პოლიტიკური შეხედულებები და სტატუსი განსხვავდება ერთმანეთისაგან და ბევრი მათგანი ჩემთვის მიუღებელიცაა, თუმცა ასეთი თავდასხმების შემთხვევაში ჩვენი მოვალეობაა ამ განსხვავებებზე მალლა დავდგეთ და ერთმანეთს სოლიდარობა გამოვუცხადოთ, რათა დავასრულოთ მრავალჯერ

განმეორებული სცენარი, როცა ასეთ ვითარებაში ყველანი ერთ მხარეს ვართ ხოლმე, ოღონდ – მარტო. ასეთი შემთხვევები აუცილებლად განმეორდება, ვინაიდან მათ ქალების მწვავე საჯარო რეაქცია არ მოჰყოლია. როგორც ადამიანის უფლებების განვითარების ისტორია გვიჩვენებს, მხოლოდ იმ ჯგუფებმა მიაღწიეს საკუთარი უფლებების აღიარებასა და დაცვას, რომლებიც თავად აქტიურობენ და ზრუნავენ ამისათვის. ამაზე ქვემოთ ვიტყვით.

2005 წელს ტელეკომპანია „მზის“ გადაცემა „ტაბუს“ ეთერში ქალების მდგომარეობაზე საუბრისას, მათი დისკრიმინაციის გასამართლებლად, საქართველოს პარლამენტის წევრმა, ბატონმა ბესო ჯუღელმა განაცხადა, რომ ქალებს აზროვნების უნარი დაქვეითებული აქვთ, ვინაიდან მათი ტვინი მამაკაცის ტვინთან შედარებით პატარააო. ბატონი ჯუღელის ოდიოზური გამონათქვამების ფონზე ეს განცხადება უფრო ნაკლებად აღმაშფოთებელი იყო, ვიდრე ის სრული საზოგადოებრივი დუმილი, რაც მას მოჰყვა. არც საჯარო განცხადებები, არც წერილები, გამაკრიტიკებელი და ბოდიშის მომთხოვნი გამოსვლები არ გამოუწვევია ამ ნათქვამს. პარლამენტის წევრის ეს მსჯელობა ჩვენი საზოგადოების არც ერთ ნაწილს არ მიუჩნევია პასუხის გაცემის ან გაკიცხვის ღირსად. ეს კი ან ბატონი ჯუღელის გამონათქვამისადმი დასტური იყო, ან კიდევ ამ თემისადმი სრულ ინდიფერენტულობას ნიშნავდა.

2006 წლის იანვარს მაშინდელმა თავდაცვის მინისტრმა ირაკლი ოქრუაშვილმა ჩემს კოლეგებსა და მე ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციაში (რომელიც, დიახაც, რომ ცნობილია ძლიერი ქალებით) „პირდაუბანელი დედაკაცები“ გვინოდა. ამ განცხადებას ასზე მეტი არასამთავრობო ორგანიზაციის აღშფოთება მოჰყვა, რომლებმაც იგი სახელმწიფო ორგანოს მიერ კერძო ორგანიზაციის საკითხებში ჩარევის და მასზე ზეგავლენის მოხდენის მცდელობად მიიჩნიეს. მაგრამ ეს განცხადებაც, რომელმაც ერთ ჯგუფს სწორედ სქესობრივი

ნიშნის მიხედვით მოგვაყენა შეურაცხყოფა და ამასთანავე ჩვენი ქალური სტატუსიც დააყენა, სექსისტური შინაარსის გამო არავის გაუპროტესტებია. შეურაცხყოფის ხარისხს მე თავად მხოლოდ მაშინ ჩავნდდი, როდესაც ჩემს უცხოელ მეგობრებს ამ ფრაზის შინაარსი ვუთარგმნე, რის შედეგადაც მათ მისი სქესობრივი ნიშნით დამამცირებელი ხასიათი მაშინვე აღნიშნეს.

2007 წლის ოქტომბერში ლევან ბერძენიშვილის მიერ გაკეთებულ განცხადებას, რომ მაია ნადირაძე და ნინო კალანდაძე საქართველოს პარლამენტში მხოლოდ იმიტომ მოხვდნენ, რომ ქალები არიან, შედარებით მწვავე რეაქცია მოჰყვა. „ნაციონალური მოძრაობის“ დეპუტატებმა ლევან ბერძენიშვილი ამ წინადადებისათვის საჯაროდ გაკიცხეს და ბოდიშის მოხდა მოსთხოვეს. თუმცა ეს პოლიტიკური მოტივით სამაგიეროს მიზლის საბაბი და კატალიზატორი უფრო იყო, ვიდრე ვინმეს გულწრფელი ნუხილი ქალთა მიმართ დამაკნინებელი დამოკიდებულების გამო. ამის დასტურია ორი გარემოება: ერთი, რომ ლევან ბერძენიშვილის საქციელის გამკიცხავთა გამოსვლებში ვერ ნახავთ ქალისა და მამაკაცის თანასწორობის იდეალის პატივისცემისადმი არათუ მოწოდებას, არამედ მინიშნებასაც კი. პირიქით, მაგალითად, უმრავლესობის დეპუტატმა ირაკლი კენჭოშვილმა განაცხადა, რომ ბერძენიშვილმა „ქართული ვაჟკაცობის ინსტიტუტი შეურაცხყო“; მეორეც ის, რომ ამ საჯარო განცხადებების არც ერთ ავტორს – გიგი წერეთელს, ალექო შალამბერიძეს, მიხეილ მაჭავარიანსა თუ ირაკლი კენჭოშვილს – მოგვიანებით არც ერთხელ არ გამოუთქვამს იმავე ტრიბუნიდან რაიმე მოსაზრება ან მოწოდება ქალებისა და მამაკაცების თანასწორობის უზრუნველსაყოფად. თავად ქალები, დაქსაქსულნი და შეურაცხყოფის ობიექტთა მიმართ სოციალური სტატუსით გაუცხოებულნი („ისინი პოლიტიკოსები არიან და თავად გაარჩიონ ეს საქმე!“) ან განსხვავებული პოლიტიკური შეხედულებების მატარებელნი („ღირსნი არიან, აბა, რა ეგონათ!“), კვლავაც დუმდნენ.

ასევე საყურადღებოა დისკუსია, რომელიც მალხაზ ხარბედიას 13 ოქტომბრის ბლოგჩანახატმა „მწარეა, მაგრამ ტკბილია“ გამოიწვია. თავისთავად ძალიან საინტერესო და სასიამოვნოდ წასაკითხი ამ ჩანახატის გაცნობის შემდეგ დამრჩა შთაბეჭდილება, რომ ავტორმა უნებლიეთ გამოააშკარავე მიკერძოებული და დისკრიმინაციული დამოკიდებულება ქალთა სქესის მიმართ. ჩანახატი იწყება მტკიცებით, რომ თითქმის ყველა მწერალი ეტანება არაყს. „თამამად ვიტყვი, – ამბობს მალხაზი, – ლაშა ბულაძის გარდა, ჩვენი დროის ყველა მწერალი სვამს (ჩემი თაობისანი, წინამორბედები, უფროსები) და გასაკვირი არაა, რომ თავის არყიან ისტორიებს ლიტერატურულ სახდელ ქვაბებშიც უშვებენ ხოლმე“. თუმცა შემდეგ მხოლოდ მამაკაცი მწერლებისა და მათი ნაშრომების განხილვას სჯერდება. ბლოგზე განთავსებული ტექსტი ბოლომდე წავიკითხე და დავრწმუნდი, რომ არც ერთი ქალი ავტორი არ არის მოხსენიებული. დისკუსიის შედეგად გამოვლინდა ავტორის ალღე გამართლებული და ალღე გაუმართლებელი მოტივები, რამაც მას ასეთი ესეი დაანერჩა, რისი უფლებაც მას, რა თქმა უნდა, აქვს. უფრო საგულისხმო ის იყო, რომ ამ ჩანაწერზე ქალების მიერ გამოთქმულ შენიშვნებს შორის, ერთის გარდა, ყველა მხარს უჭერდა ქალ მწერალთა უგულებელყოფას, პათოსით – „რომელია, ერთი, კარგი ქალი მწერალი?!“

„ლოთ ქალებზე ხომ არ დანერს, აბა?!“, ასევე ირონიით – „დანეროს ქალებზე და ლიქიორზე“.

როგორც ზემოთ მოყვანილი მაგალითებიდან ჩანს, ქალეზისადმი დამამცირებელი დამოკიდებულების საჯაროდ გამოვლენა ხშირია და იგი არ არის დამოკიდებული ასეთი შეხედულებების ავტორთა სოციალურ-პოლიტიკურ მდგომარეობასა და განათლების დონეზე. ჩვენ შორის ყველაზე განათლებული და პროგრესულად მოაზროვნე ადამიანებიც კი იმ დისკრიმინაციული დამოკიდებულების გავლენას განიცდიან,

რომელსაც ჩვენი საზოგადოება გვიყალიბებს ქალებისა და მათი როლის მიმართ.

ეს გასაკვირი არ არის, ვინაიდან საქართველოში მცხოვრებ-თათვის ქალებისა და მამაკაცების მიმართ განსხვავებული დამოკიდებულება ყოველდღიური ცხოვრების ნაწილია. მსგავსი ფრაზები: „ჩემს მშობლებს ბიჭი უნდოდათ და მე გავჩნდი“, „სამი გოგო მყავს და ერთი შვილი“, „რაც ჩემი ძმისთვის ნება-დართული იყო, მე მეკრძალებოდა“ და „ჩემმა მშობლებმა ჩამა-ბარებინეს სამედიცინოზე, რადგანაც ეს უფრო ქალური პრო-ფესია“ – ხშირად მოგვისმენია.

საქართველოში სექსიზმის, როგორც სქესის მიხედვით ადამიანის დამცირების ფენომენის, ზოგადი ცნობიერების ხა-რისხს კარგად გამოხატავს ერთი ამბავი, რომელიც ამერიკიდან ახალდაბრუნებულ ჩემს მეგობარს შეემთხვა. ეს ამბავი ზედ-მინეწვით წაგავს ფედერიკო ფელინის ფილმის „ქალების ქალაქი“ მთავარი გმირის თავგადასავლებს ფემინისტი ქალების შეკრებაზე, თუმცა ის ნამდვილია და, ჩვენდა სამწუხაროდ, სულ რამდენიმე წლის წინ მოხდა საქართველოში. ერთხელ ის და მისი შედარებით კონსერვატიული შეხედულებების მქონე მეგობარი ფემინისტური განწყობების მქონე არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენელთა შეხვედრაზე აღმოჩნდნენ. საკონფერენციო გამოსვლის დროს ერთ-ერთმა გამომსვლელმა ხმამაღლა, დრამატულად და რიტორიკულად იკითხა: „კი, მაგრამ, არიან თუ არა დღევანდელ საქართველოში სექსისტები?“. კონ-სერვატიული წარმოდგენების მქონე მამაკაცმა, რომელიც კონფერენციას ესწრებოდა, მიიჩნია, რომ „სექსისტი“ სექსის მოყვარულს უნდა ნიშნავდეს, და დიდი სიამაყით ანია ხელი.

საქართველოში ქალების თანასწორუფლებიანობაზე საუბარი რამდენიმე, სუფრაზე საუბრის შესაფერისი, არგუმენტით მიმდინარეობს. ასეთი მსჯელობა იწყება იმის მტკიცებით, რომ საქართველოში ოდითგანვე სცემდნენ პატივს ქალებს და ეს თამარ მეფის ისტორიული ფიგურის არსებობით გამოიხატება.

თუმცა იმის აღნიშვნა ავინყდებათ ხოლმე, რომ მისი მნიშვნელობის აღსანიშნავად მას „მეფე“ და არა – „დედოფალი“ ერქვა.

შემდეგი არგუმენტი ეხება იმ მოვლენას, რომ დასავლეთ ევროპის ქვეყნებისაგან განსხვავებით საქართველოში არ არის დამკვიდრებული ტრადიცია, ქორწინების შემდეგ ქალმა აუცილებლად ქმრის გვარი მიიღოს. რაღაც ჯადოქრული ლოგიკით ეს იმას უნდა ადასტურებდეს, რომ დომინაციის ქვეშ ყოფნის პრობლემა ქალებს არასოდეს ჰქონიათ.

მესამე არგუმენტი მიუთითებს, რომ საქართველოში ქალები თავს მშვენიერად გრნობენ, მათ თავიანთი სტატუსის საკითხი არ ადარდებთ, ხოლო ვინც ამ თემაზე ხმას იღებს „სანყალი“, „გაუთხოვარი“ ან „დაუკმაყოფილებელია“.

კიდევ ერთ არგუმენტად შედარებით უფრო გაცნობიერებული თანამოსაუბრე მსწრაფლ გაიხსენებს საჯარო სფეროში წარმატებული ქალების სახელებს (ნინო ბურჯანაძე, სალომე ზურაბიშვილი, რუსუდან კერვალიშვილი...) და ამით ეცდება დაგიმტკიცოთ, რომ საჯარო სფეროში მამაკაცების თანაბრად ქალების მონაწილეობის პრობლემა ყურით მოთრეულია. თანაც ასეთ დასაბუთებას არა მხოლოდ მამაკაცებისგან, არამედ ქალებისგანაც მოისმენთ. ბევრი მათგანი მოქცეულია საქართველოში გავრცელებული სტერეოტიპების ტყვეობაში და გაუთვითცნობიერებლობის გამო უჭირთ ქალებსა და მამაკაცებს შორის უთანასწორობის დანახვა. ასეთი არგუმენტებით შეიარაღებულებს შორის საჯარო სფეროში წარმატებული ქალებიც არიან, რომლებიც საკუთარი სტატუსიდან გამომდინარე აფასებენ ქალთა მდგომარეობას ზოგადად. ასევე მსჯელობენ ხშირად თანამედროვე მაღალი კლასის კურტიზანი ქალები, რომლებმაც მამაკაცებთან უთანასწორობის პირობებში (რაც უფლებრივი თუ სოციალურ-ეკონომიკური სტატუსის დეპრივაციით გამოიხატება) სექსუალური მომსახურებით შეძლეს კომპენსირება და ამ გზით დომინირებულებთან შედარებით

უფრო მეტი მატერიალური უზრუნველყოფა და პრივილეგიები მოიპოვეს. ასეთი კურტიზანი ქალების დამოკიდებულება ფემინიზმის, როგორც „უშნო ქალების“ მოძრაობის, მიმართ არანაკლებ დამამცირებელია. ამ დამოკიდებულების გამომხატველი მაგალითების მოძებნა დღევანდელი თანამდებობის პირთა ცოლების გამონათქვამებშიც უხვად შეიძლება (აუცილებლად უნდა აღინიშნოს, რომ სააკაშვილის მეუღლე სანდრა რულოვსი ამ კატეგორიაში ნამდვილად არ ჯდება და გამონაკლისი უფროა, ვიდრე წესი). ეს დამოკიდებულება კიდევ უფრო აძლიერებს სექსიზმსა და ქალების ჩაგვრას.

ქალების ჩაგვრასთან დაკავშირებული კვლევა საქართველოში დიდი ხანია მიმდინარეობს გენდერული საკითხებით დაინტერესებულ წრეებსა და ორგანიზაციებში, თუმცა კვლევის შედეგები იშვიათად ხდება ხოლმე ფართო განხილვის საგანი. დიდი ხანია საზოგადოებაში ქალის როლზე და მის შეუსაბამო სტატუსზე საჯარო, ფართო აუდიტორიისათვის ხელმისაწვდომი, ამავე დროს კომპეტენტური და საგნობრივი მსჯელობა არ გამართულა. ამ კრიტერიუმს არ აკმაყოფილებს არც ისეთი გადაცემა, როგორიცაა „რუსთავი 2“-ის „პროფილი“, რომელიც, ქალებისათვის საინტერესო თემების ხშირი გაშუქების მიუხედავად, არასოდეს სიღრმისეულად არ ეხება ქალთა სტატუსის პრობლემებს და გამოწვევის მაგივრად ბულვარული ფორმით განამყარებს საზოგადოებაში დამკვიდრებულ მანკიერ სტერეოტიპებს. მაგალითად, გადაცემას „პროფესია – ცოლი“, „ოცნების ქალი“ ანდა „პირველი ცოლები“ არ მოჰყვება პროგრამა „პროფესია – ქმარი“ და „პირველი ქმრები“ ან კიდევ იმის აღიარება, რომ „ცოლის“ როლის გარეშეც შეიძლება იყვნენ ქალები ბედნიერნი და ისეთ საცოდავ მდგომარეობაში არ იმყოფებოდნენ, რა მდგომარეობაშიც მათ წარმოგვიდგენენ გადაცემაში „მარტოობა“. პრობლემის კომპეტენტურ ანალიზსა და დიაგნოზზე ხომ საუბარი ზედმეტია.

ის, რომ „ქალების საკითხი“ საქართველოში მარგინალურია და ორიოდ არასამთავრობო ორგანიზაციის მონოპოლიად არის მიჩნეული, რამდენიმე მიზეზით შეიძლება აიხსნას. ერთი, რომ ქალთა თანასწორუფლებიანობის საკითხი მკვეთრ წინააღმდეგობაში მოდის ქართულ ეროვნულ-რელიგიურ ტრადიციებთან და ამ ტრადიციების წინააღმდეგ აზრის გამოთქმა საზოგადოების დიდ ნაწილთან დაპირისპირებას და, შესაბამისად, სამოქალაქო გამბედაობას მოითხოვს.

მნიშვნელოვანია გავაცნობიეროთ, რომ ამჟამად ნაკლებად უნდა მოველოდეთ ამ საკითხზე საუბრის დაწყებას იმ მამაკაცებისგან, რომლებიც უმრავლესობაში არიან არაგასართობი, ინტელექტუალურ საჯარო სივრცეში და ეს სივრცე მონოპოლიზებული აქვთ. ამ ეტაპზე მამაკაცებისგან ბევრს არ უნდა მოველოდეთ, ჯერ ერთი, იმიტომ, რომ ამ სფეროში მათი ცნობიერების დონე დაბალია. ქალისადმი, როგორც არასრულფასოვანი და არათანასწორი სუბიექტისადმი, დამოკიდებულების განვითარება ჩვენთან ბიჭების ტრადიციულად აღზრდის აუცილებელი ნაწილია. ამის მიხედვით ადვილია, თუ გავიხსენებთ, მაგალითად, ისეთ გავრცელებულ და მშობლებისაგან ნახალისებულ დამაქინებელ გამოთქმებს, როგორიცაა „გოგოების მაჩალკა“ (ბიჭი, რომელიც გოგოებთან თამაშობს ან იზიარებს მათი თამაშის წესებს), „ქალაჩუნა“ (ბიჭი, რომელიც არასაკმარისად მამაკაცურად იქცევა) და ა. შ. ქალების დამცირების პრობლემა მათ საკუთარ ოჯახურ წრეში თუ გადაუტანიათ, მამის მიერ დამცირებულ დედასთან ან მეუღლის მიერ დაჩაგრულ ცოლთან მიმართებაში, თუმცა ასეთ დროს ერთი ინდივიდუალური შემთხვევის სტრუქტურულ პრობლემად გააზრება და განვრცობა არ ხდება, არ ხდება იმიტომ, რომ არ არსებობს ფაქტორები, რომლებიც ჩვენს მოქალაქეებს ასეთი აზროვნებისაკენ უბიძგებს. გარდა ამისა, ამ საკითხების საჯარო განხილვისათვის წამოწევა და მათი კონსტრუქციულად მოგვარება მამაკაცთა უმრავლესობის ინტერესებში არ

შედის. როგორც ყველა პეგელიანურ „ბატონ-მსახურის“ მოდელზე დამყარებულ უთანასწორო ურთიერთობას, ქალების დამცირებულ როლსაც ჰყავს თავისი მოსარგებლე. ჩაგვრის საშუალებით მოპოვებული მომსახურების, შრომის უთანასწორო განაწილების და პრივილეგიებული მდგომარეობის ნაყოფის მომხვეჭელნი ხომ, რეალობას რომ თვალი გაეუხსნოროთ, მამაკაცები არიან. მაგალითად, საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროში სამსახურის უფროსის თვრამეტი თანამდებობიდან მხოლოდ სამი უკავია ქალს, დანარჩენი თანამდებობების მიერ მინიჭებული პრივილეგიებით მამაკაცები ტკბებიან და სულაც არ იღვრებიან ოფლში იმაზე დარდით, რომ შეიძლება მათ ადგილზე მათზე უფრო კომპეტენტურმა ქალებმა უკეთ იმუშაონ.

გარდა ამისა, რაიმე პრობლემის მოსაგვარებლად საზოგადოებრივი მოძრაობის ჩამოყალიბებას ხანგრძლივი ჯაფა, მიზანმიმართული შრომა, საგანმანათლებლო საქმიანობა და ორგანიზება სჭირდება, რისთვისაც იმაზე ბევრად მეტი ფინანსები და დროა საჭირო, ვიდრე ამას რომელიმე საგრანტო პროექტი ითვალისწინებს. ამიტომაც ამ სფეროში არასამთავრობო ორგანიზაციათა პროექტების გავლენა მცირეა და მხოლოდ ადამიანთა ვიწრო ჯგუფზე ვრცელდება.

იმის გასარკვევად, თუ რატომ არ განიხილება საჯარო სფეროში ქალთა უთანასწორობის პრობლემა, პოსტკოლონიალიზმის ცნობილი თეორეტიკოსის, გაიატრი სპივაკის ახსნაც გამოგვადგება. თავის ესეიში „სუბალტერნი არასდროს იღებს ხმას“ („Subaltern never speaks“) ავტორი „სუბალტერნს“ იმ ადამიანებს უწოდებს, ვინც ყველაზე მეტად არიან მოშორებული სოციალურ მობილურობას ანუ სოციალური სტატუსის ამაღლების შესაძლებლობას. სპივაკის აზრით, თანამედროვე პოსტკოლონიალიზმის მეცნიერებაში იმიტომ არ ისმის ამ ყველაზე დაჩაგრული და უუფლებო ადამიანების ხმა, რომ მათ პრობლემებზე მათ მაგივრად ყოველთვის ისინი საუბრობენ, ვინც სოციალურად მობილურია და საჯარო დის-

კურსში მონაწილეობაზე ხელი მიუწვდებოდათ. მაგალითად, ეკოლოგიური კატასტროფებით შეწუხებული მექსიკური ტომების წარმომადგენლების მაგივრად ამ პრობლემაზე არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები საუბრობენ, რომლებმაც იციან ინგლისური და კავშირი აქვთ არასამთავრობო ორგანიზაციების ელიტებთან; სიღარიბეზე ევროპელი და ამერიკელი პროფესორები საუბრობენ, რომელთაც თავად არასოდეს განუცდიათ სიღარიბე და მხოლოდ ეპიზოდური კვლევითი ვიზიტების მეშვეობით იცნობენ მას. ამრიგად, იმ პრობლემათა კატეგორიები, რომლებზეც დასავლურ საზოგადოებებში ხდება მსჯელობა, შეზღუდული წრის წარმომადგენლების მიერ განისაზღვრება, რომლებსაც სუბალტერნთან შეხება არ აქვთ. სუბალტერნის ხმა კი არ ისმის, რადგანაც საჯარო სფერო მონოპოლიზებული და მისთვის დახშულია. იგივე უნდა ითქვას ქალების ჩაგვრისა და უთანასწორობის პრობლემაზე. საჯარო და მედიასივრცეში პრობლემებზე ყურადღების გამახვილება დღეს მამაკაცებს ან ქალების იმ კატეგორიებს ხელენიფებათ, რომლებიც ზემოთ ჩამოვთვალე. მათთვის ჩაგვრისა და უთანასწორობის პრობლემა ან უცნობია, ან იმდენად მწვავე არ არის, რომ დღის წესრიგში პრიორიტეტული ადგილი ეკავოს. მათი აზრი კი, ვისთვისაც ჩაგვრის და უთანასწორობის პრობლემა ყველაზე მწვავე და ყოველდღიური რამაა, ჩვენამდე ვერ აღწევს.

ქალების მიმართ დამამცირებელი დამოკიდებულების შეცვლა საქართველოში მანამდე არ მოხდება, სანამ ამის წინააღმდეგ თავად ქალები არ ამოიღებენ ხმას და საკუთარი ძალების ორგანიზებას არ შეუდგებიან. მსოფლიო ისტორია არ იცნობს ქალთა უფლებებისათვის მოძრაობას, რომელიც მამაკაცების მიერ იყოს წამოწყებული. ჯერ ერთი იმიტომ, რომ ქალების ჩაგვრისა და დამცირების პრობლემა ყველაზე მეტად თავად ქალებს ესმით, განუცდიათ და შეუძლიათ წარმოიდგინონ. მეორეც იმიტომ, რომ სოციალური მოძრაობების ისტორიაში კარგად არის შესწავლილი უფლებების წარმოშობის დინამიკა, რომელიც

მხოლოდ ორგანიზებული ჯგუფების მიერ სახელმწიფოსთან ჭიდილში იძენს ძალას.

ჩარლზ ტილის ცნობილი ნაშრომის („იძულება, კაპიტალი და ევროპული სახელმწიფოები: ქრისტეს შობიდან 990-1992 წლებში“) მიხედვით, ევროპული სახელმწიფოები კაპიტალის მფლობელებთან და მოქალაქეებთან ომში მონაწილეობის მისაღებად მოლაპარაკებების, ვაჭრობისა და კონფლიქტების შედეგად ჩამოყალიბდნენ. ტილის თეორიას მრავალი მიმდევარი გამოუჩნდა, რომლებმაც მისი მოსაზრებები განავრცეს ამერიკული სამოქალაქო უფლებათა მოძრაობის, ამერიკული სოციალური დაცვის სისტემის, ჯარისკაცთა განათლების, ქალების სოციალური სტატუსის გაუმჯობესების საკითხებთან მიმართებით. თითოეული ნაშრომის ამოსავალი წერტილია ერთი დებულება – სახელმწიფოს მიერ გარანტირებული უფლებები სახელმწიფოს მშენებლობაში შეტანილი წვლილის სანაცვლოდ მოქალაქეთა ჯგუფებს წარმოეშობათ მას შემდეგ, რაც ისინი ორგანიზებული ფორმით იწყებენ საკუთარი ინტერესებისთვის ბრძოლასა და მოლაპარაკებას. ამრიგად, ქალების უფლებების აღიარება ამერიკის შეერთებულ შტატებში დაიწყო მხოლოდ მას შემდეგ, რაც ქალებმა გააცნობიერეს საკუთარი მნიშვნელოვანი როლი სახელმწიფოს მშენებლობაში. ქალების ფაქტორს განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ომში მონაწილეობაზე შეილებისა და მეუღლეების დაყოლიებისა და ომის დროს ფრონტზე მყოფი მამაკაცების ნაცვლად შრომითი აქტივობების განხორციელების თვალსაზრისით. ამის გაცნობიერებას ქალთა მოძრაობის განვითარება მოჰყვა, რომელმაც ხანგრძლივი კამპანიების შემდეგ ქალებისათვის უფრო მეტი უფლებები მოიპოვა.

ქალების მოძრაობა ამერიკაში 1840-იან წლებში დაიწყო. 1840 წელს მონობის წინააღმდეგ ლონდონში გამართულ მსოფლიო კონგრესს ამერიკიდან წარგზავნილი ბევრი აქტივისტი ესწრებოდა, მათ შორის იყვნენ აბოლიციონისტური მოძრაობის მონაწილე მანდილოსნები – ლუკრეცია მოტი და ელიზაბეთ

ქეიდი სტრანტონი. მაგრამ ლუკრეციასა და ელიზაბეთს მრავალი ათასი მილის გადაღახვა ტყუილად მოუხდათ, ვინაიდან მათ კონგრესში მონაწილეობის მიღების უფლება არ მისცეს. კონგრესი მამაკაცებისათვის განკუთვნილი აღმოჩნდა, ქალები მოაჯირს მიღმა მოათავსეს და მხოლოდ დამკვირვებლების როლი არგუნეს. ასეთმა დამოკიდებულებამ ლუკრეცია და ელიზაბეთი ალაშფოთა. ამერიკაში დაბრუნების შემდეგ მათ 1848 წელს ნიუ-იორკის შტატის ქალაქ სენეკა ფოლსში ქალთა უფლებების კონგრესი მოიწვიეს, რომლის სამასმა მონაწილემ მხარი დაუჭირა ამერიკის დამოუკიდებლობის დეკლარაციის თარგზე შექმნილ „გრძნობების დეკლარაციას“. „გრძნობების დეკლარაცია“ ქალისა და მამაკაცის თანასწორობის იდეას გამოხატავდა, ასახელებდა იმ სფეროებს, სადაც განსაკუთრებით უთანასწორო მდგომარეობაში იმყოფებოდნენ ქალები, და ქალებისათვის მამაკაცების თანასწორი უფლებების მინიჭებას მოითხოვდა. „დეკლარაცია“ საგულისხმო იყო იმ აზრითაც, რომ მამაკაცურ-პატრიარქალური „რაციონალიზმის“ ლეგიტიმურ ალტერნატივას ამკვიდრებდა და ამბობდა, რომ გრძნობა არანაკლებ ადამიანურია, ვიდრე უემოციო აზროვნება.

„ამ მნიშვნელოვანი საქმის დაწყებისას ჩვენ აუცილებლად გველის ბევრი გაუგებრობა, ჩვენ შესახებ დეზინფორმაციის გავრცელება და ჩვენი დამცირება. მაგრამ ჩვენ გამოვიყენებთ ჩვენს ხელთ არსებულ ყველა შესაძლებლობას, რომ მივალნით მიზანს. ჩვენ ჩავრთავთ წარმომადგენლებს, დავაგზავნით საბუთებს, მივმართავთ შტატისა და ფედერალურ საკანონმდებლო ორგანოებს და ვეცდებით, რომ ქალთა უფლებების სამსახურში ჩავაყენოთ ნებისმიერი ტრიბუნა და პრესა“, – ვკითხულობთ დეკლარაციაში.

ამ დღიდან დაიწყო ამერიკული მოძრაობა ქალთა უფლებებისათვის.

ჟურნალ „თაიმის“ 2009 წლის მეთექვსმეტე ნომერში გამოქვეყნებულია „ამერიკული პროგრესის ცენტრისა“ და კალიფორნიის პირველი ლედის, მარია შრაივერის პატრონაჟით

ამერიკაში ქალების მდგომარეობის შესახებ ჩატარებული კვლევის შედეგები, რომლის სათაურია: „რიცხვები არ ტყუიან: ეს მხოლოდ მამაკაცთა სამყარო აღარ არის“. ამერიკელი ქალების მოძრაობას ქალთა უფლებებისათვის 160 წელზე მეტი დასჭირდა, რომ მიეღნია დღევანდელი მდგომარეობისათვის, როდესაც ქალები შედარებით თანასწორად არიან წარმოდგენილნი მაღალანაზღაურებად პროფესიებში (წელს პირველად მიიღო ნობელის პრემია ეკონომიკაში ამერიკელმა ქალმა), კონგრესში, უმაღლეს თანამდებობებზე. 1840 წელთან შედარებით ქალები ბევრად უფრო დიდი რაოდენობით იღებენ უმაღლეს განათლებას და ქალების დამაკნინებელი საჯარო გამოთქმები სამარცხვინოდ მიიჩნევა. საბედნიეროდ, ჩვენ ასე შორიდან არ მოგვიწევს დანყება, თუმცა ყველა ამ სფეროში ქალების თანასწორობის მხრივ პრობლემა უამრავი გვაქვს. რაც უფრო გვიან დავინწყებთ მათ გადაჭრაზე ზრუნვას, მით უფრო დიდხანს იქნება ქალი ჩაგრულ მდგომარეობაში.

ქალები, რომლებიც დამამცირებელ გარემოში არიან გაზრდილნი და ჩამოყალიბებულნი, ვერ აცნობიერებენ ამგვარი მდგომარეობის მიუღებლობასა და უკეთესი დამოკიდებულების შესაძლებლობას. გოგონები, რომლებსაც ასწავლიან, რომ ჩაგვრა და მორჩილება გადარჩენისა და ცხოვრებისეული ბედნიერების ერთადერთი საშუალებაა, ასეთი შემთხვევების წინააღმდეგ ხმას ვერ აღიმალლებენ. მით უფრო მნიშვნელოვანია, რომ ყველა ჩვენგანმა, ვისაც სხვადასხვა მიზეზის გამო თვალი განაფული გვაქვს ასეთი დამოკიდებულების შესამჩნევად და ხელი მიგვიწვდება ცნობიერების ამაღლების საშუალებებზე, ხმამაღლა ვთქვათ, რომ ჩვენს საარსებო სივრცეში ამგვარი რამ მიუღებელია. ჩვენ უნდა გავაცნობიეროთ, რომ, რაც არ უნდა ვემიჯნებოდეთ თავდასხმის ობიექტს, არ მოგვწონდეს მისი შეხედულებები და ქცევა, მის მიმართ სოლიდარობის გამოვლენა აუცილებელია, თუნდაც იმიტომ, რომ თავად არ აღმოვჩნდეთ ობიექტი კითხვისა: „გიფიქრიათ თუ არა სექსზე...?“

არავინ ეკამათება ქალებს

„კავკასიაში, – ნათქვამია ერთ ანექდოტში, – არავინ ეკამათება ქალებს იმიტომ, რომ მათ, უბრალოდ, არავინ უსმენს“. ეს ზედმინევით ასახავს საქართველოს მოსახლეობის უმრავლესობის – ქალების – მდგომარეობას.

„სოლიდარობის“ წინა, 33-ე ნომერში გამოქვეყნებულ სტატიაში „ქალთა უძრაობა“ ვწერდი საქართველოში ქალების მიმართ დამამცირებელი დამოკიდებულების – სექსიზმის – თაობაზე, რომლის აღმოფხვრის მთავარ საშუალებად ქალების მიერ საკუთარი უფლებების დასაცავად ორგანიზება მიმაჩნია. სტატიას ფართო გამოხმაურება მოჰყვა, მათ შორის მამაკაცების მხრიდან, რომლებიც ქალთა ჩაგვრის მეტ დამადასტურებელ ფაქტებს მოითხოვდნენ. ამ სტატიის მიზანია ემპირიული კვლევების მეშვეობით განვაგრძოთ ქალთა მიმართ დისკრიმინაციულ დამოკიდებულებაზე საუბარი. მნიშვნელოვანია, რომ მათ, ვინც საქართველოში ქალების დაკნინებულ მდგომარეობაზე არასოდეს დაფიქრებულა, უტყუარი ემპირიული სურათის მეშვეობით ამ საკითხზე დაფიქრებისა და მსჯელობის საშუალება მიეცეთ.

ემპირიული მეთოდოლოგიის თვალსაზრისით საინტერესოა რეზეკა ლოუენის წიგნში „ცივი ომის უნივერსიტეტის შექმნა. სტენფორდის სახეცელილება“ (Lowen R. S., *Creating the Cold War University. The Transformation of Stanford, University of California Press, Berkeley-Los Angeles, CA 1997*) მოყვანილი ახსნა იმისა, თუ რამ განაპირობა ამერიკულ აკადემიურ წრე-

ებში ემპირიული კვლევების პოპულარობა. ლოუენის აზრით, აშშ-სა და საბჭოთა კავშირს შორის ცივი ომის დროს ამერიკაში დამკვიდრებული შიდა პოლიტიკური ცენზურის გამო უნივერსიტეტებისათვის მეტად სარისკო იყო სახელმწიფო პოლიტიკის კრიტიკა. ნახევრად საომარ მდგომარეობაში მყოფ ქვეყანაში, სადაც ჯოზეფ მაკარტის ხელმძღვანელობით „ანტი-ამერიკული საქმიანობის“ კომიტეტის მიერ იდენტიფიცირებული სახელმწიფოს იდეოლოგიასთან ნებისმიერი შესაძლო კავშირი და ასოციაცია, სახელმწიფო პოლიტიკის მეცნიერულ კრიტიკას მტრულ კრიტიკად შერაცხვის საფრთხე ემუქრებოდა. ამ ვითარებაში ემპირიულ დაკვირვებაზე დაფუძნებული და მეცნიერულ გადამოწმებას დაქვემდებარებული კვლევა და მის ნიადაგზე აღმოცენებული კრიტიკა პოლიტიკურად ნეიტრალური მსჯელობის საშუალებას იძლეოდა, შესაბამისად, ამერიკულ უნივერსიტეტებში ემპირიულმა კვლევებმა ნელ-ნელა მეტი და მეტი პოპულარობა მოიპოვა.

ქალთა უთანასწორობისა და ჩაგვრის პრობლემა საქართველოში პოლიტიკურად დამუხტული ჯერჯერობით არ არის, თუმცა საზოგადოებაში გაბატონებულ შეხედულებებთან შეჯახებასა და ამის შედეგად გაჩენილ უკმაყოფილებას უკავშირდება. როგორც გაბატონებული წესისა და ჯგუფის წინააღმდეგ მიმართულ ყველა თავდაპირველ ინიციატივას, ამ თემაზე სტატისასაც შეიძლება წილად ხედეს გამძაფრებული, ad hominem თავდასხმებზე დაფუძნებული კრიტიკა მათი მხრიდან, ვინც დამკვიდრებული ჩაგვრის სისტემითა და მისი პრივილეგიებით სარგებლობს.

ამ დროს კონსტრუქციული, განვითარებისკენ მიმართული დიალოგის წარმართვის ერთადერთი საშუალება ობიექტურ ფაქტებზე დაფუძნებული მსჯელობაა. საჯარო სივრცეში (რომლის ნიმუშად მედიასაშუალებები და სახელმწიფო უწყებები ავირჩიე) ქალთა წარმომადგენლობის ფაქტობრივი ვითარების ანალიზს სწორედ ასეთი მსჯელობის დაწყებისათვის

გთავაზობთ. საჯარო სიერცეში ქალების უმნიშვნელო როლის საილუსტრაციოდ სატელევიზიო არხების მიერ მომზადებული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური გადაცემების მონაწილეებისათვის თვალის გადავლებაც საკმარისია. ასეთი დაკვირვების ჩატარების სურვილი მაშინ გამოჩნდა, როდესაც 2009 წლის 27 დეკემბერს საზოგადოებრივი ტელევიზიის გადაცემაში „აქცენტები“ სტუმრებად მხოლოდ მამაკაცები ვიხილე. თემაზე „ტრადიციები“ სასაუბროდ მ მამაკაცი იყო მოწვეული. როგორც ჩანს, მათი აზრით, ვინც გადაცემა დაგეგმა, ტრადიციებზე საუბრის სრული მონოპოლია მამაკაცებს ეკუთვნით და მთელ საქართველოში არ მოიძებნა ქალი, რომელსაც ამ საკითხზე მამაკაცებზე არანაკლებ კომპეტენტურად შეეძლო საუბარი. საკმარისია თვალი გადავაგლოთ თუნდაც თბილისის სახელმწიფო და ილია ჭავჭავაძის უნივერსიტეტების ფაკულტეტთა შემადგენლობებს, რათა დავრწმუნდეთ, რომ ეს ასე არ არის. მხოლოდ ამ ორ დაწესებულებაში ადვილად მოიძებნება ბევრი პროფესიონალი ქალი, რომლებიც დარბაზში მსხდომებზე უფრო საინტერესოდ შეძლებდა ამ თემის წარმოჩენას. ამრიგად, ეს გადაცემა, მისი მიზნის მიუხედავად, მარტივი, ყოველდღიური მაგალითი იყო ზუსტად იმ პატრიარქალური ქართული ტრადიციებისა, რომლებზეც დამსწრე საზოგადოებას ერთი სიტყვაც არ წამოსცდენია.

არანაკლებ თვალში საცემი იყო აუდიტორიის ერთფეროვანი შემადგენლობა ტელეკომპანია „იმედზე“ გასულ გახმაურებულ „მოდელირებულ ქრონიკაშიც“. წამყვანი მანდილოსნის გარდა, აუდიტორიაში სულ ორიოდ, ისიც „პერიფერიაზე“ მსხდომი, ქალი იმყოფებოდა. ყურადღების მიქცევისა და საუბარში ჩართვის ხელმისაწვდომობის თვალსაზრისით საუკეთესო, ცენტრალური, ადგილი კი მამაკაცთა ერთფეროვან ჯგუფს ეკავა. სანამ ქალების როლის ანალიზს შევუდგებოდეთ, უნდა გვახსოვდეს, რომ ქალთა სქესი რაოდენობრივად მამაკაცებზე მცირერიცხოვანი არ არის. 2002 წლის სახელმწიფო აღწერის მიხედვით, ქალები

საქართველოს მოსახლეობის უმრავლესობას წარმოადგენენ: ქალები უმეტესობას წარმოადგენენ მათ შორისაც, ვისაც უმაღლესი განათლება აქვს მიღებული. ის ფაქტი, რომ საქართველოში ქალები რაოდენობით უმრავლესობაში არიან და უმაღლეს განათლებამიღებულთა შორისაც ქალი მეტია, კიდევ უფრო უმართებულოს ხდის ქალებისადმი დისკრიმინაციული მოპყრობის ტრადიციას. ეს ადასტურებს, რომ საჯარო სივრცეში მამაკაცების პრევალირების გამამართლებელი არგუმენტი, თითქოსდა საქართველოში არ მოიძებნებიან საკმარისად კვალიფიციური ქალები, ყურით მოთრეულია. ზემოთ მოყვანილი სტატისტიკური მონაცემებისა და კვლევის ერთობლიობა გვაუწყებს, რომ, პირიქით, საქართველოში კვალიფიციური ქალების სიჭარბეა, მაგრამ ისინი ვერ ახერხებენ საჯარო ცხოვრებაში ამის შესაბამისად თავის დამკვიდრებას და თავიანთი შესაძლებლობების რეალიზებას.

ის, რომ ქალები საქართველოში უმრავლესობას შეადგენენ, იმასაც განაპირობებს, რომ საჯარო სფეროში ქალების შესაბამისი წარმომადგენლობის საკითხი პრინციპულად სამართლიანობის საკითხია. უმცირესობის ბატონობა მოსახლეობის უმრავლესობის თანამონაწილეობის გარეშე შეუთავსებელია მონაწილეობითი დემოკრატიის ცნებასთან. იმ ვითარებაში, როდესაც საზოგადოებრივ ცხოვრებაზე ზეგავლენის მოხდენის შესაძლებლობას მოკლებულია მოსახლეობის უმრავლესობა ქალების სახით, საუბარიც კი ზედმეტია იმაზე, რომ არსებული სახელმწიფო სისტემა ყველა მოქალაქის ნებას ითვალისწინებს და ყველას ემსახურება. უფრო თვალშისაცემი რომ იყოს მამაკაცების მონოპოლია საჯარო სივრცეზე, ორი ქართული ტელეგადაცემის სტუმრების შემადგენლობას გადავხედოთ.

გადაცემას „დილოგი დავით პაიჭაძესთან“, რომელიც კვირაში ორჯერ გადის ეთერში და „პოლიტიკური, სოციალური და კულტურული ყოფის სხვადასხვა საკითხს“ ეხება, 2010 წლის განმავლობაში სტუმრად 5 ქალი და 15 მამაკაცი ჰყავდა, ანუ

ქალ სტუმართა რაოდენობა მამაკაც სტუმართა რაოდენობაზე სამჯერ ნაკლები იყო. ამასთანავე საინტერესოა, რომ განათლების სფერო ერთადერთია, სადაც სასაუბროდ მხოლოდ ქალები იყვნენ მოწვეულნი. მხოლოდ მამაკაცების სტუმრობა კი ძალზე ხშირია: ტელევიზიის ვებგვერდზე განთავსებული 2010 წლის 10 გადაცემიდან 5-ში მხოლოდ მამაკაცები მონაწილეობდნენ.

საგულისხმოა სტუმართა სქესობრივი ნიშნით შერჩევა თემების მიხედვით:

1. 2 მამაკაცი, 1 ქალი - არჩევნები;
2. 2 ქალი - განათლება;
3. 1 მამაკაცი - განათლება;
4. 1 მამაკაცი, 1 ქალი - არჩევნები;
5. 1 მამაკაცი, 1 ქალი - რუსეთთან ურთიერთობა;
6. 2 მამაკაცი - პირველი კავკასიური არხი?
7. 2 მამაკაცი - ბინათმშენელობა;
8. 2 მამაკაცი - საგარეო პოლიტიკა;
9. 2 მამაკაცი - საგარეო პოლიტიკა;
10. 2 მამაკაცი - არჩევნები/ოპოზიცია.

ქვეყნის მასშტაბით მაუწყებელი ტელევიზიის ერთ-ერთ გადაცემაზე ასეთი ზედაპირული დაკვირვებაც კი საკმარისია იმის დასადასტურებლად, რომ ქალთა წარმოდგენის სიხშირე საჯარო სივრცეში მამაკაცების წარმოჩენის სიხშირეს ბევრად ჩამოუვარდება.

თუმცა მიმაჩნია, რომ საზოგადოებრივი ტელევიზია, როგორც საჯარო წყაროებიდან დაფინანსებული დაწესებულება, უფრო მეტად უნდა იცავდეს სქესთა შორის თანასწორუფლებიანობის პრინციპს, მაგრამ იმის დასადასტურებლად, რომ მამაკაცებისთვის უპირატესობის მინიჭება ზოგადად ჩვენი საზოგადოების პრობლემაა, ტელეკომპანია „მეესტროს“ მუშაობასაც გადავხედოთ ამ თვალსაზრისით. 2010 წელს გადაცემაში „პროფესია

- ჟურნალისტი" მიწვეულ სტუმართა სქესობრივი თანაფარდობა ადასტურებს, რომ მამაკაცების უპირატესი წარმოჩენა საქართველოში უნივერსალური მოვლენაა. 2010 წლის განმავლობაში ამ გადაცემაში 185 მამაკაცი და 55 ქალი სტუმარი ჰყავდათ მიწვეული, ანუ ქალ სტუმართა რაოდენობა მამაკაცთა რაოდენობაზე სამჯერ, და კიდევ უფრო მეტად, ნაკლები იყო.

საინტერესოა, რომ ქალი და მამაკაცი სტუმრების თანაფარდობა ორივე ტელევიზიაში მსგავსია: მამაკაცი სტუმრების რაოდენობა ორივეგან დაახლოებით 4-ჯერ უფრო მეტია, ვიდრე ქალი სტუმრებისა. ამავე დროს უნდა გავითვალისწინოთ მნიშვნელოვანი სხვაობა ამ ორ ტელევიზიას შორის მათი დაფინანსების წყაროს, სტრუქტურის, მართვის ორგანოებისა და მიზნების თვალსაზრისით. თუმცა ერთი, რაც ამ ტელევიზიებს საერთო აქვთ, ის არის, რომ ორივეს მამაკაცები ხელმძღვანელობენ. ქალების დისკრიმინაციის საკითხში ამ ორი, სხვა მხრივ ფრიად განსხვავებული, ტელევიზიის მსგავსება მხოლოდ საზოგადოებაში ფესვგადგმული და დამკვიდრებული სექსიზმით თუ შეიძლება აიხსნას. ის, რომ ორივე ტელევიზიას (ისევე, როგორც ყველა სხვა ნაციონალურ არხს) მამაკაცები მართავენ, კიდევ უფრო განამტკიცებს ამ დასკვნას.

სექსიზმზე სერიოზული მსჯელობა ალბათ შეუძლებელია სახელმწიფო სტრუქტურებში ქალების როლზე საუბრის გარეშე. გარდა იმისა, რომ ქალებისა და მამაკაცების თანასწორობის უზრუნველყოფა სახელმწიფო ორგანოებს კონსტიტუციურად ევალებათ, ორივე სქესის თანაბარი მონაწილეობა ქვეყნისათვის მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებების მიღებაში ამ გადაწყვეტილებების ოპტიმალურობისა და ლეგიტიმურობის საწინდარია.

სახელმწიფო სტრუქტურებზე თვალის უბრალო გადავლევაც კი საკმარისია იმის დასანახად, რომ საქართველოში ამ მხრივ ვითარება კიდევ უფრო მძიმეა, ვიდრე ზემოთ წარმოდგენილი ერთი კონკრეტული სფეროს მაგალითზე ჩანდა.

საქართველოს მთავრობის სრულიად მამაკაცური შემადგენლობა ადვილად შესამჩნევია. საქართველოში 19-დან 17 მინისტრი

და პრემიერ-მინისტრიც მამაკაცია. ამაზე უარესი მაჩვენებელი მხოლოდ აჰმედინეჯადის ირანულ მინისტრთა კაბინეტს აქვს, სადაც 21-ვე მინისტრი მამაკაცია.

როდესაც აღმასრულებელი ხელისუფლების უმაღლესი ორგანო ესოდენ უთანასწოროდაა დაკომპლექტებული, ქვედა რგოლებში არსებული ვითარებაც უკეთესი ვერ იქნება. მაგალითისათვის ავიღოთ საგარეო საქმეთა სამინისტრო და დავაკვირდეთ სქესთა თანაფარდობას მის ხელმძღვანელ თანამდებობებზე. „ისნის კარავთან“ თამარ მეფის ურთიერთობის ჩამოყალიბების ეპიზოდი საქართველოს ისტორიაში ქართული პარლამენტარიზმის წარმოშობისა და ხელისუფლების გადანაწილების პრინციპის კუთხით განიხილება და ისწავლება. არადა, მკითხველს ემახსოვრება, რომ „დარბაზის“ დაარსების წინაისტორია საჯარო სფეროში ქალების გაზრდილი როლის გამოც არის საყურადღებო. ყუთლუ-არსლანის მომხრეთა აჯანყების თავიდან აცილება თამარ მეფემ ორი დიდგვაროვანი ქალის – ხუაშაქი ცოქალისა და კრავაი ჯაყელის – მონაწილეობითა და დიპლომატიური უნარების გამოიყენებით მოახერხა. საინტერესოა, როგორ განაგრძობს ქალების აქტიურ მონაწილეობაზე დაფუძნებული საქმიანობის ამ ტრადიციას ჩვენი თანამედროვე დიპლომატიური სამსახური.

საგარეო საქმეთა სამინისტროზე დაკვირვება იმ თვალსაზრისითაც არის მნიშვნელოვანი, რომ ის არ მიეკუთვნება სამართალდამცავ ას გასამხედროებულ სტრუქტურათა რიცხვს, სადაც ქალები ტრადიციულად მწირად არიან წარმოდგენილნი. შესაბამისად, ჩვენი ჰიპოთეზის მიხედვით, თუ საგარეო საქმეთა სამინისტროში მაღალ სახელმწიფო თანამდებობებზე ქალების უთანასწორო წარმომადგენლობა გამოვლინდება, სხვა სფეროებში უარესს სურათს უნდა ველოდოთ.

ჩვენი დაკვირვების ობიექტი მხოლოდ მაღალი სახელმწიფო თანამდებობებია, ვინაიდან სავარაუდოა, რომ დაბალი, მოქალაქეთა მომსახურებისა და საკანცელარიო ფუნქციების

მქონე, თანამდებობები სწორედაც რომ ქალებით იქნება დაკომპლექტებული. ირანისაგან განსხვავებით, სადაც აკრძალულია ქალთა დანიშვნა გარკვეულ სახელმწიფო პოსტებზე, საქართველოში ქალთა დისკრიმინაცია იმაში მდგომარეობს, რომ იმ თანამდებობებზე, რომელსაც მატერიალური პრივილეგიები და ძალაუფლება ახლავს, ქალებს ხელი ნაკლებად მიუწვდებათ.

საქართველოს ელჩების შესახებ. ქვემოთ მოყვანილი მონაცემები ადასტურებს ამ მოსაზრებას:

საქართველოს საელჩო ელჩი

1. ავსტრია	პაატა გაფრინდაშვილი
2. აზერბაიჯანი	ნიკოლოზ ნათბილაძე
3. აშშ, კანადა, მექსიკა	ბათუ ქუთელია
4. ბელგიის სამეფო/ლუქსემბურგი სალომე სამადაშვილი	
5. ბულგარეთი	მიხეილ უკლება
6. ბელორუსი	მითითებული არ არის
7. გერმანია	ლევან დუჩიძე
8. დანია/ნორვეგია	დავით კერესელიძე
9. დიდი ბრიტანეთი/ირლანდია/ გიორგი ბადრიძე	
10. ესპანეთი	მითითებული არ არის
11. ეგვიპტე/სირია	გოჩა ჯაფარიძე
12. ესტონეთი	რუსლან აბაშიძე
13. თურქეთი	ტარიელ ლებანიძე
14. თურქმენეთი/ავღანეთი	იოსებ ჩახვაშვილი
15. იორდანია/ერაყი/ლიბანი	ზურაბ ერისთავი
16. ირანი	გიორგი ჯანჯღავა
17. ისრაელი	ვახტანგ ჯაოშვილი
18. იაპონია	რევაზ ბეშიძე
19. კვიპროსი	ვლადიმერ კონსტანტინიდი
20. იტალია/სან-მარინო/მალტა	კონსტანტინე გაბაშვილი
21. ლიტვა	გიორგი ქერდიყოშვილი

22. ლიტვია	კონსტანტინე კორკელია
23. პოლონეთი	კონსტანტინე ქავთარაძე
24. რუმინეთი/მოლდოვა	ლევან მეტრეველი
25. რუსეთი	გივი შულაროვი
26. საბერძნეთი/ხორვატია	ირაკლი თავართქილაძე
27. საფრანგეთი/პორტუგალია	მამუკა კუდავა
28. სომხეთი	გრიგოლ ტაბატაძე
29. უზბეკეთი/ტაჯიკეთი	გიორგი კუბლაშვილი
30. უკრაინა	გრიგოლ ქათამაძე
31. ქუვეითი/საუდის არაბეთი/
/ბაჰრეინი/კატარი/ომანი/
არაბთა გაერთიანებული საემიროები	ეკატერინე მაერინგ-მიქაძე
32. ყაზახეთი/ყირგიზეთი	ზურაბ კოზმაძე
33. შვედეთი/ფინეთი	ამირან კავაძე
34. შვეიცარია	გიორგი გორგილაძე
35. ჩეხეთი	ნინო ნაკაშიძე
36. სლოვაკეთი/სლოვენია	ნიკოლოზ ნიკოლოზიშვილი
37. ჩინეთი	კარლო სიხარულიძე
38. ნიდერლანდები	მაია ფანჯიკიძე
39. ვატიკანი	ქეთევან ბაგრატიონ-მუხრანბატონი
40. უნგრეთი/სერბეთი	ზვიად ჭუმბურიძე

მაშასადამე, საზღვარგარეთის ქვეყნებში საქართველოს 40 მისიიდან საქართველოს ელჩად ქალი მხოლოდ ხუთ მისიაში მსახურობს.

ქალები, რომლებიც არა მხოლოდ საქართველოს მოსახლეობის უმრავლესობას შეადგენენ, არამედ უმაღლეს განათლებამიღებულთა შორისაც ჭარბობენ, მხოლოდ 12%-ით არიან წარმოდგენილნი საქართველოს საგარეო მისიების ხელმძღვანელ თანამდებობებზე. უფრო დამამშვიდებელ სურათს ვერც თვით სამინისტროს ხელმძღვანელი თანამდებობების გენდერული ანალიზისას ვხედავთ:

მინისტრის ხუთი მოადგილიდან მხოლოდ ერთია ქალი; დეპარტამენტებისა და სამსახურების ხელმძღვანელობა სქესთა წარმომადგენლობის მიხედვით კი ასეთია: დეპარტამენტებისა და მათთან გათანაბრებული სამსახურების ხელმძღვანელ პირთა შორის 15 მამაკაცია და 3 ქალი, ანუ ხელმძღვანელ თანამდებობებზე მამაკაცები ქალებზე 5-ჯერ უფრო მეტად არიან წარმოდგენილნი.

ეს მწირი მიმოხილვაც კი საკმარისია იმ უთანასწორობის საილუსტრაციოდ, რაც გენდერული კუთხით სუფევს საჯარო უწყებებში. როგორც კვლევა გვიჩვენებს, სახელმწიფო სფეროში, სადაც ქალების მონაწილეობა 5-ჯერ და 10-ჯერ ჩამოუვარდება მამაკაცების მონაწილეობას, ვითარება კიდევ უფრო მძიმეა, ვიდრე მედიაზე ხელმისაწვდომობის სფეროში, რომელსაც მკაცრად არ აკისრია სქესთა თანასწორუფლებიანობის უზრუნველყოფის ვალდებულება.

ვფიქრობ, იმის დასადასტურებლად, რომ საჯარო სფეროში ქალების სისტემური დისკრიმინაცია მიმდინარეობს, ეს მიმოხილვა სავსებით საკმარისია. ჩვენს საზოგადოებაში ქალები ბევრად უფრო უმნიშვნელო როლს ასრულებენ, ვიდრე მათ ქართულ სუფრაზე წარმოთქმულ სადღეგრძელოებში მიენერებათ.

ეს ეპიზოდური და სხვადასხვა სექტორის მომცველი კვლევა მარტივად ადასტურებს თავში მოყვანილი კავკასიური ანეკდოტის ჭეშმარიტებას: საქართველოში ქალებს არ ეკამათებიან. მათ უძღვნიან სადღეგრძელოებს, ლექსებს, სიმღერებს. თუმცა იმ სფეროებში, რომლებთანაც სხვადასხვა პრაგმატული სიკეთეებია დაკავშირებული, იქნება ეს მაღალი ხელფასი, თანამდებობრივი პრივილეგიები თუ საზოგადოებრივი გავლენა, ქალებს არ უსმენენ. მატერიალური სიკეთეების გადანაწილების პროცესში ქალები დუმან. ოღონდ ეს ის შემთხვევაა, როდესაც დუმილი ოქრო ნამდვილად არ არის.

ბორატი საქართველოს ბანკიდან

რა კავშირი შეიძლება იყოს თანამედროვე ამერიკული კომედიის გმირს, ყაზახ ბორატსა და „საქართველოს ბანკს“ შორის? ერთი შეხედვით, არავითარი. ბორატი საშა ბარონ კოენის მიერ შექმნილი და განსახიერებული გმირია, რომელიც განუვითარებელი ყაზახეთიდან ამერიკაში აღმოჩნდება და ამერიკული საზოგადოებით განცვიფრებას ვერ მალავს. წარმოსახვითი ყაზახეთი, რომელსაც ბორატი ამაყად წარმოადგენს, ის ადგილია, სადაც უნარშეზღუდულებს გალიებში სვამენ, ქალებს ამონებენ და საკუთარი დების პროსტიტუციით ამაყოფენ, ებრაელების გასაქრობად ჯადოებს აკეთებენ და ბოშებს საჯაროდ ხოცავენ. ამერიკაში მოხვედრილმა ბორატმა არ იცის აბაზანის მოხმარება, განსხვავება სასტუმრო ოთახსა და ლიფტს შორის, გულწრფელია საკუთარ რასიზმსა და ქალების მიერ მომხმარებლურ დამოკიდებულებაში. მოკლედ რომ ვთქვათ, ფილმის რეჟისორი და პერსონაჟის შემქმნელი მაყურებელს ართობს და აფიქრებს განვითარებული და განვითარებადი ქვეყნების კულტურათა შეუთავსებლობის უტყუარებით.

„საქართველოს ბანკი“, მეორე მხრივ, საქართველოში ერთ-ერთი წამყვანი და უმსხვილესი ბანკია, თავისი 141 ფილიალითა და უამრავი ბანკომატებით, მონესრიგებული და მოღიმარი თანამშრომლებითა და სანესდებო კაპიტალში უცხოური ინვესტიციების მნიშვნელოვანი წილით. მისი აქციებით ვაჭრობა ლონდონის ბირჟაზეც კი მიმდინარეობსო, გვეუბნებიან. ამ

ბანკს, ერთი შეხედვით, არაფერი საერთო არ უნდა ჰქონდეს სუფრასთან მოქცევისა და აბაზანის მოხმარების ელემენტარული ნესების არმცოდნე, ბოშების მოძულე, ქალების დამცინავ და მონობის მოსურვე ბორატიან. თუმცა, გაგიკვირდებათ და ერთი ზედმინეწითი მსგავსება მაინც არის:

ბორატიანც ზუსტად ისეთივე დამოკიდებულება აქვს ქალების მიმართ, როგორიც „საქართველის ბანკს“. ეს დამოკიდებულება საოცარი მსგავსებით გამოიხატება ქალების მანქანებთან შედარებაში, რასაც ბორატი მანქანების დილერთან გასაუბრებაში ავლენს და „საქართველოს ბანკი“ მის მიერ დაკვეთილ რეკლამაში. მეტაფორა ერთი და იგივეა: „საქართველოს ბანკის“ რეკლამაში მთავარი გმირი თითქოს მის დიდი ხნის პარტნიორ ქალს ემშვიდობება იმ მიზეზით, რომ სამი წლის ურთიერთობის შემდეგ ის „ისეთი აღარ არის“, და ახალი ურთიერთობა იპოვა (აქვე ჩანს მანქანასთან მდგარი გამომწვევად მოლიმარი ქალი), ვისთვისაც ის პირველი იქნება. რეკლამის ბოლოს კი მაყურებელი იგებს, რომ მთავარი გმირი ნახმარ ავტომანქანას ემშვიდობება, მანქანას აბარებს და „საქართველოს ბანკის“ ავტოსესხის მეშვეობით სულ ახალ მანქანას მალევე მოიპოვებს. საოცარია, მაგრამ ფაქტია, რომ ბორატიც ზუსტად ასეთ მეტაფორას იყენებს ავტომანქანების დილერთან საუბარში, როდესაც ახალი მანქანის ყიდვას დააპირებს. ის მოიყვანს თავისი ცოლის მაგალითს, რომელიც თანაცხოვრების შემდეგ (თანაც, ზუსტადაც რომ, ისევ სამი წელია ნახსენები) შემდეგ, მისი მეუღლე ისეთივე აღარ არის, ხმა დაუბოხდა, გაუხეშდა და დამახინჯდა. ბორატი ცდილობს მიიღოს დილერის შეპირება, რომ მისი ახალნაყიდი მანქანა ასევე მალე არ გაცვდება.

რთულია იმის დადგენა, „საქართველოს ბანკის“ ავტოსესხების რგოლის რეჟისორის შთაგონება ბორატის დილერთან საუბარი იყო თუ მის გარემოში არსებული ქალების მიმართ გამომყენებლური, ნივთისმაგვარი დამოკიდებულება. მთავარი ისაა, რომ ბორატის მიზანმიმართული თუ შემთხვევითი

მიმბაძველობა ასეთი პარალელების გავლებაში „საქართველოს ბანკისათვის“ ბევრად უფრო სავალალო და სასივცხვილოა. ერთი იმიტომ, რომ ბორატის პერსონაჟი თავისთავად იმისთვისაა მოგონილი, რომ დაგვანახოს შეუთავსებლობა ცივილიზაციას მოკლებული, პატრიარქალური, განუვითარებელი საზოგადოების წარმომადგენელსა და ამერიკულ პოსტინდუსტრიულ საზოგადოებას შორის. ამ შეუთავსებლობაში მაყურებელმა ბორატის მიამიტიობისა და გულწრფელობის დადებითი მხარეც შეიძლება აღმოაჩინოს. თუმცა, ცხადია, რომ „უნივერსალურობითა“ და „მონინავეობით“ მოამაყე ბანკისათვის ბორატთან და მის დამოკიდებულებებთან ასოცირება ნაკლებად მომგებიანია.

სამწუხაროა ისიც, რომ ბანკის მრავალსაფეხურიან მმართველობაში, სადაც მცირედ, მაგრამ მაინც არიან ქალები წარმოდგენილნი, ამ სამარცხვინო სარეკლამო რგოლთან და მასში მოყვანილ პარალელებთან ასოცირებისას უხერხულობა არავის შეექმნა და ამ რგოლმა ბანკის მხარდაჭერის დასტური მიიღო. ამით ისიც ჩანს, რომ ლონდონის ბირჟაზე აქციებით ვაჭრობიდან ბანკს, ფულის მოზიდვის ტექნიკის გარდა, ვერაფერი გაუთავისებია და როგორც ჩანს, მის ხელმძღვანელებს ევროპაში მრავალრიცხოვანი საქმიანი ვიზიტებისას, ევროპულ საზოგადოებაში ქალებსა და მამაკაცებს შორის თანასწორობის მნიშვნელობის ვერაფერი გაუგიათ.

ავტოსესხების რეკლამამ წარმოაჩინა, რომ საქართველოს ბანკის წარმოდგენა ქალებისა და მამაკაცების თანასწორობაზე ისევე შეუთავსებელია დასავლეთ ევროპული ბიზნეს ორგანიზაციების გენდერულ ნორმებთან, როგორც ბორატის ქცევა სტანდარტულ ამერიკულ სააბაზანოში. ქალების მიმართ დამამცირებელი პარალელები კარგად წამოაჩენს ბანკსა და ბორატს შორის მსგავსებას. ბანკისათვის არახელსაყრელი და სამწუხარო განსხვავება კი ისაა, რომ ბორატის ავტორს კარგად ესმის ამ პარალელების მიუღებლობა და მისი გაკეთებით მიზნად აქვს მაყურებლის შოკირება და პროვოცირება. ავტოსესხების

რგოლის ავტორსა და დამკვეთს კი ასეთი შედარებების გაკეთება საკუთარი პროდუქტისთვის ხელსაყრელი ჰგონია.

იმავე თემატიკაზე მოგვიანებით მეორე რგოლის მომზადება, რომელიც თითქოს მსგავს დამამცირებელ მდგომარეობაში მამაკაცებს აყენებს, თავის გასამართლებლად არ გამოდგება. ორივე რგოლის შედარება მარტივად აჩვენებს, რომ მთავარ ქალ გმირზე მორგებული მეორე რგოლი ქალის სანინაალმდეგო სტერეოტიპების დაძლევისთვის კი არა, მათი გაღრმავებისათვის არის შექმნილი. შეადარეთ თუნდაც, პირველ რგოლში მამაკაცის რბილი და დამშვიდებული ტონი, თანმდევი დამანყნარებელი მუსიკა და მეორე რგოლში მთავარი ქალი გმირის ისტერიული, კივილის ზღვარზე მყოფი ხმა, ხელების ნერვიული შლა და ფონად მდევი დამმუხტველი, რიტმული მუსიკა. ორივე გმირის ტექსტის შინაარსზე ხომ არაფერს ვამბობ. რეკლამის მაყურებლებს, რომლებმაც უკვე ნახეს მამაკაცი გმირი, მისი დალაგებული და ზრდილობიანი არგუმენტებითა და საუბრით, და მხოლოდ ამ შთაბეჭდილების ფონზე დაინახეს გმირი ქალი, უზრუნველყოფილი აქვთ შთაბეჭდილება – მამაკაცის გადანყვეტილება, დაშორდეს „ნახმარ“ პარტნიორს, რაციონალური, დასაბუთებული და დამარწმუნებელია, ქალის მიერ მიღებული მსგავსი არასახარბიელო გადანყვეტილება მამაკაცის მიმართ კი ემოციური, ისტერიული, დაუფიქრებელი და შესაბამისად, გაუმართლებელი.

ასეთი ხელალებითი და მართლაც რომ, დაუფიქრებელი დამოკიდებულებით სქესთა შორის თანასწორობის საკითხის მიმართ, რგოლის დამამზადებლები, დამკვეთები და მისი ეთერში გამშვებნი ერთობლივად იზიარებენ პასუხისმგებლობას ქალების დამამცირებელი სტერეოტიპების გაღვივებაში.

15 ნოემბერი, 2010

დევნილი, ვებერანი, მალაროელი და მძლოლი, ანუ სუბალტერნული სოლიდარობა?

საქართველოს უახლეს ისტორიაში ერთ-ერთი ყველაზე მასშტაბური გაფიცვის ათი ლიდერი დაიჭირეს და ქართული საჯარო სფერო დუმს ამაზე. ინტერნეტში გამოჩენილი რამდენიმე სიუჟეტისა და ადამიანის უფლებათა ცენტრის გარდა, არც არავის დაუწერია რამე და არც განცხადება გაუკეთებია.

რითი აიხსნება ეს დუმილი საქართველოში?

ბევრი, ვისაც ხელი მიუწვდება მედიაზე, საჯარო დისკუსიის ნამოწეების გზით საზოგადოებრივი აზრის ფორმირებაზე (მათ შორის, პრივილეგირებული ტელევიზიების, რადიოს მესვეურები, ჟურნალისტები, პუბლიცისტები თუ რეალობასთან მშვენივრად მორგებული სამოქალაქო ორგანიზაციები) არ მიეკუთვნება იმ წრეს, რომელსაც ადარდებს ან პირდაპირ ეხება „მარშუტკით“ მგზავრობის მოსალოდნელი გაძვირება ან კიდევ ამის საწინააღმდეგოდ გამოსულთა ბედი. ისინი საჯარო ტრანსპორტით არ სარგებლობენ და უარეს შემთხვევაში, ამრეზითაც უყურებენ მათ, ვინც საზოგადოებრივი ტრანსპორტით მგზავრობს. „მარშუტკაში“ ჩართულ „არ დაიდარდოს“ დასცინიან და მძლოლების საყვარელ მომღერლებზე წარბებს ამრეზით წევენ.

დათბილული მანქანის გარეთ მომხდარ მოვლენებზე, უკეთეს შემთხვევაში, საკუთარი მძლოლის ან ტაქსისტისგან თუ

გაიგებენ. ხოლო მათთვის, ვინც ახლოს არის დაკავშირებული ხელისუფლებასთან და მისგან პირდაპირ თუ არაპირდაპირ იღებს პრივილეგიებს, ამ თემების გაშუქება და გავრცობა პირადი ინტერესების წინააღმდეგ წასვლას ნიშნავს.

ამ ფენას, რომელიც სულ რამდენიმე ასეული ადამიანისაგან შედგება, ზურგს უმაგრებს საკუთარი მდგომარეობის შენარჩუნებით დაინტერესებული ხელისუფლება, რომელიც მოქრთამვით, დაშინებით, პრივილეგიების დარიგებით ცდილობს ჩაახშოს უგუნური ეკონომიკური პოლიტიკით და კორუფციით გამოწვეული საჯარო უკმაყოფილება.

ამ ფენისთვის საოცრად უსიამოვნოა არა მარტო „მარშუტკების“ პროტესტი, არამედ მათი არსებობაც კი. მათთვის სულერთია და არც იციან, რა ელირება საჯარო ტრანსპორტით მგზავრობა, მაგრამ აი, პროტესტებით გამოწვეული საცობები კი მათი ძვირფასი მანქანის გადაადგილებას ხელს უშლის. ბევრისათვის ეს პროტესტი საშიშიც არის.

მძღოლების პროტესტამდე იყვნენ უკმაყოფილო დევნილები, შემდეგ ვეტერანები, შემდეგ ტყიბულელი მაღაროელები. ხელისუფლებას არ გააჩნია არც უნარი და არც სურვილი მოსახლეობის უმრავლესობის ელემენტარული მოთხოვნების დაკმაყოფილებისა. ის ხან ვაუჩერების დარიგებით ცდილობს ხანძრის ჩაქრობას და ხანაც პროტესტის ორგანიზატორების დაჭერით.

ამ ჯგუფებისაგან „მარშუტკების“ მგზავრებისა და მძღოლების მიმართ სოლიდარობას არ უნდა მოველოდეთ. სოლიდარობა, ადამიანებს შორის ბედის დაკავშირებულობით, ერთნაირ პირობებში და მსგავსი საფრთხის წინააღმდეგ ბრძოლით გაღვივებული ერთიანობის გრძნობაა, რომელიც უკანასკნელი მოდელის ჯიპში გამოჭიმულ ჩინოვნიკს და მის ქურქიან საყვარელს „მარშუტკის“ მძღოლისა და მგზავრის მიმართ ვერ და არ ექნება.

მათ ამპარტავნობასა და უაზრო თავდაჯერებულობას დაუპირისპირდება მხოლოდ სუბალტერნული სოლიდარობა –

ერთიანობა და თანადგომა იმ ხალხისა, ვისთვისაც ახლოა დღე-ღამეში 10 ლარად ჯიხურში მდგომი ქალის ანდა უფულობის გამო სკოლის გარეშე დარჩენილი ბავშვის ბედი.

სუბალტერნული სოლიდარობა ტრიალებს მარტინ ნიემიოლერის ლექსის გარშემო, იმის გაცნობიერებით, რომ სადაც დევნილს გააგდებენ სახლიდან, ომის ვეტერანს გადათელავენ და მძღოლებს დაიჭერენ, იქ არც ექიმი, მასწავლებელი და ჟურნალისტი იქნება დაცული. სუბალტერნული სოლიდარობა შეიძლება გამოიხატოს ყველგან – გაფიცვაზე დგომით, საკუთარი ნაწერით ძალაუფლების გამოაშკარავებით, დაკავებული მძღოლების სასამართლოში დაცვით, მათ შესახებ ინფორმაციის გამოქვეყნებით ან თუნდაც პირნიგნაკზე „ლაიქის“ მინიშნებით.

სუბალტერნულ სოლიდარობას შეუძლია, უყუროს გადაცემას და გამოპრანჭული, ჭორიკანა ქალების მიერ გადაფარული აფეთქებული ტყიბულელი მაღაროელის და გარდაცვლილი ჯარისკაცის მშვიერი შვილები დაინახოს. სუბალტერნული სოლიდარობით გამოხატულ მხარდაჭერას შეუძლია ღირსების გრძნობა დაუბრუნოს ყველას, ვისაც ძალადობამ და სიღარიბემ ის თითქოსდა დიდი ხანია დააკარგვინა.

სოციოლოგ პიერ ბურდიეს კარგად აქვს დასაბუთებული ჩაგვრისადმი წინააღმდეგობის მოძრაობის ამოსავალი წერტილი – იერარქიის შენარჩუნება არა მხოლოდ იერარქიის სათავეში მყოფი პირების პირდაპირი ძალადობით, არამედ ჩაგრულთა აქტიური, ხშირად გაუცნობიერებელი თანამონაწილეობით ხდება. სუბალტერნულ სოლიდარობას შეუძლია ასეთი თანამონაწილეობის შემთხვევები გამოავლინოს და მათზე მითითებით იერარქიასა და სიმბოლურ ძალადობას საფუძველი გამოაცალოს.

ამრიგად, რეჟიმის პირდაპირ თუ არაპირდაპირ დამცველთათვის, სუბალტერნული სოლიდარობა საფრთხის მომცველია. ჩვენთვის კი ის ერთადერთი გამოსავალია.

6-13 მარტი, 2011

კაცი, რომელიც იცინის

გამოხმაურება გოგი გვახარიას წერილზე

დაცინვა, როგორც პოლიტიკური აქტი, გამართლებულია, თუ ის უპირისპირდება ძალაუფლების წყაროს და საფუძველს აცლის მას. მთელი ყურადღების მიმართვა მხოლოდ ძალაუფლების აქსესუარებზე, იმ მოტივით, რომ უსამართლობის წყაროსთან დაპირისპირება უშედეგოა, ძალაუფლებას მხოლოდ და მხოლოდ ამყარებს.

უსამართლობასთან ბრძოლაში იუმორის გამოყენების კარგი მაგალითები არსებობს: როდესაც ჩაპლინი დიქტატურას დასცინის „დიდ დიქტატორში“, ან ბუნუელი მომხმარებლურ საზოგადოებას „ბურჟუაზიის მოკრძალებულ ხიბლში“, ანდა ფელინი ფუნდამენტალისტ კათოლიკე მრევლს „დოლჩე ვიტაში“. ყველა მათგანს ძალაუფლებისთვის ნიადაგის წართმევით დაჩაგრული, ექსპლუატირებული, სანყალი ადამიანის გათავისუფლება ამოძრავებთ. იმავე ალმოდოვარის თუ ტარანტინოს მწარე ირონია თანამედროვე კონსუმერული სამყაროს თუ პოსტმოდერნული უალტერნატივო დისკურსის მიმართ ნამდვილად ღირებულია. ეს ირონია დასცინის უსამართლობის სათავეს და ფარსს, რომელიც ამ უსამართლობას ნილბავს.

ასეთი დამოკიდებულება უფრო გამბედავია, მათთან შედარებით, ვინც „კუხნაში“ გამოკეტილი, ჩაგვრის სათავესთან დაპირისპირებას ვერ ბედავს და მხოლოდ მის საცეცებს აქილიკებს. სატელევიზიო გადაცემებს ჩამოუვლის, ხან ვის სტუმარს დასცინებს და ხან ვის წამყვანს, მაშინ როდესაც არასოდეს დაუპირისპირდება ამ სატელევიზიო ტვინის რეცხვის არსსა და არქიტექტორებს. მით უმეტეს, არ დაუპირისპირდება იმ გადაცემებსა და არხებს, რომლებიც პირდაპირ არის დაკავშირებული საკუთარი სარჩოს მოპოვებასთან.

ასეთ დამოკიდებულებას პირდაპირ ალიარებს გოგი გვახარია თავის ბოლო წერილში: „უნდა დავცინოთ არა იმდენად ამ აგრესიული უხამსობის მაყურებელს, არც იმდენად ამ შოუს შემქმნელებს, რამდენადაც, უპირველეს ყოვლისა, იმ ადამიანებს, ვინც თავად იღებს მონაწილეობას ამ სიყვითლეში“.

ამჯერად არ დავინყებ სიღრმისეულ მსჯელობას იმაზე, რომ ჩემს წერილზე ბატონ გვახარიას პასუხი სოფიზმის გაკეთილისათვის კარგ საჩვენებელ მაგალითად გამოდგება. უბრალოდ შეგახსენებთ, რომ ჩემს წერილში ვაკრიტიკებდი გაზულუქებული ელიტისტების დამცინავ დამოკიდებულებას იმ ნიშან-თვისებების მიმართ, რომლებიც მათ დაბალი, მშრომელი კლასის მახასიათებლებად მიაჩნიათ.

რა თქმა უნდა, შესაძლებელია დასცინო სანაპიროზე სახინკლეს, როდესაც შენ მხოლოდ კანის კაფეებში მიირთმევ ლატეს, ანდა გაამასხარაო „არ დაიდარდო“, როდესაც შენ მხოლოდ გლენ გულდს უსმენ, ისიც მხოლოდ რომელიმე ევროპულ მაღაზიაში ნაყიდ პირველი გამოშვების ფირფიტებზე.

ეს ყველაფერი თუ სახელმწიფოს, ან რომელიმე მსხვილი ბიზნესის, ანდა ორგანიზაციის სპონსორობის ხარჯზე ხდება, მით უფრო ადვილია დასცინო მძღოლს, რომელიც დღეში 12 საათზე მეტს მძიმე სამუშაოზე მუშაობს, რომ შენი ლატეს ღირებულების ეკვივალენტი წაიღოს სახლში.

თუ ვინმე ამ დროს მიგითითებს, რომ საკუთარი ელიტისტური „ბუნეკურობით“ იმათვე ემსგავსები, ვისაც დასცინი – სიღარიბის ზღვარზე მყოფ მოსახლეობას ეგვიპტის დიუნებიდან რომ უყვებიან გულისნადებს, ეს არ ნიშნავს, რომ მას სახინკლეებისა და „არ დაიდარდოს“ კულტურა მოსწონს. ადამიანი, რომელიც დეზერტირების ბაზრის მომხმარებელთა კულტურას აკრიტიკებს, და თვითონ „ბიგ ბენის“ დახლებს არასოდეს გასცილებია, თავისი ზედაპირულობის გამო თვითონვე ხდება სასაცილო.

თუმცა, ბატონ გეახარიას ნერილის წაკითხვის შემდეგ, ის გამიხარდა, რომ ავტორი იმას მაინც არ გეთავაზობს, რომ დაცინოთ, მაგალითად, რომელიმე სოფელში მცხოვრებ მრავალშვილიან ოჯახს, რომელსაც თანამგზავრით „არტეს“ ყურების საშუალება არ აქვს და ამრიგად, ქართული ნაციონალური არხების პროდუქტისთვისაა განწირული.

ავტორი არც ძალაუფლების წყაროს დაცინვისაკენ მოუწოდებს. რა საჭიროა, დისკომფორტში ჩაიგდო თავი და ძალაუფლების მატარებელთა უკმაყოფილება გამოიწვიო. საკმარისია, ამოირჩიო ერთი-ორი დასაცინი ობიექტი – „ქართველობა“, გადაცემა „პროფილი“, მაგალითად, ან კიდევ რომელიმე მსგავსი თოქ შოუ, და მათზე კრიტიკით საკუთარი თავი და მსმენელი გაართო.

მთავარია, ობიექტი იმდენად ზოგადი ანდა უუფლებო იყოს, რომ დაცინვით გამოწვეულმა ანტაგონიზმმა ზიანი ვერ მოგაყენოს. ასეთი დაცინვა მხოლოდ პოზაა, ხშირად საზოგადოებრივი პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლებით და საკუთარი პრივილეგირებული მდგომარეობის შენარჩუნებით მოტივირებული.

1999 წელს მართა ნუსბაუმმა ჯუდით ბათლერს საჯარო სტატია მიუძღვნა სათაურით „პაროდის პროფესორი“. ნუსბაუმის აზრით, ბათლერის მიდგომა, რომ პატრიარქატთან მხოლოდ დაცინვითა და პაროდით დაპირისპირებას აქვს აზრი,

განამტკიცებდა მოსაზრებას, რომ პატრიარქატის წინააღმდეგ სხვა აქტიურობას აზრი არ აქვს. იმ დროს, როდესაც მრავალი მწერალი ღიად უპირისპირდებოდა პატრიარქალურ იერარქიებს, მხოლოდ განზე დგომას და პაროდისადმი მონოდებას იგი „მორალურ პასიურობას“ უწოდებდა. ასეთი მორალური დეტერმინიზმი თავისთავად განამტკიცებს უსამართლობის მარადიული ბატონობის გრძნობას და ყველანაირ წინააღმდეგობას ძირზე უარყოფს.

ამ ფონზე საინტერესოა გოგი გვახარიას მორალურად დეტერმინისტული ტონი „რა შეიძლება დაუპირისპიროთ აგრესიულ უხამსობას? ცხადია, აკრძალვით ვერ აკრძალავ. მით უმეტეს, რომ ჩვენ, „კუხნაში“ გაჭედდილებს, არც არავინ გვეკითხება“.

მამ ასე, მაინც არავინ არაფერს გვეკითხება, ამიტომ ჩვენი სამოქალაქო პასუხისმგებლობისგან ისლა დარჩა, რომ ჩაგვრის აქსესუარებზე ქილიკით შევიქცეთ თავი. ამ ფორმით მისია შესრულებულია. საზოგადოებრივი პასუხისმგებლობაც მოხსნილია და კომფორტული პოზაც შენარჩუნებული.

პოსტსაბჭოთა კონტექსტში ეს საქცხელი სტალინური დახვრეტების პერიოდში ჟურნალ „ნიანგის“ გამოცემას ჰგავს. ეს ჟურნალი 1931 წლიდან გამოდიოდა. „სამეულების“ მიერ დაგეგმილ დახვრეტებზე ხალხი რიგრიგობით მიჰყავდათ და ამ დროს ეს გამოცემა რომელიმე ქარხნის დირექტორის მიერ გამოშვებულ წუნიან პროდუქტს აქილიკებდა. ასეთი დაცინვა ძალაუფლების ინტერესში შედის: ძალლი უმზიშვნელო საკითხებზე ყეფს, ხალხს მიხი დასაციწი ობიექტებივითვე ართობს, ამ დროს კი ქარავანი მიდის.

ამას წინათ პირწიგნაკში ერთი ჯგუფი ვაი-ვიშს ტეხდა, რბილი „ლ“ კლავსო. ხალხს რბილი „ლ“ კი არ კლავს, არამედ დაუსჯელი პოლიციელის იარაღი, მოძალადე ოჯახის წევრი,

შემშლილი და ჯარისკაცის მიერ დამიზნებული ავტომატი. ზოგიერთები ამ დროს, ამ ყველაფერს მხოლოდ გვერდიდან ადევნებენ თვალს, შემდეგ სამზარეულოში დასცინიან და იმ მოტივით, რომ სხვა ყველაფრის კეთებას აზრი არ აქვს, ისევ რბილ „ლ“-ს „მომაკვდინებელ“ ხასიათზე განაგრძობენ საუბარს.

შოუ ბიზნესიც და მას კულტურის ინდუსტრია, რომელსაც ბატონი გვახარია აკრიტიკებს, მსგავს ფუნქციას ასრულებს. გართობისა და იუმორის საშუალებით ყურადღება მნიშვნელოვანი, ძირეული პრობლემებიდან მსუბუქ საკითხებზე გადააქვს. სტრუქტურული უთანასწორობისა და იერარქიების შენარჩუნებისათვის ორივე ერთნაირ და სასარგებლო როლს ასრულებს – ამ უთანასწორობისა და ჩაგვრის საფუძვლებს ოსტატურად ნილბავს.

აპრილი, 2011

ხმაალალი დუმილი

ერთი მოხუცი ნაცნობი ამბობდა, რომ ადამიანები ქუჩაში სიარულისას ვუფროხით და ვუყურებთ ხმაურიან მანქანებს, ვაკვირდებით მშენებლობებს და შინაგანად ვტუქსავთ მოჩხუბარ მყვირალა ახალგაზრდებს, მაგრამ ვერ ვამჩნევთ, თუ როგორ ჩუმად და უბრძოლველად კედებიან ქუჩაში მწკრივად ჩალაგებული ხეები.

ქართულ მედიაშიც ბევრ რამეს აქცევენ ყურადღებას. წერენ აკაკი ბობოხიძის მუშტი-კრივზე, ბიძინა ივანიშვილთან მივარდნილ მყვირალა გოგონებზე, პრეზიდენტის ტყუილებზე, დაჭერებზე, ცემაზე... მოკლედ, წერენ ყველაზე და ყველაფერზე, რასაც ხმით, განსხვავებულობით და ძალით ყურადღების მიქცევა შეუძლია. მაგრამ იშვიათად წერენ სიჩუმეზე. იმ სიჩუმეზე, რომელიც უუფლებობისა და უსუსურობის განცდას მოაქვს, და იმ ადამიანებზე, ვინც ყვირილის, მუშტი-კრივის, კამერების ყურადღებას დაჩვეული ექსცენტრიულობის გარეშე ცდილობენ გადარჩენას. სინამდვილეში კი, ხშირად, მათი მდუმარე ყოფა ყველაზე უფრო შემზარავია.

სომალელი მეკობრეების ტყვეობაში მყოფი 15 ქართველი მეზღვაური სწორედ რომ ის თემაა, რომელიც ძალზე იშვიათად, ისიც შემთხვევით ხდება ჩვენს თვალსაწიერში. 15 ქართველი მამაკაცი, ერთ წელზე მეტია ტყვეობაშია, ისინი, საკუთარი ოჯახების გარდა, არავის ახსოვს.

ახლახან გავრცელებულ ვიდეოში ისინი თავჩაქინდრულნი, მდუმარედ სხედან, არც ყვირიან და არც რამეს იხვეწებიან, თითქოს იციან, რომ რაიმეს თხოვნას აზრი არ აქვს. როგორც ჩანს, საქართველოს სახელმწიფოს ისინი არ აინტერესებს. ხოლო სახელმწიფოს ჩარევის გარეშე მათი უფლებები, ჯერემი ბენტამის სიტყვებისა არ იყოს, „მხოლოდ ქუსლებზე შემომდგარი სისულელეა“.

მეორე მსოფლიო ომის დროს დაბოცილ ებრაელებზე არენდტი წერდა: „წერენ, რომ ადამიანის უფლებები განუყოფელია, რადგანაც მათი დაცვა არ უნდა იყოს დამოკიდებული რომელიმე ხელისუფლებაზე. თუმცა აღმოჩნდა, რომ როცა ადამიანებს ზურგს საკუთარი სახელმწიფო არ უმაგრებს და ისინი მხოლოდ ადამიანის უფლებების ცნების ამარა რჩებიან, მათ დაცვას და ხელშეუხებლობის უზრუნველყოფას ვერავენ ახერხებს“.

შეიძლებოდა ვინმეს, ხელისუფლების მიღმაც, გულთან ახლოს მიეტანა ამ 15 უბედური ადამიანის და მათი ოჯახების ამბავი, მოეხდინა საზოგადოებრივი ყურადღების მობილიზაცია, შეეწუხებინა გავლენიანი მეგობრები, ან ეცადა ამ საკითხის გადაჭრის მოთხოვნით საინფორმაციო სივრცის გარღვევა. ბოლოს და ბოლოს, სომალელი მეკობრეებისაგან ამ ადამიანების დახსნას არც ჰიროშიმას დაბომბვა უნდა სჭირდებოდეს და არც ბომბებიდან ლონდონამდე გვირაბის გაყვანა. მით უმეტეს, რომ მათთან ერთად თურქი მოქალაქეებიც არიან, რის გამოც თურქეთთანაც შეიძლებოდა მოლაპარაკებების წარმოება.

საქართველოში ბევრი აღივსებოდა თანაგრძნობით, დაინტერესდებოდა მათი ბედით და ამ ხალხის გადარჩენის სურვილით გააქტიურდებოდა. თუმცა ამისათვის აუცილებელია, ამ ადამიანების ტყვეობისა და მძიმე ყოფის ამბავმა უფრო ფართო წრეებამდე მიაღწიოს. საკუთარი ოჯახისა და ნათესაობის გარდა, სხვებიც უნდა შეწუხდნენ მათი ყოფის გაუსაძლისობით და

ერთი წამით მაინც წარმოიდგინონ საკუთარი თავი მეკობრეთა მონობაში.

ამისათვის აუცილებელი იქნება, ქართული ტელევიზიებიდან მომავალი ფუჭი კაკაფონია ერთი წამით მაინც დადუმდეს და იმ ადამიანებისათვის გამოჩნდეს სივრცე, ვინც არც ხტუნავენ, არც ვინმეს ცემენ და არც ყვირიან. ვიდეოში ნაჩვენები თხუთმეტი ქართველი თავჩაქინდრული მამაკაცი ხომ დუმს, მაგრამ წამიერად რომ დააკვირდეთ, ისინი დუმან იმ სევდიანი სიჩუმით, რომელიც ყველაზე უფრო ხმამალალია.

17-23 ნოემბერი, 2011

მშვიდობით, სტენლი!

საბჭოთა საქართველოში ძლიერი მამაკაცის იდეალის გამო-
სახატავად პოპულარული იყო ელია კაზანის ფილმში „ტრამვაი,
სახელად სურვილი“ მარლონ ბრანდოს მიერ განსახიერებული
სტენლი კოვალსკის ფიგურა. სტენლის უყვარს საკუთარი
მეუღლე, მძიმე შრომით არჩენს მას, მაგრამ თუ საჭიროა,
არც მის მიმართ ძალადობაზე ამბობს უარს. მისივე მეუღლე,
მეგობრები და ნათესავები ამ ტესტოსტერონით გაუღენთილი
სიმპათიური გმირის შიშით ძრწიან. ჩვენი მამების თაობისათვის
სათაყვანებელი ეს გმირი დღევანდელ პირობებში ანაქრონიზმია.

გადაცემის „ქალური ლოგიკა“ წინააღმდეგ მიმართული
უკმაყოფილება მხოლოდ დასაწყისია ქალების უფლებებისათვის
იმ მოძრაობისა, რომელიც წინ გველის. მნიშვნელოვანი ისაა,
რომ ეს მოძრაობა კითხვებს სვამს არა მხოლოდ ქალის როლის
გააზრებასა და გადაფასებასთან დაკავშირებით. ამ მოძრაობას
მამაკაცის ტრადიციული როლის გადაფასება ახლავს თან.

ადამიანის როლი და ფუნქცია საზოგადოებაში განუყოფელია
იმ სოციალურ-ეკონომიკური სტრუქტურიდან, სადაც ეს
ადამიანი იმყოფება. მონათმფლობელური წყობის დროს და
პოსტმოდერნულ ეპოქაში მცხოვრებ ადამიანებს ერთნაირი
ცნობიერება ვერ ექნება. ცნობიერების შეცვლა საკუთარი
ფუნქციის, სტატუსისა და უფლებების გაგების ცვილილებას
ინვესს.

ის დროება, როდესაც ფიზიკური შრომით იყო აუცილებელი
სარჩოს მოპოვება და შრომის გადანაწილება სწორედ ამის

მიხედვით ხდებოდა, დასრულებულია. „ცოდნის ეკონომიკის“ ეპოქაში მამაკაცები და ქალები საკუთარი ინტელექტუალური შრომით მოიპოვებენ სარჩოს. თბილისში, მათ შორის ჩემს მეგობრებს შორის, ბევრია ოჯახი, სადაც ორივე – მამაკაციცა და ქალიც შრომობს და სრული თანამონაწილეობით არჩენს ოჯახს. საბედნიეროდ, საქართველოშიც კი ბევრნი არიან ქალი-იურისტები, ეკონომისტები თუ ექიმები, რომლებიც საქმეს, მშობლობას და საკუთარი მეუღლეების პარტნიორობას ვირტუოზულად ართმევენ თავს.

უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ასეთი ოჯახები, რა თქმა უნდა, ჯერ მხოლოდ გარკვეულ სოციალურ ფენებშია. ეს ახალი ბურჟუაზიაა, სადაც ორივე პარტნიორს უმაღლესი განათლება და შესაბამისი სარჩოს მოპოვების უნარი აქვს. თუმცა, ეს ტენდენცია კიდევ უფრო განვითარდება, როდესაც საქართველო „მესამე მსოფლიოს“ სტატუსიდან ამოვა და ეკონომიკურად განვითარდება. ამ ვითარებაში, სახლში ნადირობიდან მოსული მოღრიალე, „ქალო ნასკები გამირეცხე“ მამაკაცის მეტაფორა წარსულს უნდა ჩაბარდეს.

ქალების უფლებებისათვის მოძრაობის მიზანია, გავიაზროთ და საზოგადოებას დავანახოთ, თუ რა ცვლილებები მოიტანა ახალმა ეკონომიკურმა წყობამ. დაიწყოს საზოგადოებრივი მსჯელობა იმ საკითხზე, თუ რამდენად სათანადოდ არის დაფასებული ქალის სტატუსი და უფლებები იმ საზოგადოებაში, რომელშიც ქალის ტვირთი ბევრად უფრო დიდია, ვიდრე რამდენიმე წლის წინ.

თუმცა, რადგანაც საზოგადოების მომავალი როგორც ქალებს, ისე მამაკაცებს გვეკუთვნის, მამაკაცის როლის გადაფასების პროცესიც ახალი, ძლიერი და დამოუკიდებელი ქალის როლის შექმნის პროცესის თანამდევია.

ვიცით კი, ამ ახალ საზოგადოებაში რა ჩანაცვლებს სტენლი კოვალსკის იდეალს? ქართული სინამდვილიდან ჯერ-ჯერობით დამაკმაყოფილებელი მაგალითები არ გვაქვს. ასეთი

ძლიერი მამაკაცის სახედ არც კონტროლის პალატის ის თავმჯდომარე გამოდგება, რომელიც თვეების განმავლობაში ყველაზე ბინძური კამპანიების ჩასატარებლად ქალი მოადგილის კალთას ეფარებოდა. არც ის მამაკაცი ჟურნალისტი, რომელიც რამდენიმე გამბედავი ქალისაგან შემგარ ჩანასახოვან მოძრაობას ნაცარქექიას მსგავსი ქილიკით მიუწვდებოდა და არც ის პოლიტიკური გუნდი, მთავრობიდან თუ ოპოზიციიდან, რომელიც საკუთარ მმართველ ორგანოს დააკომპლექტებს და შიგნით ერთი ქალის ადგილსაც ვერ დაინახავს.

საზოგადოება, რომელიც მისი დიდი ნაწილის ჩაგვრისა და გამოყენების ხარჯზე არსებობს, ვერ განვითარდება. მხოლოდ იმ საზოგადოებაში იქნებიან ადამიანები ბედნიერნი, რომელიც დამყარებულია თანამშრომლობისა და სოლიდარობის პრინციპებზე. იმ პრინციპებზე, რომელზეც ერთობლივად თანხმდებიან და საქმედ გარდაქმნიან როგორც მამაკაცები, ასევე ქალები. საზოგადოებაში, რომელიც ღირსებასა და პატივისცემაზე არის დამყარებული, ბავშვებიც ამ ღირებულებებით სუნთქავენ და იზრდებიან.

მოძრაობა იმისათვის, რომ ვიმსჯელოთ, როგორი უნდა იყოს ქალის როლი, სტატუსი და უფლებები ამ ახალ საზოგადოებაში, დანყებულია. ფიქრი და მსჯელობა იმაზე, თუ როგორი უნდა იყოს ძლიერი მამაკაცი, რომელიც ასეთი საზოგადოების ჩამოყალიბებაში ქალთან ერთად მიიღებს მონაწილეობას, თავად მამაკაცებმა უნდა გასწიონ. ეს ის საშინაო დავალება არ არის, რომელსაც კიდევ ერთხელ ვიღაც სხვა ამოხსნის.

მარტი, 2012

პრივატიზებული სიკეთე

როგორია საზოგადოება, სადაც სიკეთე პრივატიზებულია? დააკვირდი საქართველოს და დაინახავ. საჯარო სიკეთის გაქრობისა და სახელმწიფო ინსტიტუტების მხოლოდ ერთი ჯგუფის ინტერესებზე მორგების შედეგად, საქართველოში ადამიანები მხოლოდ ერთმანეთის გულმონყალებისა და ქველმოქმედების იმედზე არიან. გადით ქუჩაში, გადაშალეთ გაზეთები, ჩართეთ ტელევიზორი, მოუსმინეთ რადიოს ანდა შედით სოციალურ ქსელებში. ყველგან წააწყდებით ავადმყოფ, მშიერ, მიუსაფარ ადამიანთა ღალატს. ისინი თავიანთ მეზობლებს, ბიძაშვილებსა და თანამოქალაქეებს სთხოვენ უკანასკნელ დახმარებას. სახელმწიფო კი, რომელიც უნდა უზრუნველყოფდეს საზოგადოებრივ სიკეთეს, გამქრალია. ის შეყუჟულია ძვირადღირებულ რესტორნებში და იმალება ჯიპების ჩაბნელებული ფანჯრების უკან. არადა, არ დაგავინყდეთ, რომ ეს ჯერ კიდევ ის სახელმწიფოა, რომლის კონსტიტუციის პრემბულა საამაყოდ აცხადებს, რომ ის „სოციალურია“. პრივატიზებული სიკეთე ჩანს გაზეთში, სადაც ორშვილიანი დედა, რომელსაც სიმსივნე ჭირს, ოპერაციის გაკეთების სახსრები არ აქვს, შვილების უპატრონოდ დარჩენაზე დარდობს და დახმარებას მკითხველისაგან თხოვს. პრივატიზებულია სიკეთე ქუჩაში, მეტროს გადასასვლელში, სადაც ახალგაზრდა დედა სანთლების გაყიდვით ცდილობს სამკურნალო თანხები შეაგროვოს შვილისათვის და სადაც თავზე დამტყდარ მღვდლის რისხვას მხოლოდ ქუჩაში გამვლელი თანამოქალაქეების დახ-

მარებით უმკლავდება. არადა, ეს იმ ქვეყანაში ხდება, სადაც მანქანის არასწორად დაყენებისათვის არც ერთი პოლიციელი არ დაგზარდება დიდ ჯარიმის გამოწერას (<http://liberali.ge/blog/paata-shamugia/mghvdelo>). პრივატიზებულია სიკეთე მარი დორეულის რადიო დღიურებში. დედის, რომელიც უსახლკაროდ დარჩენის შიშით მძიმე გრაფიკით ტაქსის მძღოლად მუშაობს და რომელიც თავის ვაჟიშვილს მარტო ზრდის (<http://www.tavisupleba.org/content/article/24536125.html>).

პრივატიზებულია სიკეთე სახალხო დამცველის უკანასკნელ ანგარიშში ასახული 30 ბავშვთა სახლის მცხოვრებლებისათვის, რომელთაც სცემენ, სკამებს ურტყამენ და ამათხოვრებენ და ვისთვისაც არ არსებობს სახელმწიფო ინსტიტუტი, რომლის იმედიც შეიძლება ჰქონდეთ (<http://liberali.ge/statia/zurab-vardias-hvili/tskepl>).

სიკეთე პრივატიზებულია იმ ათობით ბავშვისათვის, რომლის მშობლები ყოველდღე სხვადასხვა ოპერაციისათვის დახმარებას ინტერნეტით ითხოვენ. დაბოლოს, სიკეთე პრივატიზებულია იმ ათასობით ოჯახისათვის, რომლებიც ყოველთვე უცხოეთში გადახვეწილი ოჯახის წევრებისაგან ელის საზრდოს.

ჩვენ განვიცდით გვერდზე მყოფი ადამიანების გაჭირვებას. გვტყივა, ვწუხვართ და ვცდილობთ რაიმე გავაკეთოთ, შევწიოთ, დავეხმაროთ ანდა უბრალოდ ამ ადამიანების შესახებ ერთმანეთს შევახსენოთ. კარგია, რომ ეს შფოთვა საზოგადოებაში არსებობს, რომ ჩვენ ერთმანეთი მაინც გვადარდებს და გვიყვარს. თუმცა, პირველ ყოვლისა, ასეთი თითოეული ამბის უკან უნდა დავინახოთ, მოვიკითხოთ, და მოვითხოვოთ ის, რაც თვალსა და ხელს შუა გაქრა. პრივატიზებულ სიკეთემდე უნდა იყოს საჯარო სიკეთე და ამ სიკეთის უზრუნველყოფი სახელმწიფო. სახელმწიფო, რომელიც განკერძოების შედეგად შექმნილ ვაკუუმამდე არსებობდა და რომელიც ხელიდან გაგვისხლტა.

მწვანე მანტოდას სტრუქტურულ ფემინიზმამდე

4 მაისს presa.ge-ზე გამოქვეყნებულ წერილში, რომლის ავტორი ეკა იაშვილი ჟურნალისტი ია ანთაძეს აკრიტიკებს, იგი შემდეგი სიტყვებით აღწერს იას: „გავიხსენოთ, ვინ არის ია ანთაძე და რა გზა გაიარა მან „მწვანე მანტიოანი“ გოგოებიდან, დუბლიონკიან ხანდაზმულ მანდილოსნობამდე“. „მწვანე მანტო“ თუ სხვა ტანსაცმელი ხშირად მეორდება ამ ჩანაწერში. ახლახან გაღვივებული ფემინისტური დებატებისათვის სექსიზმის უკეთეს მაგალითს ვერც მოიფიქრებდა ვინმე.

საჯაროდ მოღვაწე ქალის გარეგნობის კრიტიკა სექსისტური დამცირების ერთ-ერთი დამკვიდრებული ფორმაა. საზოგადოდ, მოღვაწე ქალის არგუმენტების და მსჯელობის ნაცვლად, მის გარეგნობაზე და გარეგნულ წუნზე ხაზის გასმა, იქნება ეს „მანტო“, ვარცხნილობა თუ მანიკიური, სექსისტური დამოკიდებულების მარტივი და ხშირი გამოხატულებაა. მსგავს დამოკიდებულებას არა ერთხელ შევხვედრივართ სხვა, საზოგადოებრივად აქტიური ქალების მიმართაც, რომელთა გარეგნობა, და არა საქმიანობა, ხდება ხოლმე, უპირველესად, საზოგადოებრივი ქილიკისა და განხილვის საგანი. ის, რომ ია ანთაძისადმი მიმართული სტატია ქალის დანერვილია, კიდევ ერთხელ ადასტურებს ფემინიზმის ერთ-ერთ კლასიკურ თეზას,

რომ ქალის მიმართ დამამცირებელი მოპყრობის ჩამდენი ყველანაირი სქესის ადამიანი შეიძლება იყოს. ასეთი მოპყრობა საზოგადოებაში დამკვირდებული მიდგომებისა და ქცევის ნაწილია, რომლის აღმსრულებელი ნებით და უნებლიეთ ყველა ჩვენგანი შეიძლება იყოს.

ანტონიო გრამშის ცნებას რომ დავეყრდნოთ, დღეს საქართველოში ქალის დაკნინება ის პეგემონური ნორმაა, რომლის აღსრულება თავად ჩაგრულთა თანამონაწილეობით ხდება. ია ანთაძის მიმართ ასეთი მოპყრობის ეს უახლესი მაგალითი საშუალებას იძლევა განმტკიცდეს სალომე ასათიანის უახლეს წერილში „ეს ის არ არის, რაც მე მგონია“ გამოთქმული არგუმენტები. თავის წერილში სალომე საქართველოში ქალების მიმართ დამამცირებელ მოპყრობაზე საუბრობს. მიმაჩნია, რომ სალომე მართებულად აკრიტიკებს საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის უახლეს გამოთქმას ოჯახში ქალისა და მამაკაცის როლის შესახებ. თუმცა, მიუხედავად იმისა, რომ სალომე ფემინისტური კრიტიკის პოზიციიდან საუბრობს, მისი ჩანაწერიდან ფემინიზმის მხოლოდ ერთი მიმართულების, ლიბერალური ფემინიზმის შეხედულებები ჩანს. ლიბერალური ფემინიზმის, ისევე როგორც ზოგადად ლიბერალიზმის ქვაკუთხედი „თავისუფლებაზე“, როგორც მთავარ ფასეულობაზე ორიენტირებული დისკურსია. ფემინიზმის სხვა მიმართულების, სტრუქტურული ფემინიზმის ამოსავალი კი, პირველ ყოვლისა, „შესაძლებლობაა“. შესაძლებლობის გარეშე „უფლებათა“ რიტორიკა ძირგამოცლილია. შესაძლებლობაში ვგულისხმობ ყველა იმ მატერიალურ პირობას, რომელიც დღეს საქართველოში ქალების უმეტესობისათვის არ არსებობს და რომელიც ქალებისათვის ღირსეულ არსებობს განაპირობებს: ნორმირებულ სამუშაო დღეს, დათხოვნისაგან დაცვას, დისკრიმინაციის რეალურ აკრძალვას, ხარისხიან საჯარო განათლებას, უფასო საბავშვო ბაღებს და ხელმისაწვდომ ჯანდაცვას. შესაძლებლობას უნდა უზრუნველყოფდეს რესურსების სამართლიან

გადანაწილებაზე დაფუძნებული სოციალურ-ეკონომიკური წყობა და ასეთ წყობაზე აღმოცენებული შესაბამისი საზოგადოებრივი და სახელმწიფო ინსტიტუტები. მხოლოდ შესაძლებლობებზე ყურადღების გამახვილების შემდეგ გადაიქცევა ლიბერალური ფემინისტური კრიტიკა რიტორიკიდან ქალების უფლებათა რეალური განხორციელების მცდელობად. ლიბერალი ფემინისტები, რომლებიც არა მხოლოდ ქრისტიანულ რელიგიაში, არამედ ისლამშიც ქალების ჩაგვრის საფუძველს ეძებენ, ძირითადად არ დაგიდევენ იმ ისტორიულ სოციალ-ეკონომიკურ ფაქტორებს, რომელიც ასეთ ჩაგვრას რელიგიური ინსტიტუტების მიღმა განაპირობებს. ინგლისურენოვან ფემინისტურ დისკურსში გავრცელებულია ლიბერალური ფემინიზმის უნივერსალურობის კრიტიკა. კრიტიკოსები ლიბერალურ ფემინიზმს დასავლეთ ევროპის პოსტსეკულარული საზოგადოების მოდელის მთელ მსოფლიოზე გავრცელებაში დებენ ბრალს. ლიბერალურ ფემინიზმს, რომელიც ქალების ჩაგვრაში სოციალურ-ეკონომიკურ (სტრუქტურულ ფაქტორებს) უგულებელყოფს და ხშირად ღარიბი ქალების ინტერესებს და მდგომარეობას ვერ ხედავს, ხშირად „ელიტურ“ ფემინიზმსაც უწოდებენ. მაგალითად, ამერიკის უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება „Roe v. Wade“, რომელიც ლიბერალ-ფემინისტების მიერ გამარჯვებად მიიჩნევა, გაკრიტიკებულია სტრუქტურული ფემინისტების მიერ. ეს გადაწყვეტილება აღიარებს ქალის თავისუფლებას, გაიკეთოს აბორტი, თუმცა უგულებელყოფს იმ ფაქტს, რომ სახელმწიფო დაფინანსების და შესაბამისი ფინანსური პროგრამების გარეშე, აბორტის გაკეთების სახსრების უქონლობის გამო ამ უფლების განხორციელებას, ელიტური, მდიდარი ქალების გარდა, ვერავინ შეძლებს. ლიბერალური ფემინისტური პრობლემის ანალიზი, როდესაც ის მოკლებულია ქალთა ჩაგვრის სტრუქტურული ფაქტორების განხილვას, დაახლოებით ისევე შეზღუდულია, როგორც ბოტანიკოსის მცდელობა – მხოლოდ ერთი შტოს დათ-

ვალერებით დასვას ხის დაავადების დიაგნოზი. თავის წერილში სალომე ასათიანი ყურადღებას ამახვილებს მხოლოდ ეკლესიის კრიტიკაზე, იმის გარეშე, რომ განიხილოს ის სოციალურ-ეკონომიკური საფუძვლები, რომლის შედეგადაც წარმოშობილია ეკლესია და რომელსაც ის ეყრდნობა. მისი ანალიზი, შესაბამისად, მოკლედ შეიძლება დახასიათდეს ასე: „ეკლესიის რიტორიკა განამტკიცებს ქალების მიმართ დისკრიმინაციას საქართველოში“. თუმცა ის არ სვამს უფრო ღრმა კითხვას: ძალაუფლებისა და რესურსების როგორი განაწილება უწყობს ხელს ეკლესიის ასეთ რიტორიკას და რესურსების როგორ გადანაწილებას ემსახურება იგი? სტრუქტურული ფემინისტური პოზიციებიდან საქართველოში ქალების ჩაგვრის პრობლემის ანალიზისას დავინახავთ, რომ ქალების ჩაგვრა და გარიყვა უფრო ფართო სოციალურ-ეკონომიკური პროცესების თანამდევია. დღევანდელ საქართველოში სოციალურ-ეკონომიკური წყობა აგებულია უკიდურესი სიღარიბის პირობებში გადარჩენისათვის ველურ ბრძოლაზე. ამ წყობის, ამ ძალაუფლებისა და რესურსების გადანაწილების სტრუქტურის ორგანული ნაწილია ეკლესია, როგორც საზოგადოებრივი ინსტიტუტი და როგორც მატერიალური ძალაუფლების, შემოსავლის, დასაქმებისა და ამავე დროს მორალური ძალაუფლების წყარო. ეკლესიის და მისი რომელიმე ლიდერის ცალკე, ამ კონტექსტიდან ამოგლეჯილად ანალიზი ხელს არ უწყობს პრობლემის ძირეულ შესწავლას. საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია დღეს იმ საზოგადოების ნაწილია, სადაც გამძაფრებული ბრძოლაა რესურსებისათვის, სადაც მოსახლეობის ნახევარზე მეტი სიღარიბეში იმყოფება, სადაც ყოველი მეოთხე უმუშევარია და სადაც თითო ოჯახიდან ერთი წევრი უცხოეთში იმყოფება სამუშაოდ. პაატა შამუგიას მიერ გავრცელებული ვიდეო-რგოლიც, სადაც მღვდელი სანთლების გამყიდველ ქალბატონს ედავება, რადგანაც მისი საქმიანობა საპატრიარქოსთან შეთანხმებული არ არის, კარგი მაგალითია იმისა, რომ მნი-

რი რესურსების მოპოვებისათვის ბრძოლაში ეკლესიის მეშვეობით მოპოვებული ძალაუფლება სარჩოს მოპოვების ერთ-ერთი საშუალებაა. იგივე ეხება საერო სფეროებასაც, ბიზნესს თუ სახელმწიფო სამსახურს, სადაც მატერიალურად მომგებიან პოზიციებზე ქალების უმცირესობას თუ ნახავთ. ეკა ქევანიშვილის მშვენიერ ფემინისტურ ლექსში „დროა, დავფიქრდე მეც“ კარგად არის გადმოცემული მატერიალურ ძალაუფლებაზე დამყარებული პატრიარქალური ძალაუფლება „დროა, ის იყოს მთავარი და მოიტანოს ფული/მე კი ყოველ დღე გავუნოდო სია – დღეს გვინდა პური, მაიონეზი, ზეთი, მწვანილი/და სიის ბოლოს მოკრძალებით მივანერო: /ჰიგიენური საფენი“. საზოგადოებაში, სადაც გაბატონებულია სიღარიბე, სადაც გააფთრებული და მუდმივი ბრძოლაა გადარჩენისათვის და რესურსები შეზღუდულია, ამ რესურსების მოპოვებისათვის ერთადერთი გამოსავალი საზოგადოების ნაწილის გარიყვა ან შრომითი ექსპლუატაციაა. ასეთი ბრძოლის პოლიგონად ყველა საზოგადოებრივი ინსტიტუტი იქცევა. პატრიარქალური წყობის საფუძველი არ მდგომარეობს იმაში, რომ ბუნებით მამაკაცი უარესი და ქალი უკეთესია. ნებისმიერი ინსტიტუტი, რომელიც გადარჩენისათვის ველური ბრძოლის წესების მიხედვით არსებობს, გარიყავს და ჩაგრავს იმას, რომელიც უფრო სუსტად, ნაკლებად აგრესიულად და უიარალოდ გვევლინება. საზოგადოებაში, სადაც სარჩოს მოპოვებისათვის ბრძოლაში ყველა ყველასათვის მგელია, კრავების ადგილი არ რჩება. უნდა დავფიქრდეთ, თუ როგორი წყობა აქცევს მგლებს მგლებად და კრავებს კრავებად. თუ მართლა გვსურს პრობლემის გამოსწორება, სამიზნეში რესურსების სწორედ ისეთი გადანაწილება უნდა ამოვიღოთ, რომელიც მსგავსი თამაშის წესებს ამკვიდრებს. ახლახან განვითარებული საჯარო დისკუსია ქალების უფლებებზე და მდგომარეობაზე მისასალმებელია. თუ გვემახსოვრება, რომ ყველა სოციალური მოძრაობის დასაწყისი ეკონომიკური ცვლილებებით მოტანილი ცნობიერების გათავი-

სუფლებაა, ხოლო ცნობიერების გათავისუფლება კი მხოლოდ მსჯელობას, კამათსა და დისკუსიას მოაქვს, მაშინ უნდა მივიჩნიოთ, რომ სწორ გზაზე ვდგავართ. ამ გზაზე კრიტიკა, დაცინვა და თავდასხმაც მისაღებია. სოციალური მოძრაობების სოციოლოგიას რომ თავი დავანებოთ, რომლის მიხედვითაც, სოციალური მობილიზება სწორედ ნეგატიური რეაქციის შედეგად ხდება, განდის კლასიკური სიტყვებიც საკმარისია – „ჯერ ყურადღებას არ გაქცევენ, შემდეგ დაგცინიან, მერე გიჭერენ და ამის შემდეგ იმარჯვენ“...

7 მაისი, 2012

მოთქმა ხმითა...

გავგლიჯოთ შუაზე, ვცემოთ, გავგიჟდეთ, განვცვიფრდეთ, აღვშფოოდეთ, დავგმოთ, გავიხსენოთ, ვიაზროვნოთ, ვიფიქროთ, ვიბჭოთ, ვიკამათოთ, გავაანალიზოთ, გავარკვიოთ, დავიჭიროთ, ამოვიცნოთ, დავიმახსოვროთ, გავანადგუროთ, ამოვშალოთ, ნავშალოთ, მოვიცილოთ, გამოვცვალოთ, გავუშვათ, გავაცილოთ, დავსაჯოთ, დავსაჯოთ, დავსაჯოთ...

მაგრამ მანამ ვიგლოვოთ, ვიგლოვოთ, ვიგლოვოთ. ჩვენი თავი, ვისაც ყოველ წელს ეზარებოდა სახალხო დამცველის ანგარიშების კითხვა; ვისაც ეუბნებოდნენ, რომ სისასტიკეები ხდება, ხდება ყოველდღე და ვისაც ყოველდღიური საზრუნავის გამო ეს ავიწყდებოდა; ვისაც ყოველდღე უფრო მეტი ადამიანი ჰყავდა ციხეში, მაგრამ ამაზე ფიქრი ანუხებდა ანდა მშვიდად ძილს უშლიდა; ვინც ახლა გაბრაზდა, მაგრამ დემონსტრაციაზე არ მივიდა; ვინც ჯალათებთან ერთად ცეკვას, სიმღერას და ჭამას არ ერიდებოდა; ვინც გირგვლიანის ნამდვილი მკვლელების დანახვაზე ქუჩის მეორე მხარეს არ გადადიოდა; ვინც ყველაზე ღარიბი, დაჩაგრული, უმწეო ნაწილი მიაგდო, ციხეებში გამოამწყვდია და მერე თვალს მიფარებული მიივიწყა; ვინც ცემეს, აფურთხეს, გააუპატიურეს, მერე ეს ყველაფერი ტელევიზორში აყურებინეს და მერე უბრალოდ ბოდიში მოუხადეს; ვინც გუშინ მოკლეს, მოკლული კი „ბოდიში, რა ბაკში ჩავასხას“ განყოფილებაში მოისროლეს..

ვიგლოვოთ ის ბიჭები, რომელსაც არც ხმა აქვთ, არც ენა, მაგრამ თურმე ყველაზე უფრო ხმამაღლა ყვიროდნენ, გვეძახოდნენ, ჩაგვეძახოდნენ, მაგრამ ჩვენ ყველამ ყურსასმენები გავიკეთეთ, რომ ამერიკული ჰიტებით და უაზრო ჭორაობით მათი ხავილი გადაგვეფარა. ვიგლოვოთ მათი მშობლები, დედები, მამები, ძმები და დები – დაღლილი, ჭირით დათანგული და ციხე-ციხე სიარულში მუხლგადატყავებული ადამიანები, რომლებიც მათი სისხლისა და ხორცის გადასარჩენად ხან სახალხო დამცველის და ხან იუსტიციის სამინისტროს რომელიმე ბიუროკრატის მისაღებში რიგში ჩაენერებოდნენ.

ვიგლოვოთ ის ჯალათები, რომლებსაც ჰგონიათ, რომ ცოცხლები არიან, არადა დიდი ხანია მოკედნენ. ვიგლოვოთ მათი ცოლები, რომლებიც ღამლამობით სხვისი სისხლის სუნით გაჟღენთილი სხეულების გვერდზე წვანან; რომლებიც კერას იმავე ცოცხებით გვიან, რითაც მათი ქმრები სხვებს აუპატიურებენ; რომლებიც ცრემლებით, ვედრებით, უბედურებით გაჟღენთილ პერანგებს რეცხავენ; ვიგლოვოთ მათი შვილები, რომლებიც საღამოობით ადამიანების ცემისაგან გაოფლილ მშობლის ხელებს კოცნიან; ვიგლოვოთ მათი მეზობლები, რომლებიც არც კი უწყიან, რომ მათთან სტუმრობისას ღვინოს მაგივრად სხვა ადამიანების ჭირს შეექცევიან; ვიგლოვოთ მათი მშობლები და მეგობრები, რომლებიც არა-ადამიანურობით ისე ყარან, რომ ლეშის სუნი აღარც კი აწუხებთ.

ვიგლოვოთ ჩვენი უსუსური ხელისუფლება, რომელსაც კეკლუცობით და საკუთარი თავის მოწონებით ვერც კი გაუთვითცნობიერებია, რომ ზურგზე უზარმაზარი, მომაკვდინებელი სიმსივნე გამოზრდია. ვიგლოვოთ მათში ის პატარა ბიჭები, რომელთაც ხშირად ცემდნენ, თავში ურტყამდნენ, ჯვრებით დასდევდნენ, და რომლებმაც ვერც კი გაიგეს, ისე გადაიქცნენ თავად აიხმანებად. ვიგლოვოთ ისინი, რომლებიც წუხდნენ ადამიანებზე, დარდობდნენ ღირსებასა და უფლებებზე, უსმენ-

დნენ, კითხულობდნენ და ბჭობდნენ, რადგანაც ეს ადამიანები უჩუბრად შემოგვაკვდა, ისინი გარდაიცვალნენ და მემკვიდრეებად მხოლოდ გესლიანი ურჩხულები და სისინა გველები დაგვიტოვეს.

გავგლიჯოთ შუაზე, ვცემოთ, გავგიჟდეთ, განვცვიფრდეთ, აღვშფოთდეთ, დავგმოთ, გავიხსენოთ, ვიაზროვნოთ, ვიფიქროთ, ვიბჭოთ, ვიკამათოთ, გავაანალიზოთ, გავარკვიოთ, დავიჭიროთ, ამოვიცნოთ, დავიმახსოვროთ, გავანადგუროთ, ამოვშალოთ, წავშალოთ, მოვიცილოთ, გამოვცვალოთ, გავუშვათ, გავაცილოთ, დავსაჯოთ, დავსაჯოთ, დავსაჯოთ... მაგრამ ჯერ ვიგლოვოთ.

20 სექტემბერი, 2012

პაციკა ადამიანი?!

1994 წლის შემოდგომა იყო. ერთ საღამოს სახლის კარზე ზარმა დარეკა. კარი ჩემმა პატარა დამ მალევე გააღო, სტუმრების მოსვლა უხაროდა. კართან ახალგაზრდა ბიჭი იდგა, შავებში ჩაცმული, თავზე მაშინ პოპულარულ „ნიკოლსონები“ ეხურა. მამაჩემი იკითხა. მამა სასადილო მაგიდიდან დინჯად წამოდგა, ამ ბიჭთან ერთად გარეთ გავიდა და კარი გაიხურა. რამდენიმე დღე არ დაბრუნებულა. სად არ ეძებდნენ – პოლიციის რაიონულ განყოფილებებში, სამინისტროში, უშიშროებაში. პატარა ვიყავი და არ მახსოვს, როგორი იყო, სახლში რომ მოიყვანეს. ერთი კი მახსოვს, რომ ცალი ხელი რამდენიმე თვის განმავლობაში გამუდმებით ტკიოდა. ბავშვებს გვიყვირდა. ვიღრძეო, ამბობდა. მამა ზვიად გამსახურდიას აქტიურ მხარდამჭერად ითვლებოდა. მხედრიონს ნაუყვანია კუს ტბაზე, სასტიკად უცემია და დაუგდია. ჩვენს სახლში მოსული ახალგაზრდა მხედრიონელი ბიჭი გვარად დოლიძე იყო...

ამერიკელი მეცნიერი ილენ სქერი თავის ცნობილ წიგნში „მტკივნეული სხეული“ ამტკიცებს, რომ შეუძლებელია ნამების მიერ მიყენებული ტკივილი სიტყვიერად გადმოიცეს. იმ განცდასთან შედარებით, რომელსაც ნანამები ადამიანი განიცდის, ყველანაირი სიტყვა და გამოთქმა უსუსურია.

ნამება ხომ ფიზიკური ტკივილის მიყენებით არ შემოიფარგლება. მისი დანიშნულება ნამებულის ღირსების აყრა და ამ ღირსების აყრით მისი კაცობრიობიდან გარიცხვაა.

ამიტომაცაა, რომ ადამიანის ნამება მხოლოდ მის სხეულს არ ანგრევს. ნამება ამსხვრევს იმ ძაფებსა და კავშირებს, რომელიც ნამებულს, ნამების მოწმეებს, მის მეგობრებს, ახლობებსა და საყვარელ ადამიანებს შორის არსებობდა. ადამიანები ერთ-მანეთის ცხოვრებაში ხშირად გაუთვითცნობიერებლად, მაგრამ მყარად ვარსებობთ. ამ სოციალურ ერთი ადამიანის ნამება არყევს მის გარშემო ყველას. დავცქერით მას, ფიზიკურად კვლავაც ადამიანს, მაგრამ ვგრძნობთ, რომ მას ისეთი რამ დაუშავეს, რასაც სიტყვიერად ვერავინ გადმოსცემს, მაგრამ რაც გვაფიქრებს, რომ ადამიანურობისათვის რაღაც ძალიან მნიშვნელოვანი და აუცილებელი წაართვეს. დავცქერით საკუთარ თავს, როგორც ხელს, რომელსაც თითები წაათაღეს, მაგრამ ჯერ კიდევ ჰგონია, რომ მათი ამოძრავება შეუძლია.

ამიტომაცაა, რომ გლდანის მოვლენებზე ქართული საზოგადოების რეაქცია ბუნებრივია. განცდა, რომ რაღაც საშინელი მოგვივდა; განცდა, რომ გლდანის ციხეში ჩვენ ფიზიკურად არ ვყოფილვართ, მაგრამ ჩვენ ყველას სათითაოდ საოცრად გვტკივა.

ამიტომაცაა, რომ ნამებას საერთაშორისო სამართლებრივად „ადამიანურობის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაული“ ჰქვია. ეს მორიგი სამართლებრივი სიტყვების რახარუხი არაა. მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ, როდესაც საზოგადოებამ გაიგო ფაშისტების მიერ ჩადენილი სასტიკი ქმედებების შესახებ, ჩამოყალიბდა გაგება, რომ ადამიანების ნამება ცემისა და შეურაცხყოფის ზედაპირული აქტების კრებული არაა.

როდესაც საზოგადოების ერთი ნევრი მეორეს აწამებს, მხოლოდ ჭრილობების მოშუშების საკითხი არ დგება. ნამება „ადამიანურობაზე“ თავდასხმაა. საზოგადოებას, სადაც ნამება ხდება, უფრო მნიშვნელოვან და ფატალურ კითხვაზე უწევს პასუხის გაცემა: საზოგადოებაა თუ არა საერთოდ ის ერთობა, რომლის ნევრებს შეუძლიათ ადამიანურობისათვის ასე ხაზის გადასმა.

21 სექტემბერი, 2012

დამშვიდობება წარსულთან: სიმართლის, სამართლიანობისა და შერიგების კომისია

დღეს გავრცელდა ცნობა, რომ „ქართული ოცნების“ და „ნაციონალური მოძრაობის“ წარმომადგენლები ერთმანეთს ხედებიან ხელისუფლების გადაბარების გეგმის შესამუშავებლად. იმაზე, თუ რამდენად ისტორიული იქნება საქართველოში ძალაუფლების რეალური ცვლილება დემოკრატიული საშუალებებით, აღარ დავნერ. ამაზე ისედაც ბევრი დაინერა, ჩემი აზრით, ზედმეტად საზეიმო ტონშიც კი. ამჯერად, მოკლედ მინდა გავცე პასუხი ერთ კითხვას, რომელიც საქართველოსა და მის ხელისუფლებას მალე გამონევეად ექცევა: როგორ უნდა გაუსწოროს საქართველომ თვალი წარსულს? რა წესებით უნდა მიუდგეს საქართველოს ხელისუფლება სააკაშვილის რეჟიმის მიერ ჩადენილი ბოროტებისა და სიკეთის გარჩევას?

საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა ჩამოაყალიბოს სიმართლის, სამართლიანობისა და შერიგების (სსშ) კომისია.

უკვე გაისმა მოწოდებები წარსულში ჩადენილი დანაშაულების გამოძიებისა და დამნაშავეთა დასჯასთან დაკავშირებით. მოქალაქეთა გარკვეული ჯგუფი სააკაშვილისა და მისი ძალოვანი მინისტრების დასჯას ითხოვს. მეორე ჯგუფი ითხოვს რამდენიმე კონკრეტული, მათი აზრით, უკანონოდ დასჯილი პატიმრის გათავისუფლებას. ამასობაში გაისმა შევარდნაძის ჩინოვნიკების, ასლან აბაშიძისა და ლევან მამალაძის განცხადებები ქონების

დაბრუნებასთან დაკავშირებით. ცალკეული ადამიანები ასევე მიიჩნევენ, რომ უნდა მოხდეს რეჟიმის მსხვერპლთა გამოვლენა და მათთვის ზარალის ანაზღაურება რაიმე ფორმით. ამავე დროს, იურისტები მიუთითებენ, რომ შეუძლებელია იმ მოსამართლეთა კორპუსთან მუშაობა, რომელიც მათ წინაშე მყოფ განსასჯელთა 99%-ს უპირობოდ ციხეში უშვებდა. უკმაყოფილება იმასთან დაკავშირებითაც გამოითქვა, რომ ორი პარტიის წარმომადგენელთა შეხვედრა დახურულ კარს მიღმა მიმდინარეობს. როგორი მიდგომა უნდა ჩამოაყალიბოს ახალმა ხელისუფლებამ ამ მოთხოვნების მიმართ, ისე, რომ ამ მიდგომას არ ჰქონდეს ის შერჩევითობის ელფერი, როგორც შევარდნაძის რეჟიმის მემკვიდრეობის მიმართ „ნაციონალური მოძრაობის“ მიდგომას ჰქონდა? ასევე, „ქართულმა ოცნებამ“ უნდა გაატაროს ისეთი პოლიტიკა, რომელიც იქნება არა მხოლოდ მიმართული საკუთარი ამომრჩევლის დასაკმაყოფილებლად, არამედ ჩამოაყალიბებს წყალგამყოფს მომავლის საქართველოსა და ძალადობრივი მმართველობის ისტორიას შორის. ამ სირთულეებთან გამკლავების საშუალებაა სიმართლის, სამართლიანობისა და შერიგების კომისია (სსშ), შექმნილი საზოგადოებაში მაღალი ნდობის მქონე პირებისაგან, რომელიც კვლევის ან გამოძიების შემდეგ ჩამოაყალიბებს და საქართველოს მთავრობას სასწრაფოდ შესთავაზებს წარსულთან დამოკიდებულების სიღრმისეულ პოლიტიკას. ეს კომისია, რომელსაც მისი შემადგენლობიდან გამომდინარე ექნება მაღალი ლეგიტიმურობა და საზოგადოებრივი ნდობა, საუკეთესო საშუალება იქნება, ჩამოაცილოს მომავალ პროცესებს პოლიტიკურობისა და შურისძიების ელფერი. კომისიის წევრები არ უნდა იყვნენ რომელიმე პარტიის წევრები, თუმცა ნეიტრალურობის მოთხოვნა არარეალურია. უმთავრესია, რომ მის წევრებს ახასიათებდეს სამართლიანობის განცდა და

საზოგადოებრივი პასუხისმგებლობა, რომელიც მათი პროფესიული და საზოგადოებრივი საქმიანობიდან ელინდება. გავიხსენოთ, რომ სახელგანთქმული სამხრეთ აფრიკული შერიგების კომისიის ხელმძღვანელი იყო დესმონდ ტუტუ, აპართეიდის რეჟიმის მიერ რეპრესირებული სამღვდლო პირი. კომისიამ საჯარო მოსმენების საშუალებით უნდა დაადგინოს მოვლენათა ის ჯაჭვი, რომელმაც სააკაშვილის ხელისუფლება დემოკრატიულიად არჩეული ხელისუფლებიდან ძალადობაზე დამყარებულ რეჟიმად გადაქცია. ამავე დროს, ეს კომისია, ისტორიული სამართლიანობის პრინციპიდან გამომდინარე, დაადგენს და ხელისუფლებას შესთავაზებს, წარსულში ჩადენილ ქმედებათაგან რომელი იმსახურებს კომპენსირებას. რაც მთავარია, კომისია იქნება საშუალება, რომ მოქალაქეებს გაუჩნდეს სამართლიანობის აღსრულების განცდა და შერჩევითი სამართლის პრაქტიკა საქართველოს ისტორიას ჩაბარდეს. ასეთი გამონევეა ხელისუფლების ცვლილების დროს მრავალ სხვა ქვეყანაში ყოფილა. სამხრეთ აფრიკასა და არგენტინაში, მათ შორის, წარსულში ჩადენილ დანაშაულებთან გამკლავებისათვის შეიქმნა სპეციალური ორგანოები. შედარებით ადვილია ამ ისტორიული გამოცდილების მალევე გაზიარება და კომისიის სტრუქტურის საქართველოს ისტორიული თავისებურებებისათვის მორგება. ესპანეთში, მეორე მხრივ, ფრანკოს რეჟიმის ცვლილების დროს, ასეთ პროცესს ადგილი არ ჰქონია. ამნისტია გამოცხადდა როგორც ფრანკოს რეჟიმის წევრების, ასევე მის მიერ დაპატიმრებულ მსხვერპლთა მიმართ. თუმცა, დღემდე, რამდენიმე ათეული წლის შემდეგ, ესპანურ საზოგადოებაში მიმდინარეობს კამათი იმ ათასობითადამიანთა შესახებ, რომელიც ფრანკოს მმართველობამ შეინირა და რომელთა ბედი მხოლოდ ისტორიას ჩაბარდა. ძალადობრივ წარსულთან გამკლავებისა და დამშვიდობებისათვის უფრო მეტია საჭირო, ვიდრე კონკრეტული პირების დაკავება,

ან მათ ხელშეუხებლად გამოცხადება. ერთხელ და სამუდამოდ, ქართული საზოგადოება, მისთვის სანდო ადამიანების საშუალებით, საჯაროდ და მკაფიოდ უნდა დაემშვიდობოს ამ წარსულს. ეს მხოლოდ მაშინ იქნება შესაძლებელი, როდესაც წარსულთან დამოკიდებულება პოლიტიკური მიზანშეწონილობის ნაცვლად ისტორიული სამართლიანობის პრინციპს დაეფუძნება.

8-14 ოქტომბერი, 2012

მერი, ბერი, მერი

17 მაისს თბილისის ცენტრში მომხდარ დაპირისპირებასთან დაკავშირებით პოლიტიკური პასუხისმგებლობა თბილისის მერიას ეკისრება. სწორედ ხალხის მიერ არჩეული თბილისის მუნიციპალიტეტის კანონისმიერი პასუხისმგებლობაა თბილისში მანიფესტაციების ისე დაგეგმვა და ზედამხედველობა, რომ უზრუნველყოფილი იყოს მონაწილეთა თავისუფლება. 17 მაისის ძალადობის აცილების აუცილებელი საწინდარი იყო თბილისის მერიის მიერ პოლიტიკური პასუხისმგებლობის გამოვლენა, კანონმდებლობით უზრუნველყოფილი საკუთარი დანიშნულებისთვის სერიოზულად მოკიდება და ამომრჩევლების ფიზიკური უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად დემონსტრაციების შესაბამისად გადანაწილება და მონესრიგება. ძველი ქართული გამოთქმისა არ იყოს, ერისა და ბერის მშვიდობას შესაბამისი მერიც სჭირდება.

კავკასიის კელევის რესურსცენტრის 2011 წლის კელევის მიხედვით, საქართველოში მცხოვრებთაგან 88 პროცენტისათვის ჰომოსექსუალობა მიუღებელია. 17 მაისს მართლმადიდებლური ეკლესიის რამდენიმე განცხადების გადაკითხვაც კი საკმარისია იმის დასანახად, რომ 17 მაისს რუსთაველზე ლგბტ დემონსტრაციის ჩატარება პირდაპირ ეხებოდა ეკლესიის ფუძემდებლურ ფასეულობებს და რომ ეკლესია აპირებდა საკუთარი მრევლის სრულ მობილიზებას. საქართველოს საჯარო სივრცის ზედაპირული დაკვირვებითაც შეიძლებოდა აქციასთან

დაკავშირებული დაძაბულობის განჭვრეტა. ამაში გასაკვირი არაფერია. ჰომოსექსულობასთან დაკავშირებული საკითხები ევროპის სხვა ქვეყნების პოლიტიკური ყურადღების ცენტრშიცაა. მაგალითად, უკვე მერამდენე თვეა, თუნდაც საფრანგეთში, რომელიც ნატოს წევრიც არის და ევროკავშირისაც, პოლიციისადმი წინააღმდეგობის განწევისთვის, პოლიციის მიმართ ძალადობისთვის აკავებენ ჰომოსექსუალთა ქორწინების მონაწილეებს. უნგრეთში, რომელიც ასევე არის ორივე ორგანიზაციის წევრი, ახლახან მიიღეს კონსტიტუციური ცვლილება, რომლითაც აიკრძალა ჰომოსექსუალთა ქორწინება და განმტკიცდა ქორწინების გაგება როგორც კავშირისა მამაკაცსა და ქალს შორის.

გამოხატვის თავისუფლება აბსოლუტური უფლება არაა. როგორც საქართველოს კონსტიტუციით, ასევე ევროპის ადამიანის უფლებათა კონვენციით შეიძლება გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა საზოგადოებრივი წესრიგისა და უსაფრთხოების შენარჩუნების მიზნით. თავად ევროპის სასამართლოს არა ერთხელ შეუზღუდავს გამოხატვის თავისუფლება საზოგადოების რელიგიური გრძნობების დაცვის მოტივით. 1994 წლის ოტო პრემინგერის ცნობილ საქმეში ევროპის სასამართლომ კანონიერად ცნო ავსტრიის ხელისუფლების მიერ კათოლიკური ეკლესიის შეურაცხმყოფელი ფილმის ამოღება და აკრძალვა. „სასამართლოს არ შეუძლია თვალი დახუჭოს იმ ფაქტზე, რომ კათოლიკური რელიგია ტიროლის პროვინციის აბსოლუტური უმრავლესობის რელიგიაა. ფილმის ამოღებით ავსტრიის სტრუქტურები ცდილობდნენ რეგიონში რელიგიური მშვიდობის შენარჩუნებას“. „იდენტობისა“ და მართლმადიდებლური ეკლესიის მიერ 17 მაისს დაგეგმილი დაპირისპირების განჭვრეტა დიდ გარჯას არ მოითხოვდა. ზემოთ მოყვანილ ფაქტებთან ერთად, შარშან ამავე დღეს მომხდარი დაპირისპირების გახსენებაც საკმარისია. ამ დაპირისპირების თავიდან აცილების საწინდარი თბილისის მერიის მხრიდან

პოლიტიკური პასუხისმგებლობის ხელში აღება იყო. ქალაქის თვითმმართველობის ხელშია მანიფესტაციის რეგულირების უამრავი საშუალება – მიტინგებისათვის დაშორებული ადგილმდებარეობის უზრუნველყოფა, მანიფესტაციების სხვადასხვა საათებში დანიშნვის ნებართვა, ერთსა და იმავე დღეს და ადგილას დაპირისპირებული ჯგუფებისთვის შეკრებაზე უარის თქმა. თბილისის მერიამ საკუთარ პასუხისმგებლობაზე და დანიშნულებაზე ხელი აიღო, როდესაც მიზანმიმართულად მისცა ორივე ჯგუფს დაახლოებულ მონაკვეთზე ერთსა და იმავე დროს მანიფესტაციის გამართვის საშუალება და შეტაკების პრევენციის მაგივრად შედეგების აღკვეთა შინაგან საქმეთა სამინისტროს გადააბარა.

20-26 მაისი, 2013

იანგული ისევ დაბრუნდა

„ალჟირში არავინ ამბობს – „მოდით, ნავიდეთ საცურაოდ“, არამედ ამბობენ – „მოდით, ცურვას მივეცეთ“, – წერს ალბერ კამიუ თავის ესეიში „ზაფხული ალჟირში“ (1936 წ.). ზაფხული საქართველოშიც ისეთივეა, როგორც კამიუს მიერ აღწერილ ალჟირში – გარუჯული ოქროსფერი სხეულებით, მზის ჩასვლისა და მეგობრებთან ურთიერთობის დაუღალავი ტკბობით. თუმცა საქართველოში მიჩვეულნი ვართ, რომ ყოველი ზაფხულის ღვინისათვის ზღვის ღმერთს, პოსეიდონს რამდენიმე ადამიანი უნდა შეეწიროთ. რამდენიმე დღის წინ საინფორმაციო საშუალებებმა შეგვატყობინეს ლაშა სულაკაურის ზღვაში დაკარგვის შესახებ. ასევე, აგვისტოს ბოლოს, ზღვაში ოპერატორი გიორგი ბერიძე დაიღუპა. მდინარეებში, ტბებში და ზღვაში ტრაგიკულად დაღუპულების ამბები, სახელისა და გვარის გამოცხადების გარეშე, საინფორმაციო საშუალებების ერთნუთიანი ყურადღების ღირსი თუ ხდება.

ქართული ზაფხული კამიუს ალჟირული ზაფხულივით მესამე მსოფლიოს ზაფხულია. მესამე მსოფლიოს ერთ-ერთი მახასიათებელი ხომ ადამიანის ფიზიკური უსაფრთხოების დაუცველობა და ტრაგიკული სიკვდილის ყოველდღიურობაა.

არადა, მსგავსი უბედური შემთხვევების თავიდან აცილებას არც დიდი სახსრები სჭირდება და არც დიდი ფანტაზია. ეს ადგილობრივი თვითმართველობებისა და ცენტრალური ორგანოების პოლიტიკის საკითხია. დასავლეთ ევროპის ან ჩრდილო

ამერიკის სანაპიროზე ერთხელ გავლაც საკმარისია, რომ დაინახო უსაფრთხოების ზომები ასეთი ტრაგედიების თავიდან ასაცილებლად:

1. სანაპიროების დაყოფა ოფიციალურ და არაოფიციალურ საცურაო ადგილებად.
2. ოფიციალურ სანაპიროებზე გარკვეულ საათებში მაშველების დაყენება.
3. არასანექცირებულ და საფრთხის შემცველ სანაპიროებზე ბანაობის აკრძალვა და ჯარიმების დაწესება.
4. საინფორმაციო საშუალებებით წინასწარი აქტიური საგანმანათლებლო კამპანია შესაძლო საფრთხეების შესახებ.
5. სანაპიროებზე ტრანსფარანტების დაყენება, სადაც აღწერილია საფრთხეები და მითითებულია ინფორმაცია მაშველთა სამსახურის შესახებ.
6. უბედური შემთხვევის შედეგად დაღუპულთა სტატისტიკის წარმოება, ტენდენციებისათვის თვალის დევნება და საჯარო მსჯელობა ცნობიერების ამაღლების მიზნით.
7. უამინდობის შესახებ ინფორმაციის წინასწარ მოპოვება, საზოგადოებაში გავრცელება და უსაფრთხოების ზომების გაძლიერება.

პირველ და მესამე მსოფლიოს ერთმანეთისგან ის ნაბიჯები განასხვავებს, რომლებიც ადგილობრივი თვითმმართველობისა და ცენტრალური ხელისუფლების კომპეტენციაში შედის. უსაფრთხოებაზე ზრუნვა ერთმანეთისგან განასხვავებს ორ სამყაროს – სამყაროს, სადაც მოზარდს მშვიდად უშვებ სანაპიროზე გასართობად, და სამყაროს, სადაც მეგობრების ბათუმში გაცილებისას წინასწარ გეშინია მრავალი წლის წინ ნაკითხული

ნოდარ დუმბაძის სიტყვების გახსენების: „მესამე დღეს, მდინარე კელასურის შესართავთან, ზღვამ ახალგაზრდა ბიჭის სხეული გამოორიყა... ბიჭს სახე ნაშლილი ჰქონდა. ვერავინ ვერ იცნო იგი. მხოლოდ მე, მე ვიცანი, როდესაც თავზარდაცემულმა მის გაშლილ მკერდზე ლურჯად ამოსვირინგებული Hellados წავიკითხე. უკანმოუხედავად და სულმოუთქმელად გავირბინე პლაჟი, სანაპირო, რკინიგზის ლიანდაგი, ვენეციის გზატკეცილი და შეშლილივით შევევარდი სახლში... – რა მოგივიდა, ბიჭო? – მკითხა გულამოვარდნილს შეშინებულმა დეიდაჩემმა. – დეიდა ნინა... იანგული დაბრუნდა... – ფუთხარი მე. მერე დავიჩოქე მის წინ, კალთაში თავი ჩაფუდე და მწარედ ავტირდი“.

27 სექტემბერი, 2014

ხელისუფლება და ხალხი

2001 წელს ქალაქ ვაშინგტონში მივფრინავდით ოთხი სტუდენტი გ. ჯესაპის სახელობის საერთაშორიო სამართლის შეჯიბრში მონაწილეობის მისაღებად. ყველანი თსუ-ის მეოთხე-მესამე კურსელები ვიყავით. მანამდე რამდენიმე თვე ხშირად სანთლის შუქზე და გენერატორის ხმაურის ფონზე ვემზადებოდით. რეისზე ჩვენთან ერთად იუსტიციის მინისტრი მიხეილ სააკაშვილი, დელეგაციის რამდენიმე წევრთან ერთად იყო. ეკონომკლასით მიემგზავრებოდნენ ვაშინგტონში. გაზულუქებულ საჯარო მოხელეებს მიჩვეულებმა და ცვლილებებს მოწყურებულებმა მაშინვე ვიცანით, თუმცა, ვინ იფიქრებდა, რომ დაგველაპარაკებოდა. ბჭობა და მეცადინეობა გავაგრძელეთ. ნიკარაგუას საქმეს ვიხილავდით.

მალე თვითონვე მოვიდა და გამოგველაპარაკა. არც კამერები, არც დაცვა, არც ქოლგის დამჭერი. დამუწვებულები ხმას ვერ ვიღებდით, ისე გაგვიხარდა. იმ დროს მინისტრის უბრალოდ ხალხთან მისვლა და ასე გამოლაპარაკება უფრო ფანტასტიკის სფეროდან იყო, ვიდრე რეალობიდან. ამ ყესტის სიმბოლური დატვირთვა გამოლაპარაკებაზე ბევრად მეტი იყო: ის თანასწორობას, აღიარებას, ყურადღებას ნიშნავდა. რაც მთავარია იმას, რომ ხელისუფალს საკუთარ ხალხთან შუამავლის გარეშე ლაპარაკის არ ეშინოდა. მერე ყველაფერი შეიცვალა და დაიწყო ექსკლუზიურობის ეპოქა: რესტორნების დაკეტვის, ქუჩების გადაკეტვის, ხალხის გაფრთხილების, დიდი დაცვის,

გაფილტრული, სინთეტიკური და სანიტარიზებული „სახალხო“ შეხვედრებს მოყოლილი იმედგაცრუება.

დღეს საქართველოს პრემიერ-მინისტრი გიორგი კვირიკაშვილი თსუ-ის სტუდენტებთან დაცვისა და კამერების გარეშე შესახვედრად მივიდა. მგონია, რომ სტუდენტებს ეს ძალიან გაუხარდათ. ყოველ შემთხვევაში, მე ახლაც ზუსტად ისე გამიხარდა, როგორც თავის დროზე, საქართველოს იუსტიციის მინისტრის პირისპირ დანახვა. პრემიერის ნაბიჯის სიმბოლური მნიშვნელობა უფრო დიდია, ვიდრე შეხვედრის უშუალო შედეგი. სიმბოლიზმი იგივეა. პირდაპირი დემოკრატია სწორედ ასე ხორციელდება: ხელისუფლება ხალხს პირდაპირ, შუამავლების გარეშე ელაპარაკება და მისი ლეგიტიმურობაც, საარჩევნო ციკლებს შორის, სწორედ ამ პირდაპირი კავშირის მეშვეობით მოდის. ეს ლეგიტიმურობა ხელისუფლებას იმაზე უფრო ძლიერს ხდის, ვიდრე ათასობით სპეცრაზმელი ან ჯავშანმანქანა. რა თქმა უნდა, მაყურებელს აქვს სკეპტიციზმის უფლება. უახლოეს წარსულში ნანახმა საგანგებოდ დადგმულმა და საგულდაგულოდ განმენდილმა „სახალხო“ შეხვედრებმა საზოგადოებაში ისეთი ეჭვები დააბუდა, რომლის გაფანტვას დიდი ძალისხმევა სჭირდება. ჩვენი, საზოგადოების ამოცანაა, პირდაპირი დემოკრატიის ერთეული ნაბიჯებიდან ისეთი ტრადიციის დამკვირდება, რომელიც სხვანაირი ცხოვრების წესისაა, საკენ დაბრუნების საშუალებას არ მოგვცემს.

იტალიელი მწერლის, იტალო კალვინოს მოთხრობის „მეფე უსმენს“ არსი ხელისუფალსა და ხელისუფლების ატრიბუტებს შორის ურთიერთობაა. მეფე მხოლოდ მისი ატრიბუტების მიხედვით ამოიცნობა: გვირგვინი, ტახტი, კვერთხი, აღკაზმულობა. ეს მთელი აღჭურვილობა საბოლოოდ იმდენად ზღუდავს მეფეს, რომ მას წამითაც არ შეუძლია ტახტრევანის დატოვება იმ შიშით, რომ ამ აღჭურვილობის გარეშე მის მეფობას არავინ აღიარებს. „მეფე აღინიშნება იმ ფაქტით, რომ ის ზის ტახტზე, უკეთია გვირგვინი და ხელში კვერთხი უჭირავს. ახლა, როდესაც ეს

ატრიბუტები შენია, ჯობს მათ ერთი წამითაც არ ჩამოსცილდე", წერს კალვინო. საბოლოოდ, მეფე მისი აღჭურვილობის ტყვე ხდება. სტერილურად ერთ ადგილას მოთავსებული, ის ხმების გარჩევის უნარს კარგავს. დაყრუებული, აჯანყების ხმაურსაც ვერ შეამჩნევს. სმენის უნარი მხოლოდ მაშინ უბრუნდება, როდესაც ატრიბუტიკისაგან გათავისუფლდება. „მეფე უსმენს“ ჩვენი უკანასკნელი წლების სამწუხარო ისტორიაა. პირდაპირი დემოკრატია ძალაუფლების სამწუხარო დასასრულის ნამალია. იქნებ მოვიდა დრო, ეს მოთხრობა რეალობიდან საჯარო მოხელეების სასწავლო მასალებში გადავაბარგოთ?!

17 აპრილი, 2016

13 ივნისის წლისთავი: ჩუმი რევოლუცია

13 ივნისის ტრაგედია საქართველოსა და მსოფლიო მედიის ყურადღების ქვეშ მოექცა. სტიქიის მიზეზებსა და მსხვერპლის შესახებ რეპორტაჟების გარდა, ძალიან დიდი ყურადღება მიიქცია უამრავ მოხალისეთა ქცევამ. ისმოდა მონოდებები მეტად მონაწილეობის შესახებ. ერთ მოხალისე მეორეს სწერდა: „სახლიდან წუ მელაპარაკები, გამოდი გარეთ და რამე გააკეთე“.

მოგვიანებით ამ მოვლენების აღსაწერად ლექსიკონის ძიება დაიწყო. გამოცემები წერდნენ მოხალისეების აქტიურობის შესახებ: „მოხალისეები გამოდიან, რომ დააღაგონ თბილისი“; „თბილისის წყალდიდობამ მოხალისეობის დიდი ტალღა მოიტანა“; „გმირი მოხალისეები ერთიანდებიან, რათა წყალდიდობით დაზარალებულ მოქალაქეებს დაეხმარონ“.

13 ივნისის მიმართ მოხალისეების რეაქციამ გამოავლინა, რომ საქართველოში ჩუმი რევოლუცია მიმდინარეობს. ეს ტერმინი კარგად ასახავს სახელმწიფოსა და საზოგადოების როლებისა და ურთიერთობის გადანაცვლის პროცესს, რომელიც საქართველოში 2013 წლიდან დაიწყო.

თავისთავად შეიძლება ეს ცნება ვინმეს უცნაურად მოეჩვენოს, ვინაიდან თითქოს რევოლუცია და სიჩუმე ერთმანეთს ეწინააღმდეგება. ჩვენ ვიცით და გამოცდილი გვაქვს ხმაურიანი რევოლუციები, რომლებიც მიმდინარეობდა მუშტებით, ყვირილით, ტრანსფარანტებით, შიმშილობებით, კონფრონტა-

ციებით და ბოლოს და ბოლოს, ჩაის სმით. მაგრამ როგორია რევოლუცია, რომელიც ჩუმია?

ტერმინი „ჩუმი რევოლუცია“ გამოხატავს პერიოდს კანადის ისტორიაში, როდესაც კანადის პროვინცია კვებეკში დიდი სოციალური ცვლილებები მოხდა. ეს ტერმინი ახსენა ინგლისელმა ჟურნალისტმა, რომელმაც 1960-იან წლებში კვებეკში მომხდარი სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური ცვლილებები რევოლუციას გაუტოლა, თუმცა ისინი რევოლუციისათვის დამახასიათებელი ხმაურის გარეშე განხორციელდა. 1960 წლამდე კვებეკს ჰყავდა ხელისუფლება, რომელიც გამოირჩეოდა ეკონომიკაში სახელმწიფოს ძალიან მწირი როლითა და კონსერვატიული იდეებით, დაბალი გადასახადებით, მწირი განათლებითა და მოსახლეობის, როგორც სოფლის მეურნეობის მწარმოებლისა და მომხმარებლის გაგებით. საბაზრო ეკონომიკის უხილავი ხელით ეკონომიკურ სფეროში დამკვიდრებული იყო თვითრეგულირების იდეა, როდესაც გასაჭირში მყოფი ადამიანების ბედი ძირითადად ქველმოქმედებას იყო მიმდოხილი.

1960 წელს კი ხელისუფლებაში მოვიდა ჟან ლესაჟის მთავრობა, რომლის მიერ გატარებულ რეფორმებს დაემთხვა სოციალური გარდაქმნა. ახალი ხელისუფლების დევიზი იყო *Maîtres chez nous!* ანუ როგორც ილია იტყოდა, ჩვენი თავი ჩვენადვე უნდა გვეყუდნოდესო. ხელისუფლებამ გაატარა მთელი რიგი რეფორმები, რომელთა უმეტესობა უკავშირდება კეთილდღეობის სახელმწიფოს იდეას, ანუ სახელმწიფოს გაზრდილ როლს სოციალურ და ეკონომიკურ სფეროში. მათ შორის, შეიქმნა განათლების სამინისტრო და განათლებას ჩამოაცილა კათოლიკური ეკლესიის გავლენა, შეიქმნა საყოველთაო დაზღვევის სისტემა, მოხდა ელექტროენერგიის წარმოებისა და განაწილების სისტემის ნაციონალიზაცია.

ამავე დროს კვებეკურ საზოგადოებაში, რომელიც მანამდე ძირითადად კანადის ინგლისურენოვან მოსახლეობას ექვემდებარებოდა, ჩამოყალიბდა საკუთარი კულტურის ახლე-

ბური გაგება. გაჩნდა კვებეკური იდენტობა. განათლების რეფორმამ ხელი შეუწყო და ნაახალისა ახალგაზრდების ახალი ფასეულობები, ხელი შეუწყო ქალების ემანსიპაციას. მოგვიანებით ჩუმი რევოლუცია გარდაიქმნა პარტიულ პოლიტიკაში, რომელიც რენე ლევეკის ნაციონალისტური პარტიის შექმნაში გამოიხატა.

ეს ცვლილებები თანხვედრაში იყო, რა თქმა უნდა, იმ დროის გლობალურ მოვლენებთან. 1960-იანი წლები მსოფლიოს მასშტაბით დიდი ცვლილებების ხანა იყო: მსოფლიოს სამხრეთი გააქტიურდა ანტიკოლონიური მოძრაობა – აღმოცენდა ყოფილი კოლონიური სახელმწიფოების იდეა ახალი მომავლის შესახებ. მსოფლიოს ჩრდილოეთში მიდიოდა დიდი ბრძოლა და ფიქრი მსოფლიოს ახალი წესწყობილების შესახებ და მოცული იყო მსოფლიოს ახალგაზრდების გამოსვლებით, სამოქალაქო უფლებების მოძრაობით.

კანადური ჩუმი რევოლუციის მემკვიდრეობა დღესაც აქტიურად განიხილება კანადურ პოლიტიკაში. ზოგის აზრით, რევოლუციამ დატოვა მაღალი გადასახადები, გაზრდილი ბიუროკრატიული აპარატი და დიდი შიდა ვალი. ზოგის აზრით კი, სწორედ რომ რევოლუციის შედეგად შეიქმნა კვებეკში ძლიერი პროფკავშირები, ძლიერი საშუალო კლასი, კვებეკელების გამორჩეული კულტურული იდენტობა და განსაკუთრებული როლი კვებეკის პროვინციისა კანადის ფედერალურ სტრუქტურაში. კვებეკი მსოფლიოში დღესაც ლიდერია ცხოვრების უმაღლესი დონით, საუკეთესო განათლებისა და ჯანდაცვის სისტემებითა და მრავალფეროვანი კულტურული ცხოვრებით.

უცნაური არ არის, რომ საქართველოში ჩუმი რევოლუციის სიმპტომები სწორედ 13 ივნისის კრიზისმა გამოავლინა. კრიზისს, როგორც ჩვეული წესრიგის რღვევას, ერთი ჩვევა აქვს – დანესებული წესრიგისა და მასთან ერთად დანესებული იერარქიების აღრევას უწყობს ხოლმე ხელს. კრიზისის დროს მიღებული წესრიგის რყევის პერიოდში გამოჩნდება ხოლმე

თავისუფალი სივრცე, რომლის ფარგლებში შეიძლება მოხდეს ძალების გადანაწილება და შემოქმედებითობის აღმოცენება.

13 ივნისის შედეგების მიმართ მოხალისეების ქცევა უნდა დავინახოთ როგორც სიმპტომი ქართულ საზოგადოებაში მიმდინარე ჩუმი რევოლუციისაა, რომელიც სოციალურ-პოლიტიკურ სფეროში ჩუმად, დიდი ფანფარების გარეშე მიმდინარეობს. ამ რევოლუციის აზრი, ისევე როგორც კვებეკში, სახელმწიფოსა და ადამიანის როლის გადახედვა და ახლებური გააზრებაა. ამ მოვლენების მონმენი ახლა ჩვენ ვართ. იმ სახელმწიფოდან, რომლის სოციალური სფერო შეზღუდული და მწირი იყო, დამსჯელობითი სფერო კი – დიდი, ჩვენ გადავდივართ ახალ სახელმწიფოზე, რომელიც სოციალურ სფეროში აქტიურია, თუ საყოველთაო ჯანდაცვის პროგრამასა და განათლების სფეროში განხორციელებულ რეფორმებს შევხედავთ. თუ დავაკვირდებით სასჯელალსრულებით სფეროში განხორციელებულ ამნისტიას ან სამართალდამცავ სფეროში მიმდინარე თვითშეზღუდვებს, ამას სადამსჯელო სფეროში სახელმწიფოს როლის შემცირებაც ერთვის. გამოთავისუფლებულ სივრცეში ჩანს მოქალაქეთა საკუთარი იდენტობის დადასტურების ახალი საფეხური, რომელიც გამოიხატება 13 ივნისის მოხალისეთა თვითორგანიზებაში, მოქალაქეების მიერ საცობების თვითრეგულირებებში, ქალთა და შშმ პირების უფლებების მოძრაობებში. ეს რევოლუცია ჩუმია, ვინაიდან მას გრანდიოზული და გაცხადებული რადიკალური ფორმა არ გააჩნია. ამასთანავე, ჩვენნაირი საზოგადოებისათვის, რომელიც ხმაურთან რევოლუციებსაა შეჩვეული, ეს რევოლუცია მით უფრო შეუმჩნეველია.

ამ რევოლუციას უნდა მოჰყვეს სახელმწიფოსა და მოქალაქის ურთიერთობის ხელახალი ეკვილიბრიუმის ჩამოყალიბება. ამ პროცესში, როდესაც სახელმწიფოსა და მოქალაქეებს შორის ურთიერთობის ახალი გადანაწილება ხდება, ხშირად ნავაწყდებით ხოლმე ურთიერთგამომრიცხავ მონოდებებს: გვინდა მეტი სახელმწიფო და ამავე დროს – გვინდა ნაკლები სახელ-

მწიფო. გვინდა, რომ მერიამ დაგვილაგოს სადარბაზოები; და გვინდა, რომ ჩვენ ყველამ ვისწავლოთ სადარბაზოების დალაგება; გვინდა, რომ გვასწავლონ სკოლებში სამოქალაქო თავდაცვა; და გვინდა, რომ თავი დაგვანებონ და არ გვარბენინონ სანგრებსა და ბუნკერებში; გვინდა, რომ ხარისხიანი განათლება ყველასთვის იყოს ხელმისაწვდომი, მაგრამ არ გვინდა პროგრესული გადასახადები, რომ დაფინანსდეს მასწავლებლის გაზრდილი ხელფასი; გვინდა უკეთესი საგზაო მოძრაობა და უკეთესი ჯანდაცვა, მაგრამ არ გვინდა მკაცრი რეგულირება; საბოლოოდ, ასეთი დებატების ეტაპი გარდამავალია. ასეთ დებატებს, რომლებსაც ვხედავთ ყველგან – სახლში, სკოლაში, ტელევიზორში, მოჰყვება სახელმწიფოსა და საზოგადოების დამოკიდებულებისა და როლის ახლებური გააზრება და სისტემური დალაგება. ამ მოლოდინზე სწორედ 13 ივნისის კრიზისმა მიგვანიშნა.

13 ივნისი, 2016

სარჩევი

თავისუფლების დღიურები	7
მონოლოგი	15
პასუხი პასუხისმგებლობის საკითხზე	19
არ იქნება სამართლიანობა, არ იქნება მშვიდობა	31
„დიას - ამნისტიას, არა - ამნეზიას“	37
კავკასია „კეკე მუხატევერდში“	53
დამშვიდობება ნიკო ორველავილთან	67
სირცხვილის დრო	69
დავინყვებული სუბალტერნი	75
ქალთა უძრავობა	85
არაფინ ეკამათება ქალებს	101
ბორატი საქართველოს ბანკიდან	111
დევნილი, ვებერანი, გაღაროელი და გძლელი	
ანუ სუბალტერნული სოლიდარობა?	115
კაცი, რომელიც იცინის	119
ხმაგაღალი დუმილი	125
მშვიდობით, სტანლი!	129
პრივატიზებული სიკეთე	133
მწვანე მანეთიდან სტრუქტურულ ფეშინიზმამდე	135
მოთქმა ხმითა...	141
კაცია ადამიანი?!	145
დამშვიდობება ნარსულთან: სიმართლის,	
სამართლიანობისა და შერიგების კომისია	147
ერი, ბერი, მერი	151
იანგული ისევ დაბრუნდა	155
ხელისუფლება და ხალხი	159
13 ივნისის წლისთავი: ჩუმი რევოლუცია	163